

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ IR HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
PEDAGOGIKOS KATEDRA

**EKOLOGINIO UGDYMO(SI) YPATUMAI IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE:
SVEIKATOS ASPEKTAS**

Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo magistrantūros studijų programos baigiamasis darbas

Darbo autorius

HMSIPU18stud. Jolanta Verbickienė

Darbo vadovas

Prof. dr. Neringa Strazdienė

Klaipėda, 2020

TURINYS

SANTRAUKA

SUMMARY

LENTELIŲ SĄRAŠAS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

ĮVADAS	3
1. TEORINIAI EKOLOGINIO UGDYMO(SI) SVEIKATOS ASPEKTU PAGRINDAI	8
1.1. Ekologinio ugdymo (si) samprata, jo kryptys ir reikšmė ikimokykliniame amžiuje.....	8
1.2. Ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu komponentai.....	12
1.2.1. Ekologinė aplinka.....	12
1.2.2. Ekologiniai santykiai.....	15
1.2.3. Ekologinė mityba.....	18
1.3. Ekologinis ugdymas(is) sveikatos aspektu ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.....	21
1.3.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinės elgsenos formavimo(si) sveikatos aspektu ypatumai.....	21
1.3.2. Pedagogo vaidmuo organizuojant ekologinį ugdymą(si) sveikatos aspektu.....	26
2. EKOLOGINIO UGDYMO(SI) IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE YPATUMŲ SVEIKATOS ASPEKTU EMPIRINIS TYRIMAS	32
2.1. Tyrimo metodai ir organizavimas.	32
2.2. Tyrimo etika.....	35
2.3. Situacijos ugdymo realybėje analizė: pedagogų nuomonės apie ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu ikimokyklinio ugdymo įstaigose organizavimą ir jo ypatumus.....	37
2.4. Gerosios pedagoginės patirties analizė: pedagogų nuomonė apie ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu organizavimo patirtis Ukmergės vaikų l/d "Eglutė".....	49
DISKUSIJA	69
REKOMENDACIJOS	72
IŠVADOS	74
LITERATŪRA	77
PRIEDAI	87

IVADAS

Darbo aktualumas. Šiuolaikinė visuomenė, vertindama jai kylančias ekologines grėsmes ir daranti įtaką mūsų planetos ateičiai, kelią sau užduotį – gerinti žmonijos ir gamtos sąveikos procesus, ugdyti jaunąją kartą gamtos ir jos resursų tausojimo bei saugojimo linkme, didinti gamtosauginį, gamtamokslinį ir sveikatos raštingumą, keisti žmogaus elgseną. Žymus JAV antropologas C. D. Sampson teigia, jog dabartinė ekologinė krizė, įskaitant pasaulinius klimato pokyčius kyla dėl disfunkcinio žmogaus ir nežmogiškojo pobūdžio santykio. Tai valstybės, pramonės pasaulėžiūra, paremta klaidingų, žalingų aplinkai, žmogaus sveikatai, imperatyvų pora: begalinis ekonomikos augimas ir žmogaus dominavimas gamtoje (Sampson, 2016).

Žmogaus gyvenimo būdas ir elgsena yra visos žmonių visuomenės atspindys. Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau - PSO) ataskaitos rodo, kad kasmet pasaulyje dėl mitybos problemų miršta 3,5 mln. vaikų; 31 valstybėje fiksuojamas didelis nutukimo paplitimas, o 9 valstybėse nepakankama vaikų mityba. Didžiulis skurdas, socialinė nelygybė, vaikų ligos, nesaugi aplinka, augančiai jaunai kartai formuoja neigiamus įpročius: rūkymas, alkoholis, narkotikai, nedarbas, asocialus elgesys, nesirūpinimas savo elgesiu, sveikata. 2015 metų tyrimai įrodo, kad 40 % visos ligų naštos galėtų būti priskirta su elgsena susijusios rizikos veiksniams - mityba, fizinis neaktyvumas, rūkymas, alkoholis (*PSO, Lietuva - šalies sveikatos profilis, 2017*).

Švietimo dokumentuose akcentuojama, jog ateityje neigiamos pasekmės sveikatai tik didės: darbingo amžiaus žmonės turės sveikatos sutrikimų, didės valstybės išlaidos jų gydymui. (*Vaikų sveikatos stiprinimas, 2019*). Todėl keliamas *Lietuvos sveikatos ministerijos 2014-2025 metų programos* strateginis tikslas – pasiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir pailgėtų jų gyvenimo trukmė, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai (*Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programa, 2014*).

Nesveikas gyvenimo būdas siejamas ne tik su žalingais įpročiais, neracionalia mityba bei fiziniu neaktyvumu, bet ir su neracionaliu gamtos išteklių naudojimu, ekologinės pasaulėžiūros ir gebėjimų stoka, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai sąlygoja žmogaus sveikatą.

Vaikai – pažeidžiamiausia šiandieninės visuomenės dalis, todėl jų sveikatos stiprinimas turi būti vienas iš didžiausių visuomenės siekių. *Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“* (2012) pažymima, kad sveika gyvensena turi būti nuosekliai ugdoma nuo mažens. Nerezultatyvus sveikatos stiprinimas nuo ankstyvos vaikystės turi neigiamos įtakos vaikų sergamumui ir mokymosi rezultatams.

Ekologinio ugdymo(si) vaikystėje įgyvendinamas siejamas su vaiko sveikatos stiprinimu, sveikos gyvensenos realizavimu ir vaiko sveikatos ugdymu, formuojant sveikatai palankias ekologines nuostatas ir ekologinę elgseną. Siekiant ekologinio sąmoningumo, žmogaus nuostatas, elgesį gamtos ir aplinkos atžvilgiu būtina keisti palaipsniui – tikslingai jas formuoti jau ikimokykliniame ugdymo procese (Brazauskienė, 2010). Vaiko pasaulio pažinimas prasideda nuo artimiausios aplinkos – šeimos, savęs suvokimo, darželio, gamtos stebėjimo (Povilionienė, 2010). O. Monkevičienės (2011) teigimu ikimokyklinio amžiaus vaikų vaikystėje įgyta gamtos stebėjimo, tyrinėjimo, globojimo ir tvarkymo patirtis užaugus motyvuos suaugusiųjų pagarbią sąveiką su gamta. *Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų apraše* (2014) pabrėžiama, jog svarbu padėti vaikui orientuotis kasdienio gyvenimo situacijose, suprasti gamtinę ir sociokultūrinę aplinką, žadinti pagarbą gyvybei, meilę gimtinei, skatinti norą pažinti, mokytis.

Mokslininkai (Burvytė, 2013, 2016; 2018; Kvieskienė, 2007) ragina skirtingų krypčių mokslininkus susitelkti ir skirti daugiau dėmesio moksliniams tyrimams, kurie būtų orientuoti į ankstyvosios vaikystės tarpsnį, nes būtent vaikystėje įgyti charakterio bruožai ir išsiugdyti gyvensenos įpročiai turi lemiamos reikšmės žmogaus gyvenimo kokybei.

Siekiant visuomenės ekologinio sąmoningumo, gyvenimo kokybės, pasitelkiant skirtingų mokslo sričių tyrimus, siekiama sukurti ugdymo(si) sistemą visuomenėje, kad teisingus gyvensenos įpročius vaikas ugdytųsi nuo pat ankstyvosios vaikystės arba keistų į sveikatai palankesnę elgseną. Suaugę visuomenės nariai, siekiantys padėti vaikams išsiugdyti gyvenimo kokybei reikalingus elgesio įpročius nuo pat vaikystės, patys turi nuolat save ugdyti ir būti tinkamais pavyzdžiais tiek saviems, tiek kitiems vaikams (Burvytė, 2018).

Temos iširtumas. Ekologinio gamtosauginio ugdymo problemas tyrinėjo mokslininkai: B.Rimkevičienė, O.Monkevičienė, Z.Žalaitė (1996), L.Galkutė (1998; 2002), E.Šapokienė (1998), Č.Kalenda (1999, 2002, 2016), V.Lukavičienė, S.Saviščevienė (2000, 2001), V.Lamanauskas (2001), R.Makarskaitė (2001) ir kt.Sveikatos stiprinimo ir sveikatos ugdymo problemas aktualizavo E. Adaškevičienė (1999, 2000, 2016), A.Petrauskienė, A.Zaborskis (2000), Z.Javtokas (2009), S.Dadelo (2015), P.Jankauskas (2015) ir kt. Sveikatos ir fizinio aktyvumo temomis rašė: A.Skurvydas (2008), A.Sujeta, A.Raskilas (2011), E.Adaškevičienė, N.Strazdienė (2013, 2017) ir kt. Rizikingo sveikatos elgesio problemas analizavo A.Kazakevičiūtė, L.Bulotaitė 2018.

Nors ekologinio ugdymo(si) problemos plačiai analizuojamos ir atlikta nemažai šios problemos tyrimų, tačiau pasigendama tyrimų kreipiamų ekologinio sveikatinimo linkme, o ypač ikimokyklinio

amžiaus vaikų sveikatos ugdymo kontekste. Todėl kyla **ekologinio ugdymo(si) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje sveikatos aspektu problema**. Keliami probleminiai klausimai:

- kokia yra ekologinio ugdymo(si) situacija Lietuvos ikimokyklinio ugdymo realybėje?
- kokia yra geroji Lietuvos ikimokyklinio ugdymo pedagoginė patirtis ekologinio ugdymo (sveikatos aspektas) kontekste?

Tyrimo objektas– ekologinis ugdymas(is) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje sveikatos aspektu.

Tyrimo tikslas – ištirti ekologinio ugdymo(si) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ypatumus sveikatos aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti teorinius ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu pagrindus.
2. Ištirti ekologinio ugdymo(si) ikimokyklinio ugdymo įstaigose situaciją, atskleidžiant pedagogų nuomones apie ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu ikimokyklinio ugdymo įstaigose organizavimą ir jo ypatumus.
3. Atskleisti ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu gerąją pedagoginę patirtį Ukmergės vaikų lopšelyje-darželyje "Eglutė".
4. Pateikti ekologinio ugdymo(si) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje sveikatos aspektu praktines rekomendacijas.

Darbo metodai:

1. Teoriniai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė.
2. Empiriniai: anketinė apklausa raštu, kiekybinė ir kokybinė duomenų analizė.

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro šios ugdymo teorijos ir koncepsijos:

Asmens vertingumo idėja, kuria siekiama į vaiką orientuoto švietimo, veiklinimo, sveikatinimo. Į asmenį nukreiptu ugdymu siekiama žadinti žmogaus protą, domėtis sveiku gyvenimo būdu. Brandinti asmenybę ir jos poreikį stiprinti sveikatą fiziniu aktyvumu, sveika mityba, psichine sveikata. Nuolat motyvuojant, kuriant savo sveikatą, pajusti įtaką savo fizinei ir psichinei sveikatos būklei ir kurti toliau savo sąmoningo gyvenimo projektą, keičiant elgesį teigiama linkme. Sąmoninga veiksmo priežastis, kylanti iš asmenybės, tenkina žmogaus poreikius, vertybes, tikslus ir tampa motyvatoriais, vidinėmis paskatomis. „Jei dėl kokių priežasčių norima keisti veiklą, elgesį, reikia keisti motyvaciją". (Jovaiša, 2007).

Sveikatos ugdymo teorija - tai Vydūno sveikatos filosofija, kuri akcentuoja rūpestį fiziniu vaiko vystymusi, tinkama priežiūra, tinkamų sąlygų gyvybiniam procesams vykti sudarymu. Vydūnas atkreipė dėmesį, kad mokytojai išlaikytų deramą santykį su vaikais, ugdant visas kūno galias. Svarbi pedagoginė nuostata apie žinių svarbą, siekiant stiprinti ir saugoti sveikatą ir formuoti palankią sveikatai elgseną (Armonienė, 2007; Skurvydas, 2008; Juškelienė, Ustilaitė, 2009; Rutkauskaitė, 2010; Raskilas 2011). Siekti harmonijos tarp sociakultūrinių realiųjų ir vidinio „aš“ ir vertybinių orientacijų, kurios sutampa su žmogaus vidinėmis nuostatomis (Bitinas, 2000, 2004; Adler, 2003, 2008; Rogers, 2005; Maslow 2006; Jovaiša, 2009).

Humanistinė pedagogikos teorija. Vienas iš svarbiausių socialinių poreikių yra siekis laisvai realizuoti savo galias, pasitelkiant asmenybės bruožą - jos veržimąsi į ateitį. Šia idėja pagrįstas ugdymas žmogaus gyvenime užima gyvybiškai svarbią vietą, pedagogika, skatina į vaiką žvelgti kaip į žmogų dar iki gimimo ir gilintis, kas yra žmogus ir kaip jam padėti tapti žmogumi. Siekiama padėti ugdytiniams suvokti savo poreikius, kurie skatintų šių asmenybių tapsmą ir sklaidą. Asmenybė, suvokiama kaip fenomenas, aktyvi, autonomiška, linkusi pati apsispręsti ir pasirinkti (Lepečkienė, 1996; Maslow, 2006; Rogers, 2007). Siekiama įprasminti sveikatos stiprinimą, kaip reikšmingą ir vertingą ekologinio ugdymosi ir sveikatinimo priemonę, kaip atsakomybę už savo ir kitų išsaugojimą. Holistinio ugdymo kryptis, parodo, kad ugdytinis formuojasi, kaip vientisa asmenybė, kuri gyvendama ir veikdama išreiškia save kūnu ir siela (Šalkauskis, 1991). Ugdymu siekiama visuminės brandos, apimant intelektinį, dorovinį, emocinį, socialinį ir fizinį aspektus.

Holistinė pedagoginė nuostata. Svarbiausias ugdymo tikslas turėtų būti ne žinių perteikimas – ugdymas turėtų įgyti naują kryptį ir siekti išlaisvinti žmonių potencialą. Holistinė mokymosi aplinka prasmingai susieta su gamtos pasauliu. Ekologijos ir tvarumo principai, ekologinis raštingumas – svarbios sudedamosios holistinio ugdymo sudedamosios dalys. Fizinė holistinių mokyklų ir klasių aplinka įkurdina gamtą patalpose arba kviečia vaikus į aplinkinę ekosistemą. Šiose erdvėse grožis yra lygiai taip pat svarbus, kaip ir funkcionalumas. Dažnoje tokioje ugdymo įstaigoje auginamas sodas, organizuojamos išvykos į gamtą, pagal ugdymo programą suteikiama kitokių galimybių puoselėti sąlytį su gamta. Jungtinės Tautos paskelbė šį dešimtmetį „taikos kultūros“ kūrimo dešimtmečiu, tačiau pasvarstykimė ir tokią radikalią prielaidą, kad taikos kultūra nedera su dominuojančia modernia kultūra, kur vyrauja agresyvus materializmas, vartotojiškumas ir technologinis gamtos išnaudojimas. Taikos kultūroje (kultūroje, kuri, pasak R. Eisler, pripažįsta partnerystės etiką) ryšiai tarp visuomenės ir jos vaikų, tarp žmonių ir gamtos, tarp dvasinio ir mokslinio supratimo būtų visiškai kitokios kokybės, negu

yra dabar kontroliavimo ir išnaudojimo kultūroje. Manyčiau, kad kurti taikos kultūrą reiškia štai ką: turime skleisti daugiau meilės pasauliui. O konkrečiau – turime išmokti atsikratyti baimės, nepasitikėjimo ir savanaudiškumo, vyraujančių šioje nesveikai konkurencinėje, gobšioje ir smurtinėje kultūroje, kad meilė mus visus galėtų pasiekti ir stipriai susieti ne tik vienus su kitais, bet ir su gyvenimu kaip visuma. Mūsų nudvasinta civilizacija sumenkino meilės reikšmę ir lygiai taip pat pažemino patį ugdymą.

Vaiko natūralios raidos teorija. Pagal šią teoriją, nagrinėjant įgimtas vaiko savybes, suprantama, kokios jos skirtingos. Tai susiję ne tik su fizinių galių skirtumais, bet ir fizinių derinių, palankių sveikatai, įvairove. Pasak progresyvizmo, humanizmo ir demokratiškos, pažangių pedagoginių minčių nešėjo Ž.Ž. Ruso: „...kiekvienas gimsta su tam tikru temperamentu, o mes skirtingų gebėjimų vaikus, verčiame atlikti tuos pačius pratimus: ugdymas labai, jis tarsi vertybė, kuriant fiziškai palankią aplinką, tačiau, būtent toks ugdymas naikina vaikų asmeninius poreikius, palikdamas nuobodžią monotoniją“. „Galiausiai, išseikvoję tiek jėgų tikrosioms gamtos dovanoms slopinti, matome, kaip greitai užgęsta vaiko įgimti gebėjimai ir jie neatgimsta...“ (Dewey, 2013, p.71) . Ugdymas, Ruso nuomone, darys įtaką visaverčiam žmogaus vystymuisi tik tuo atveju, jei įgaus gamtą atitinkantį pobūdį, t.y. jei bus atsižvelgiama į paties vaiko natūralaus vystymosi eigą, jos dėsningumus. "Aš noriu, kad be gamtos vaikai neturėtų kito mokytojo, ..." noriu, kad vaiko akyse būtų pats originalas, o ne popierius, atvaizduojantis jį...". (Pocienė, 2010, 124). Ruso pabrėžė vaiko judesių tobulinimo, artimiausios aplinkos pažinimo, orientavimosi erdvėje svarbą jo sąmonėjimui, kognityvinių procesų plėtrai.

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, teorinė dalis, kiekybinio ir kokybinio tyrimų analizė, išvados, diskusijų skyrius, naudotos literatūros sąrašas 120 šaltinių, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, 2 priedai. Darbas iliustruotas 12 lentelėmis ir 22 paveikslais. Darbo apimtis be priedų 86 lapai.

1. TEORINIAI EKOLOGINIO UGDYMO(SI) SVEIKATOS ASPEKTU PAGRINDAI

1.1. Ekologinio ugdymo (si) samprata, jo kryptys ir reikšmė ikimokykliniame amžiuje

Terminas „ekologija“ siejamas su graikų kalbos žodžių junginiu *oikos* reiškia „namai, buveinė, būstinė, tėvynė“, *logos* – „žodis, mokslas“. Taigi ekologija yra mokslas apie namus", kuriuose gyvena gyvos būtybės. Pradinė ekologijos termino reikšmė kalba apie gyvųjų organizmų ir aplinkos sąryšį (Kalenda, 1998). Ekologija suvokiama kaip namai, ko nors gyvo būtis. Paprastai kalbant apie ekologiją, aiškinamas gamtos ir gyvūnijos pasaulis, tačiau ekologija gali byloti ir apie žmogų, jo vidinius namus, pavyzdžiui, vartojant „vidinės žmogaus ekologijos“ terminą (Kvieskienė, 2003).

Visi mokslininkai vieningai sutaria, kad ekologija - mokslas tiriantis gyvosios ir negyvosios gamtos sąveiką ir gyvosios gamtos tarpusavio ryšius su kintančia gyvenama aplinka (*Ekologijos terminų aiškinamasis žodynas*, 2008, 83p.). Pirmasis terminą, sąvoką „ekologija“ sukūrė ir pavartojo 1966 m. vokiečių zoologas darvinistas Ernstas Haeckelis. Prie ekologijos ištakų stovėjo du gerai žinomi mokslininkai: A. Humboltas (Alexander von Humboldt, 1769–1859) ir Č. R. Darvinas (Charles Robert Darwin, 1809–1882). Pats žodis ekologija atsirado dėl prarastos harmonijos, pusiausvyros tarp žmogaus ir gamtos. Suvokiama, kad žmogus labiau negu kas kitas keičia aplinką, pasaulį. Gamtoje vykstančių reiškinų pažinimas ir suvokimas gali palengvinti daugelio šiuo metu mūsų planetoje kylančių problemų sprendimą. Domėjimasis ekologija auga, kai daugėja grėsmių gamtinei aplinkai. Siektina, kad ekologijos sąvokos vertimas iš graikų kalbos „namas, buveinė“ pasitarnautų tikram pavadinimui ir visuomenė gyventų darniai, taikiai, harmoningai ir humaniškumo principu.

Ekologija dažniausiai aiškinama kaip mokslas apie organizmų tarpusavio sąsajas su negatyviaja gamtos apsuptimi. Gamta (lot. natura) - gimti, rasti; (gr. physis) - to kas iš savęs randasi ir save parodo. Gamta yra viena iš efektyviausių auklėjimo veiksnių. Žmogus žino, kad blogai elgiasi, naikina save, vadinama autoagresija. Elgesio pakeitimas - procesas, o ne momentinis epizodas. Kodėl žmonės nesirenka sveiko gyvenimo būdo? Sveikatos psichologai - keičia gyvenimą. Žiedinė ekonomika vienas iš veiksnių, padedančių susitvarkyti su perdirbimu ir antrinių žaliavų panaudojimu antram gyvenimui (1 pav.). Žiedinės ekonomikos principas - daiktų panaudojimas kitiems tikslas, suteikiamas antras gyvenimas. Daiktų, batų, drabužių taisymas, amatai - mažiau išmetama šiukšlių, sukuriama darbo vieta, užimtumas, dalyvavimas projektuose. XXI amžiuje mokytojai ugdo vaikų kompetencijas, kurių prireiks po kelių dešimtmečių: kritinis mąstymas (argumentai, pasirinkimas), kūrybiškumas (kurti, savirealizacija), bendradarbiavimas (darbas komandoje), komunikacija (skaitmeninis naudojimas).

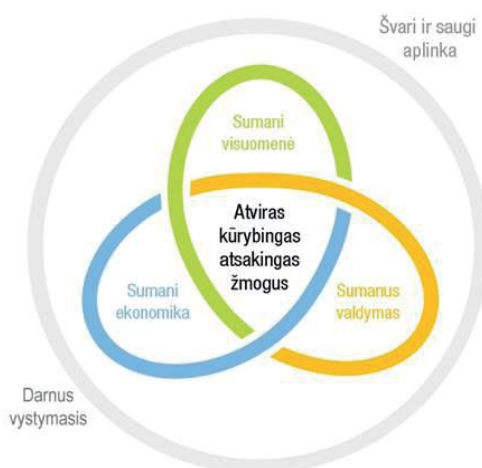
1 pav. Darnus vartojimas ir gamyba(Woodward ir kt., 2001)

Yra skiriama: bendroji, specialioji ir taikomoji ekologija. Bendroji ekologija - klasikinė biologijos mokslų šaka, tirianti gyvųjų organizmų tarpusavio ryšius ir sąveiką su aplinka. Specialioji - tiria ekosistemas, žemės ūkio, augalų, vandenų bendrijas dirvožemio, miškų, mikroorganizmų, gyvūnų ekologiją. Taikomoji ekologija - gyvųjų organizmų ryšius su žmogaus pakeista aplinka. Taikomosios ekologijos šakos: bioklimatinė ekologija, kraštovaizdžio, genetinė, urbanistinė, veterinarinė, socialinė, žmogaus ekologija. Į gyvųjų organizmų ir aplinkos ryšių tyrimus įsitraukiant vis ne biologijos mokslo šakų specialistams ir vis išsamiau nagrinėjant žmogaus santykius su aplinka, aplinkos poveikį žmogui, specialiojoje literatūroje pastebima tendencija vietoj ekologijos termino vartoti aplinkos terminą. Aiškios skiriamosios ribos tarp taikomosios ekologijos ir aplinkos mokslų nėra, gana dažnai šie du terminai vartojami kaip sinonimai.

Gamtos mokslų atstovai teigia, kad gyvoji gamta turi savo struktūros lygmenis – biosferą, lokalias ekosistemas, ekologines bendrijas, populiacijas, individus, organų sistemas, organus ir pan., ir tai nurodo ekologijos mokslo objektą – ekosistemas, bendrijas, populiacijas, individai (Lekevičius, 2013). Pastebima, kad kartais vartojant ekologijos terminą pabrėžiamas globalus jos aspektas, neaprepiant socialinių, higieninių, praktinės žmogaus veiklos ir kitų klausimų (Lekevičius, 2013).

Žmonija, taikanti darnaus vystymosi žinias kaip savo gyvenimo būdą, tiesą, formuos požiūrį į pasaulį, įgis įgūdžius matyti pasaulį kaip dovaną, o tai turėtų tapti įpročiu, siekiant ir ieškant darnumo

savyje. Lietuvai labai svarbu įgyvendinti JT Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 metų tiek nacionaliniu, tiek, tarptautiniu lygiu. (*JT Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. įgyvendinimo Lietuvoje ataskaita*, 2018, 6 p.). Visos valstybinės institucijos, rengdamos atitinkamus srities planus, vadovaujasi aukštesnio lygmens strategija, visų pirma - nacionaline darnaus vystymosi strategija ir *Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“*. Tai užtikrina politikos sričių suderinamumą ir kompleksinį problemų sprendimą. Darnus vystymasis suvokiamas kaip socialinės, ekonominės ir ekologinės sistemų sąveika. Jau esame darnaus vystymosi kelyje, kur vyksta sumanios veiklos: valdyme, ekonomikoje, visuomenėje ir tik nuo atviro, kūrybingo, atsakingo žmogaus priklauso darnaus proceso išvados ir teiginiai, uždaviniai ateičiai. „Visais laikais Žemės planeta nebuvo visiškai saugi terpė gyvybei vystytis ir egzistuoti, dėl tos pačios priežasties, kad žmonės suranda daug būdų, kaip naikinti populiaciją ir gamtą. Tiek pirmykščiai žmonės, tiek išsivystę ir smarkiai išplėtę mąstymo ribas XXI a. žmonės turi siekti balanso ir ieškoti būdų, kaip rasti optimalų sąveikos tarp trijų sistemų - biologinių ir gamtinių išteklių sistemos, ekonominės ir socialinės sistemų (Burvytė, 2018) (2 pav.)

2 pav. Atviras kūrybingas atsakingas žmogus (*Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“*)

„Ekologinis, darnus švietimas viena iš veiksmingiausių visuomenės informavimo apie aplinką priemonių, kurios ugdo įgūdžius, kaip spręsti ekologines problemas, palaikant esamą ir gerinant gyvenimo bei aplinkos kokybę“(Bhardwaj, 2016).

Žmogaus ekologija teikia medžiagos ugdymo teorijai, nagrinėjančiai vaiko vystymąsi, fizinį ir kultūrinį lavinimą konkrečiomis sąlygomis. Ekologinis lavinimas apima ne tik gamtos apsaugos, bet svarbiausia - žmogaus apsaugos, jo mokėjimo gyventi gamtinėje, kultūrinėje terpėje, klausimus

(Jovaiša, 2007). Tam pritaria B. Bitinas (2004) ir teigia, kad nuo pat vaikystės ugdytiniui vertybė turi būti lavinimosi procesas, kad siekis toliau lavintis taptų esminiu dvasiniu poreikiu. Tad siekiant žmonių gyvenimo kokybės, visuomenės narių perauklėti vaikus kryptingai, ir tikslingai - padedant jiems išsiugdyti tokius gyvenimo įgūdžius nuo pat vaikystės, kurie padėtų susikurti gyvenimo kokybę visą gyvenimą prasmingai organizuodami savo gyvenimą. Į hierarchinę viršūnę iškeliamas tolerancijos ir atsakingumo vertybės (Burvytė, 2018). Ekologiškai sąmoningas žmogus niekada nepažeis aplinką saugančių įstatymų, savo profesinėje veikloje netaikys technologijų, kurios gali trapią dirbtinės ir natūralios aplinkos pusiausvyrą pažeisti (Burvytė, 2018).

V. Gražienė *Ikimokyklinio ugdymo gairėse* (1993), akcentuoja: „... pažinimo objektų ir santykių tarp jų įvairovė vaikui atsiskleidžia per artimiausią aplinką – šeimą, darželį, gyvenamą vietą, santykius su kitais žmonėmis. Ekologinis ugdymas suprantamas kaip procesas, prasidedantis šeimoje, tęsimas ikimokyklinėje įstaigoje, mokykloje ir toliau plėtojamas suaugusio žmogaus, prasmingoje veikloje. Etiniai standartai yra būtini, siekiant ilgam išsaugoti gamtą ir jos išteklius (Rajakshmi, 2016).

Ekologinis ugdymas ikimokykliniame ir pradiniam ugdyme suvokiamas kaip integralus gamtamokslinio ugdymo komponentas (Lamanauskas, 2000). Ekologinis ugdymas- tai ilgas procesas, „ne tik vertybių ugdymas, bet pasiryžimas veikti bei patys veiksmi“ (Bitinas, 2000). Ekologinio ugdymo tikslas - puoselėti ugdytinių ekologinę etiką ir kultūrą, nes žmogaus „ekologinis lavinimas - tai gamtos ir žmogaus apsaugos, jomokėjimas gyventi gamtinėje, kultūrinėje terpėje visuma“. Ekologinis ugdymas - tai brandžios, turinčios ekologijos ir technologijų žinių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, gebančios savarankiškai pasirinkti tinkamą elgesio strategiją, prognozuoti savo veiklos padarinius aplinkai ir turinčios sveikos gyvenimo sąlygų ugdymas (*Ekologijos ir aplinkos technologijų ugdymas*, 2015). Ekologinis ugdymas „turi tapti kaip gyvenimo būdas, ilgalaikė strategija (Dargužytė, 2011). Siekiant ekologinio sąmoningumo, žmogaus nuostatas, elgesį, gamtos ir aplinkos atžvilgiu, būtina keisti palaipsniui - tikslingai jas pradėti formuoti jau ikimokykliniame ugdymo procese (Brazauskienė, 2010). Todėl „Švietimas yra tinkamiausias šiuolaikinės visuomenės ekologinės kultūros formavimo pagrindas dabartiniame vystymosi etape“ (Khetagurova, Bryukhanova, 2015). Analizuojant ekologinę krizę, suvokiama, kad svarbesnė už technologinę pažangos problemą yra etinė, psichologinė, kultūrinė problema. Svarbu suvokti, kad naujos gyvenimo ir vartosenos kūrimas turėtų būti grindžiamas nauju požiūriu į žmogų, jo elgseną bei aplinką.

Mokslinėje literatūroje ekologija aiškinama kaip mokslas tiriantis gyvosios ir negyvosios gamtos sąveiką bei gyvosios gamtos tarpusavio ryšius su kintančia gyvenamąja aplinka. Ekologinis

ugdymas(sis) suprantamas kaip augančio žmogaus dorybių formavimo pagrindas, visuomenės raidos būtinybė, brandumo, laisvės ženklas, kasdieninė patirtinė veikla ir kt. Mokslinėje literatūroje ekologinis ugdymas(is) traktuojamas kaip brandžios, turinčios ekologijos ir technologijų žinių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, gebančios savarankiškai pasirinkti tinkamą elgesio strategiją, prognozuoti savo veiklos padarinius aplinkai ir turinčios sveikos gyvensenos įpročius asmenybės ugdymas. Išskiriamos šios ekologinio ugdymo(si) kryptys: gamtosauginė, sveikatinimo, kūrybinė-meninė, pažintinė-tiriamoji, emocinė ir kitos. Ekologinio ugdymo(si) reikšmė ikimokyklinio amžiaus vaiko asmenybei ir brandai: ekologinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių įgijimas, vertybinių nuostatų formavimasis, ekologinio raštingumo, sąmoningumo ugdymasis, ekologinės elgsenos formavimasis, sveikatos stiprinimas.

1.2. Ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu komponentai

1.2.1. Ekologinė aplinka

Siaurąja prasme aplinką galima suprasti kaip erdvę, kurioje nuolat gyvena, dirba ir ilsisi žmonės, plačiąja - kaip žmonijos egzistavimo sferą, kuri susideda iš gamtos, visuomenės, antropogeninių objektų. Aplinka - tai išorės elementai, su kuriais konkretus organizmas tiesiogiai ar netiesiogiai sąveikauja. „Terminas aplinka suprantamas ne tik kaip biosferos komponentų visuma, užtikrinanti biologinę gyvybės egzistavimą Žemėje, bet ir kaip erdvinis teritorijos kompleksas, susidedantis iš natūralios gamtos ir jos anstato - antropogeninės veiklos rezultatų.“ „Remiantis UNESCO priimtu apibrėžimu aplinka „- tai pasaulio dalis, kurią žmogus naudoja, kurioje veikia ir prie kurios prisitaiko.“ (Aplinkos apsauga, 2008,12 p.).

Ekologiška aplinka plačiąja prasme tai darnus, skalsus pasaulio piliečio gyvenimo būdas sveikoje aplinkoje ir pasirūpinimas perduoti aplinkos dovanas kaip palikimą kitai kartai, kada aplinka suteikia daugiau sveikatos, džiaugsmo, mažiau rūpesčio ir neigiamų emocijų. Ekologijos terminų aiškinamajame žodyne termino aplinka aiškinimas: „Tai gamtoje funkcionuojanti visuma tarpusavyje susijusių elementų: žemės paviršius ir gelmės oras, vanduo, dirvožemis, augalai, gyvūnai, organinės ir neorganinės medžiagos, antropogeniniai elementai, sistemos“. ir juos vienijančios natūralios ir antropogeninės sistemos“. (Ekologijos terminų aiškinamasis žodynas, 2008).

Grėsmės vaikų sveikatai siejamos su aplinka. PSO skelbia, kad 1 iš 4 vaikų iki 5 metų amžiaus mirčių nulemta nesveikos aplinkos. Dviejų naujų PSO ataskaitų duomenimis kiekvienais metais aplinkos rizikos veiksniai: aplinkos ir patalpų oro tarša, pasyvusis rūkymas, nesaugus vanduo,

sanitarijos trūkumas ir nepakankama higiena lemia 1,7 mln vaikų iki 5 metų amžiaus mirtį. Pirmoji ataskaita *Paveldėti darnų pasaulį: vaikų sveikatos ir aplinkos atlasas* atskleidžia, kad tarp vaikų nuo 1 mėn iki 5 metų amžiaus pagrindinė mirties priežastis - viduriavimas, maliarija, pneumonija, kurių galima išvengti taikant aplinkos rizikos veiksnių mažinimo priemones (didinant saugaus vandens ir švaraus kuro maisto ruošimui prieinamumą). PSO generalinė direktorė dr. Margarita Chan sako: „Užteršta aplinka yra mirtinai pavojinga, ypač mažiems vaikams. Maži vaikai labai jautrūs užteršto oro ir vandens poveikiui, nes jie mažiau sveria, jų organai, imuninės ir kvėpavimo sistemos dar vystosi“ (*Paveldėti darnų pasaulį : vaikų sveikatos ir aplinkos atlasas*, 2017).

Pagrindinės vaikų iki penkerių metų mirties priežastys, susijusios su aplinka. Antroje PSO ataskaitoje *Neterškite mano ateities! Aplinkos poveikis sveikatai* pateikiama išsami problemos mastą parodanti aplinkos poveikio vaikų sveikatai apžvalga. Kiekvienais metais pasaulyje:

- 570 000 vaikų iki 5 metų miršta nuo kvėpavimo takų infekcijų (plaučių uždegimas, patalpų ir oro tarša, pasyvus rūkymas).

- 361 000 vaikų iki 5 metų miršta nuo viduriavimo (nesaugus vanduo, nepakankama sanitarija, prasta higiena).

- 270 000 vaikų miršta per savo pirmąjį gyvenimo mėnesį nuo priežasčių Priešlaikinis gimdymas, oro ir vandens tarša)

- 200 000 vaikų iki 5 metų mirčių nuo maliarijos (blogos gyvenimo sąlygos, nesaugus vanduo)

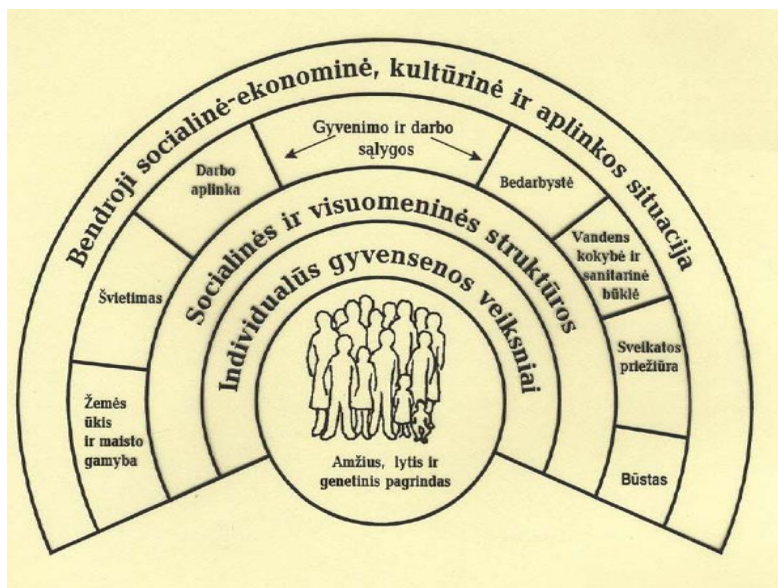
- 200 000 vaikų iki 5 metų miršta nuo su aplinka susijusių netyčinių traumų, (apsinuodijimai, kritimai, skendimai) (*Neterškite mano ateities! Aplinkos poveikis sveikatai*, 2017). Nauji su aplinka susiję pavojai yra netinkamai tvarkomos elektros ir jos įrangos atliekos (seni mobilieji telefonai), veikia toksiškai, vystosi dėmesio stoka, mažėja intelektas, pažeidžia plaučius, sukelia vėžį. Prognozuota, kad elektroninių atliekų padidės ir sudarys nuo 2018 m. 50 mln. tonų per metus. Dėl klimato kaitos kyla temperatūra, didėja anglies dioksido kiekis. Tai lemia žiedadulkių, kurios susijusios su padidėjusia astmos rizika vaikams, kiekio didėjimą. Pasaulyje 11-14 proc. vaikų nuo 5 metų ir vyresniems išsivysto astmos simptomai ir maždaug 44 proc. jų sukelia aplinkos poveikis. Oro tarša, pelėsis, drėgmė, pasyvus rūkymas patalpose apsunkina astmos eigą vaikams. Vaikai yra veikiami kenksmingų cheminių medžiagų per maistą, vandenį, orą ir juos supančius produktus. Cheminės medžiagos: fluoras, švinas, gyvsidabrio junginių pesticidai, patvarieji organiniai teršalai ir kitos pramoniniuose gaminiuose esančios medžiagos, galiausiai patenka į maisto grandinę. Švinas dedamas į dažus turi įtakos smegenų vystymuisi. (*Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras*, 2017).

Siekiant pagerinti aplinkos sąlygas PSO Europos regione, aplinkos ir sveikatos ministrų konferencijoje pabrėžta, kad veiksmai subnacionaliniu lygiu yra vienas iš ateities prioritetų, todėl PSO kuria priemonės ir gaires, kad spręstų aktualias aplinkosaugos problemas, su kuriomis susiduria Europos regionai ir miestai. Šalių narių biudžeto suvaržymai, socioekonominiai ir lyčių netolygumai, ekstremalūs klimato reiškiniai, padidėjęs sergamumas neinfekcinėmis ligomis, senstanti visuomenė bei beprecedentis migracijos lygis tarp šalių ir viduje, Europos regione dar pasunkina aplinkos sveikatos problemas (6-oji aplinkos ir sveikatos konferencija 2017 m. birželio 13-15 d, Ostravoje, Čekijoje)

Lietuva pasirašė Europos aplinkos ir sveikatos proceso Ostravos deklaraciją, kuria įsipareigoja aplinkos taršos mažinimo, sveikatai palankios aplinkos plėtojimo klausimais. Deklaracija pasirašyta po Europos aplinkos ir sveikatos proceso ministrų konferencijos, kurios metu 48 valstybių atstovai aptarė politiką ir veiksmus, skirtus gerinti aplinką ir sveikatą. Beveik 1,5 milijono mirčių, kurios įvyksta dėl aplinkos veiksnių ir rizikos sveikatai. Svarbu stiprinti pajėgumus kovojant su neigiamą įtaką sveikatai darančiais aplinkos veiksniais: oro tarša, pavojingomis cheminėmis medžiagomis, triukšmu, atliekomis, užterštomis teritorijomis, klimato kaita. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos viceministrė Aušra Bilotienė Motiejūnienė teigia: „Šia deklaracija Europos šalys yra kviečiamos ir toliau energingai dirbti siekiant sukurti darnią ir sveikatai palankią aplinką. Nepaisant to, kad visos šalys yra labai skirtingos, sveikatai palankios aplinkos klausimai turi būti svarbūs visoms, tad ir problemas spręsti reikia kartu“.

Vienas iš didžiausių pilietinės visuomenės tinklų pasaulyje STRIPE - vienas iš „Access Initiative“ (TAI) projektų, kuriuo siekiama užtikrinti, kad piliečiai turėtų teisę ir galimybę daryti įtaką sprendimams dėl gamtos išteklių, kurie įtakoja jų bendruomenes. XXI amžiaus iššūkiai leidžia pagerinti teisę į informaciją žmonėms ir aplinkai. Tai mūsų tikslas bendradarbiavimas, kritinis mąstymas, komunikacija, kūrybiškumas - gali prisidėti sprendimais prie globalių pasaulio problemų. „Medijomis pačia plačiausia prasme vadinamos komunikavimo priemonės, kuriomis perduodama informacija žmonėms, atskirtiems vietos ir laiko“ (Vaičiulė, 2017, p. 131-137).

Sveikatos socialinė nelygybė vis dar yra mūsų gyvenimo faktas grupėse ir nustatyti sąsajas su sveikatos rodikliais, atlikta bandomoji apklausa (Eikemo ir kt., 2016). Renkantis, kuriuos sveikatos rodiklius ir jų lemiančius veiksnius įtraukti į modulį „Sveikatos socialinė nelygybė ir jos veiksniai“, remtasi Dahlgreno ir Whiteheado (1991) sveikatą lemiančių veiksnių modeliu. (3 pav.).

3 pav. Sveikatą lemiančių veiksnių modelis (Dahlgren ir Whitehead, 1991)

1.2.2. Ekologiniai santykiai

Darnus vystymasis - ilgalaikis visuomenės, valstybių ir pasaulio raidos kelias, kurio pagrindą sudaro: ekonominis, socialinis vystymasis ir aplinkosauga. Prieš 25 metus žengtas pirmas žingsnis siekiant įtvirtinti darnų vystymąsi visame pasaulyje. Rio de Žaneire priimta deklaracija, vėliau priimtas tarptautinis Johanesburgo įgyvendinimo planas Rio+20, įtvirtinti valstybių susitarimai siekti darnesnio pasaulio. „Tačiau didėjantis žmonių skaičius senkantys gamtos išteklių, didėjanti aplinkos tarša, kitos aplinkosauginės, ekonominės ir socialinės problemos, kurios neapsiriboja nacionalinėmis valstybių sienomis, skatina nuolat prisiminti ir įgyvendinti darnaus vystymosi principus.“ (JT darbotvarkės 2030 įgyvendinimas) „Edukologijos srities mokslininkai vaikystės amžiaus tarpsnį išskiria kaip ypatingą, nes šiuo imliuoju žmogaus raidos periodu vaikystėje, ugdomi kokybišką žmogaus gyvenimą nulemiantys charakterio bruožai, gyvenimo elgesio modeliai, kuriais žmogus vadovaujasi visą gyvenimą“ (Burvytė S, Žmogaus socialinio gyvenimo kokybės įsivertinimo ir vaikystės potyrių sąsajos, 2018, 54 p.). "klaidingai manome, kad vertybės gali būti kultūrinės, socialinės, religinės, asmenybinės, kad jas kuria tik žmogus. Nematyti gamtos vertybių negalima" (Jovaiša, 2001, 125 p.)

Šiandien JAV, pasitelkusi mokslinius tyrimus, inovacijas pateikia pasauliui žinias, informaciją, kaip sutvarkyti darniai planetos lokalius, globalius procesus, suteikti gerovę žmonijai, biotinei, abiotinei aplinkai, palikti ekologinę nišą, natūralios gamtos pajautą kitoms kartoms. "Antropoceno judėjimas ir jo

koncepto kaip visumos pagava atveria kelius minties plėtotei, kur nežmogiškas laikiškumas gali lemti dabartį, kuriant skirtingus sąryšius - net jei tie sąryšiai nėra aktualūs". (Colebrook, 2016, 449 p.).

Neabejojama, kad kūnas yra tiek pat reikšmingas, kiek ir sąmonė: pasaulį pažįstame ir kūniškai ir sąmone, o šie du nepaprastai susiję. Kūnas yra sąmoningas, o sąmonė kūniška. „Juk kitą žmogų aš suprantu savo kūnu, lygiai kaip savo kūnu jusliškai suvokiu daiktus". „Kūnas yra įpintas į pasaulį, jis buvimo su pasauliu laidininkas, gyvai būtybei turėti kūną tai reiškia susijungti su apibrėžta aplinka, susiliesti su tam tikrais projektais ir nuolat į juos įsitraukti" (Maurice'as Merleau-Ponty, Juslinio suvokimo fenomenologija, 2018, 211-215 p.). „Visa tai, kas veikia į žmogaus kūną, tuo pačiu veikia ir jo sielą, ir atvirkščiai, visa tai, kas eina iš sielos gelmių, veikia irgi, taip ar šiaip, į žmogaus kūną". (Šalkauskis S, 1990, 197 p.). „Visų žmonių, yra pageidaujama vienu kartu sveikata-jaunumas-grožė. Nėra žmogui grožės be sveikatos. O jaunumas jau savaime sveikata."(Vydūnas, 1928, 5 p).

Šiuolaikiniame vartotojiškame pasaulyje, kada planetoje rusena daugelį metų ekologinės lokalsios bėdos, moksliniais tyrimais nustatyta, kad visa tai veikia planetos biotinę dalį, žmonijos ir vaikų gyvenseną, darbingumą, laimingumą. O visa tai lemia, didžiausia žmogaus dovana sau - sveikata. Vydūnas teigia, kad „žmogus iš prigimties turi būti sveikas ir laimingas, o ligos tai tik išimtis, kurios galima išvengti taikant teisingą gyvenimo būdą" (Vydūnas, Sveikata. Jaunumas. Grožė, 1928, 31 p.)

Kalbant apie ekosistemas aplinkosaugininkas Barry Commoneris ištyrė natūralius ciklus ir pateikė keturis ekologinius dėsnius:

1. Viskas yra su kuo nors susiję. Mūsų planeta sudaryta iš eko sistemų, tinklų susidedančių iš gausybės organizmo tarpusavio santykių. Kiekviena ekosistema turi gyvąjį ir negyvąjį komponentus. Negyvasis komponentas apima tokius veiksnius kaip saulė, vėjas, šiluma, lietus, cheminės medžiagos. Gyvasis dalinamas į maisto gamintojus (augalai) ir maisto vartotojus. Maisto vartotojai skirstomi į makrovartotojus (gyvūnai) ir mikrovartotojus (bakterijos ir grybai). Gamtinės ekosistemos tokios sudėtingos, kad žmonės paprastai nemato bei nesupranta egzistuojančių ryšių. Tai nusako ekosistemų kompleksškumą ir kylančias problemas žmogaus sveikatai ir aplinkai. Jūros planktonas chemikalų iškvėpimu paveikia debesų susidarymą. Anglies dvideginis kartu su kitomis šiltnamio efektą sukeliančiomis dujomis suformuoja „apklotą", kuris visą energiją sulaiko prie žemės paviršiaus, taip sukeldamas visuotinį atšilimą. Šiltnamio efektas - vienas didžiausių nustatytų pavojų aplinkai. Pakilusi keliais laipsniais vidutinė temperatūra, derlingus laukus paverčia dykuma, o pelkes - duonos krepšiu, pakilęs jūros lygis gali užlieti miestus, kai kurias salas. Svarbiausia pradėti matyti

ekosistemas kaip visumą, atsižvelgiant į gebėjimą susijungti įvairaus pobūdžio ekosistemoms ir mūsų asmeninio bei bendruomeninio gyvenimo būdo poveikį kiekvienai iš jų.

2. Niekas niekur nedingsta. Turime paklausti savęs, kur patenka mūsų išmetamos šiukšlės ir kokią įtaką padaro mūsų aplinkai.

3. Gamta žino geriausiai. Gamtoje nėra atliekų, vieno organizmo atliekos patarnauja kitam. Kai žmogus įsikiša į šiuos ciklus, kyla problemų.

4. Nėra tokio dalyko kaip nemokami priešpiečiai. Kiekvienas technologinis pasiekimas lemia ekologinius praradimus. Mes privalome pradėti savęs, klausti, ar tai verta. (Commoner, 2012).

Remiantis gamtamoksliniu ugdymu, vaikams skiepijamos vertybinės nuostatos, kreipiančios spręsti kasdieninio gyvenimo problemas, ugdyti pasitikėjimą savimi, jausti atsakomybę bei gebėti prisitaikyti prie kintančios aplinkos (Lamanauskas, 2005). Gamtamokslinis raštingumas yra susijęs su atsakingu aplinkosauginiu elgesiu (Toledo, 2014). Gamtamokslinis raštingumas apima ekologinius – aplinkosauginius aspektus, formuojamas ekologiniais principais paremtas vaiko santykis su gamta. Vaikai pradeda suprasti, kad žmonės yra atsakingi už gamtos išsaugojimą. R. Zarembienė (2011), pabrėžia, kad ekologinių – aplinkosauginių veiklų įvairovė suteikia galimybę vaikams formuoti ekologinę sampratą, išsiugdyti atsakomybę už aplinkos likimą, pagarbą gyvėjai ir negyvėjai gamtai. Gamtamokslinio mąstymo ir tyrinėjimo veikloje formuojamas supratimas apie gamtos saugojimą. Aplinkosauginis/gamtosauginis raštingumas yra viena didžiausių šių laikų siekiamybių. Estetiniai jausmai formuojasi per patirtinį vaiko ugdymą. O. Monkevičienė (2008) teigia, kad vaiko vertybės formuojasi tradiciniu natūraliu būdu, ir veikiamos globalizacijos tendencijų. Gamtos pažinimas ikimokyklinio amžiaus vaiko suvokimo sistemoje įtvirtina vertybines nuostatas: kognityvinę, pragmatinę – ekonominę, estetinę, etinę (Plytnykienė, 2009). Patirtinis ugdymas skatina tiesioginį gamtos išgyvenimą. Pagal I. Kuginytę - Arlauskienę ir S. Neifachą (2011), darželyje vaikas pildo savo „socialinės patirties bagažą“. Čia yra santykių su savimi ir aplinka pradžia. Autoriai tvirtina, kad gamtą suvokdamas kaip didingą, suvirpina vaiko unikalumą pasaulyje, ego. Vyrauja daug įvairių ekologijos aplinkos sąvokos apibūdinimų, tačiau vienas geriausiai atskleidžiančių šio termino esmę, yra pateiktas A. Bukančio, P. Gedžiūno, J. Giedraitienės, G. Ignatavičiaus, J. Jonyno, P. Kavaliausko, J. Lazauskienės, R. Reipšleger, G. Sakalauskienės, S. Sinkevičiaus, G. Šulijienės, G. Žilinsko, G. Valiukevičiaus leidinyje „Lietuvos gamtinė aplinka, būklė, procesai ir raida“ (2008, p. 4), kuriame aplinka apibūdinama „kaip gamtoje funkcionuojanti tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršiaus ir

gelmių, oro, vandens, dirvožemio, augalų, gyvūnų, organinių ir neorganinių medžiagų, antropogeninių komponentų) visuma bei juos vienijančios natūraliosios ir antropogeninės sistemos“.

Autoriai teigia, kad švari, saugi, sveika aplinka – vienas didžiausių žmonijos turtų, galintis daryti didelę įtaką žmonių sveikatai, gyvenimo kokybei, ateičiai ir net sąlygojantis žemės gyventojų išlikimą. Šiems teiginiams paantrina autorės A. Jociūtė ir I. Pačiauskaitė (2014) sutapatindamos aplinkos būklę su sveikatos kokybe bei nurodydamos, kad Europoje pastebima apie 20 proc. mirčių, kurių priežastys yra tiesiogiai susijusios su aplinkos užterštumo padariniais. K. Abramavičius (2016, p. 6) užterštą aplinką bei jos keliamas pasekmes apibūdina kaip pagrindinių žmogaus teisių pažeidimą – „teisė į švarią aplinką, pastogę, maistą, vandenį ir, žinoma, sveikatą ir gyvybę“. Darnios plėtros šiuolaikinėje visuomenėje pagrindinis tikslas - suderinti geresnį žmonių gyvenimą, išsaugant gamtos išteklius ir ekosistemas (Pauw, Gericke, Ollson, Berglund., 2015).

1.2.3. Ekologinė mityba

Sveika mityba, kaip esminis sveikos gyvensenos komponentas, derinamas su fiziniu aktyvumu, turėtų tapti gyvenimo būdu nuo pirmųjų žmogaus gyvenimo minučių ir nenutrūkstamu procesu visą vaiko - paauglio - jaunuolio ugdymo laikotarpį.

Nebelieka abejonių, kad maistas daro tiesioginę įtaką augimui, vystymuisi, reprodukcijai, savijautai, taip pat asmenybės fizinei, protinei būsenai. Sveikata nuo maisto priklauso labiau negu nuo bet kito veiksnio. Mityba yra viena svarbiausių temų mūsų gyvenime. Skubus gyvenimo tempas lemia greito maisto vartojimą, žmonės mažai patys gamina. Pramoniniu būdu pagamintas maistas turi daug priedų, kurie ilgiau išlaiko produkto pridėtinę vertę. Dabar priskaičiuojama apie 3500 priedų, kurie suteikia patrauklią išvaizdą, suteikia priklausomą skonį. Gausi maisto reklama, prirašyta knygų apie naujus kulinarinius šedevrus, daug knygų, radijo, televizijos laidų su patarimais kaip ir kiek valgyti. Viršsvoris, nutukimas, dažnas valgymas, dideliais kiekiais sukelia negalią, ligos atsiradimą, nedarbingumą, sveikatos praradimą. Todėl svarbu laiku pradėti rūpintis sveikata. Vaikystė - tai laikotarpis, suteikiantis unikalią galimybę daryti poveikį visam gyvenimui sveikatos, gyvenimo kokybės ir neužkrečiamų lėtinių ligų prevencijos srityse. Mitybos įpročiai ir maisto pasirinkimas priklauso nuo socialinių, kultūrinių, ekonominių veiksnių. Mitybos kultūra - viena iš sudedamųjų racionalios mitybos mokymo dalių, o reikalingas medžiagų: riebalų, baltymų, angliavandenių, druskų, cukraus, vitaminų kiekis, užtikrinantis normalų vystymąsi (Sveikos gyvensenos ugdymas, 2016, 52p.).

Mokslinėje literatūroje pažymima, jog vaikų mityboje stokojama šviežių vaisių ir daržovių vartojimo. L. Dregval ir kt. tyrime nustatyta, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų šviežių daržovių ir vaisių suvartojimas yra nepakankamas. Bent kartą per dieną šviežias daržoves valgė du trečdaliai vaikų, tris kartus per dieną tik kas dešimtas vaikas.

Maisto organizavimo darželyje tikslas - sudaryti sąlygas sveikatai, palankiai vaikų mitybai, užtikrinti geriausią maisto saugą ir kokybę, patenkinti vaikų maisto medžiagų, fiziologinius poreikius, ugdyti sveikos mitybos įgūdžius. Vartoti kuo įvairesnį maistą, kelis kartus per dieną valgyti kruopų, viso grūdo duonos ar makaronų, rinktis produktus, kurie turi mažiau cukraus, gėrimus be saldiklių, riebią mėsą keisti ankštinėmis daržovėmis, žuvimi, paukštiena, maitintis reguliariai (*Vaikų maitinimo organizavimo tvarkos aprašas*, 2018).

Kas lemia sveikatai palankų vaikų maitinimą? Teisės aktų nuostatos; maisto produktų kokybė (viešieji pirkimai, tiekėjo sąžiningumas); maitinimo organizatorius(virėjai, valgiaraščiai); aktyvi įstaigos bendruomenė. Siūlomos priemonės: šviesti tėvus sveikatai palankios gyvensenos klausimais.

Įvairių išsivysčiusių pasaulio šalių mitybos programų pagrindas evoliucionavo nuo „racionalios“, vėliau - „subalansuotos“ mitybos, iki mokslininkų pasiūlyto termino - „sveikos“ mitybos. JAV maisto ir ir vaistų administracija bei Nacionalinė mokslų akademija pasiūlė terminą „sveikatinanti mityba“, kuris geriausiai atspindi mitybos, kaip svarbiausio biologinio fenomeno, reikšmę ligų profilaktikai (*Lietuvos sveikatos programa*, 1998).

Ekologiškas maistas -sertifikavimo įstaigos sertifikuoti maisto produktai, kurie nurodyti patvirtintame dokumente kaip ekologiški. (Ekologinio žemės ūkio taisyklės, 2017 01 03). Tai maistas, užaugintas nenaudojant sintetinių trąšų, taip pat sintetinių genetiškai pakeistų organizmų, antibiotikų, herbicidų ir pesticidų. Vietoj jų naudojamos organinės trąšos, biologinė kenkėjų kontrolė. Atsižvelgiama ir į gyvūnų gerovės reikalavimus. Ekologiškuose maisto gaminiuose draudžiama naudoti sintetinius maisto priedus. Ekologinio ūkininkavimo šalininkai teigia, kad taip užaugintas maistas prisideda prie gamtos apsaugos (mažesnė dirvos, vandens tarša).„Tačiau 2016 m. Švedijos maisto tarnybos tyrimas neparodė, kad ekologiški ūkiai mažiau kenktų gamtai ir žmonių sveikatai nei įprasti.“(Gyvenk ekologiškai.Ekologiškasmaistas, 2011) (wikipedia.org/wiki/Ekologiškas_maistas)

Visi ekologiškų produktų gamybos, paruošimo ir platinimo etapai (nuo gamybos iki saugojimo, perdirbimo, transportavimo, pardavimo ar tiekimo galutiniam vartotojui vykdoma kontrolė ir priežiūra. Lietuvoje ekologiškos produkcijos augintojų ir gamintojų statusą suteikia viešoji įstaiga „Ekoagros“. Ekologiškumo reikalavimus atitinkantys ūkiai gauna oficialų sertifikatą ir ženklą, kuriuo žymima

ekologiška produkcija. 2016 m. sertifikuoti 2539 ekologinės gamybos ūkiai Lietuvoje.(Ekoagrus, 2017-03-20).

Ekologiški produktai - tai sertifikuoti, ekologinės gamybos būdu pagaminti, žemės ūkio, įskaitant akvakultūrą, produktai:

- gyvi ar neperdirbti žemės ūkio produktai
- maistui skirti perdirbti produktai
- pašarai
- augalinė dauginamoji medžiaga , augimui skirtos sėklos.
- maistui ir pašarams naudojamoms mielės.

Ekologiškas maistas ženklina Europos sąjungos ekologinės gamybos logotipu Gali būti naudojamas nacionalinis arba privatus ekologinės gamybos logotipas (vmlt/ maisto sauga) (4 pav.)

4 pav. Ekologiškų maisto produktų ženklai

Terminas „ekologiškas“ ir „organinis“ reiškia pagamintas ekologinės gamybos būdu. Terminai „ekologiškas“ ir „organinis“ reiškia tą patį, bet žodis „organinis“ lietuvių kalboje nevartojamas. Užrašai ant produktų, pakuočių: „tik iš natūralių ingredientų“, „be hormonų“, „genetiškai nemodifikuota“, „ūkininkų produkcija“, „naturalus“ dar nepatvirtina, jog maistas ekologiškas. Terminai, išvestiniai žodžiai arba mažybinės formos „bio“, „eco“ atskirai arba junginiuose, gali būti vartojami visoje bendrijoje, bet kuria bendrijos kalba ženklinant ir reklamuojant produktus, kurie atitinka su ekologine žemės ūkio ir maisto produktų gamyba susijusių teisės aktų reikalavimus.(Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba).

Veganiška žemdirbystė tai žemdirbystės rūšis, kurioje augalai auginami nenaudojant jokių gyvūninės kilmės medžiagų ir stengiantis apskritai padaryti kiek įmanoma mažesnę žalą gyvūnams. Šios žemdirbystės derlingumas palaikomas naudojant žaliąsias trąšas: augalinis kompostas, mulčiavimas, sėjomaina, mineralai. Ši žemdirbystė siejama su ekologinės ir darnios žemdirbystės principais. ir labai

populiari Anglijoje.(Jenny Hall, Iain Tolhurst. Growing green: animal-free organic techniques. Chelsea Green Pub., 2007, 2p).

Ekologinio maisto perdirbimui taikomi principai:

- ekologiški maisto produktai gaminami iš ekologiškų žemės ūkio ingredientų.
- apribotas maisto priedų, neekologiškų ingredientų naudojimas.
- maistas perdirbamas naudojant biologinius, mechaninius ir fizinius metodus.
- nenaudojami genetiškai modifikuotas organizmas GMO ir iš GMO arba naudojant GMO

pagaminti produktai

- draudžiama naudoti jonizuojančią spinduliuotę, apdorojant ekologiškus maisto produktus, pašarus arba žaliavas.

Ekologinė gamyba - bendra ūkio valdymo ir maisto produktų sistema, apima geriausią aplinkosaugos praktiką, didelę biologinę įvairovę, gamtos išteklių išsaugojimą, aukštų gyvūnų gerovės standartų taikymą ir gamybos būdą, atsižvelgiant į tam tikrų vartotojų teikiamą pirmenybę produktams, pagamintiems naudojant natūralias medžiagas ir procesus.

Apibendrinant galima teigti, jog išskiriami ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu komponentai: ekologinė aplinka, ekologiniai santykiai ir ekologinė mityba. Ekologinė aplinka suprantama, kaip sąmoningo elgesio, gyvenimo būdo sukurtos harmoningos asmenybės rūpestis sveika aplinka. Švarią aplinką kaip paskolą ir palikimo dovaną reikalingagražinti, perduoti kitai kartai kaip sveikatos, žavesio, o ne rūpesčio šaltinį. Ekologiniai santykiai yra pirmiausia brandžios asmenybės kūno, sielos, jausmų vienovė ir darnus sutarimas su gamtine aplinka, žmogumi. Ekologinė veikla, patirtinis ugdymas, gamtosauginis raštingumas formuoja santykį, kad viskas tarpusavyje susiję, niekas nedingsta be pasekmių. Ekologinė mityba yra ekologiškų maisto produktų vartojimas ir maisto gamyba. Produktų įvairovė, sveika, tinkamai subalansuota mityba, valgymo kultūra, etika, elgesys formuoja ekologinės mitybos įpročius, pakrauna mūsų organizmą energija, užtikrina vaiko normalų vystymąsi.

1.3. Ekologinis ugdymas(is) sveikatos aspektu ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

1.3.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinės elgsenos formavimo(si) sveikatos aspektu ypatumai

Raidos psichologijos atstovai S. Freudas, J. Piaget, E. Eriksonas teigia, kad vaikystės laikotarpiu (iki 11–12 m.) būdingas stiprus polinkis į pasaulio pažinimą, tobulėjimą, nuolatinį aktyvumą. Vaikystėje

smegenų vykdomosios funkcijos formuojasi intensyviai, todėl vaikai itin imlūs naujų žinių ir įgūdžių, sparčiai mokosi, perima ir mėgina taikyti iš aplinkos gaunamą informaciją, ugdo elgsenos įgūdžius bendraudami ir per sąveiką su gamta, formuojasi asmens įsitikinimai ir požiūris į pagrindines vertybes, tarp jų ir į sveikatą(Žukauskienė, 2012).

Vaikystėje ugdoma žmogaus vertybinė sistema, kuri turi nulemiančios reikšmės žmogaus elgesio pasirinkimui skirtingose gyvenimiškose situacijose, o žmogaus pasirinktas elgesys turi tam tikrus padarinius, kurie teikia žmogui pasitenkinimą gyvenimu arba ne. Tai lemia žmogaus gyvenimo kokybės jausmą. Žmogaus elgesio įpročiai formuojasi vaikystėje, todėl svarbu nuo pat vaikystės padėti žmogui išsiugdyti tokius elgesio įpročius, kurie padėtų jam susikurti gyvenimo kokybę tiek artimesnėje, tiek tolimesnėjeperspektyvoje (Burvytė, 2013).

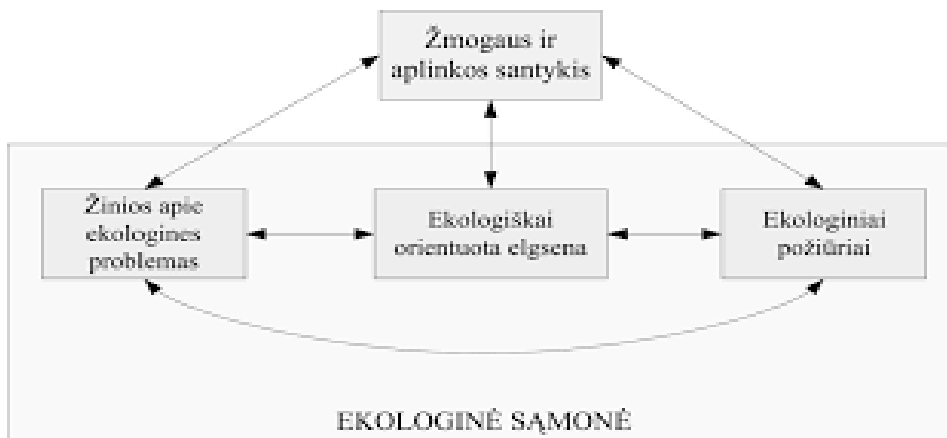
V. Glebuviene išryškina ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų sąveikos su vaikais ypatumus ir išskiria keturis veiklos tipus: aktyvinantis, humaniškasis, ignoruojantis ir slopinantis, analizuojamas (Glebuviene 2003).B. Bitinas (2004) teigia, kad nuo pat vaikystės ugdytiniui vertybė turi būti pats lavinimosi procesas, kad siekis toliau lavintis taptų esminiu dvasiniu poreikiu. Tad siekiant žmonių gyvenimo kokybės, visuomenės narių pareiga auklėti vaikus kryptingai, ir tikslingai – padedant jiems išsiugdyti tokius gyvenimo įgūdžius nuo pat vaikystės, kurie padėtų susikurti gyvenimo kokybę, visą vertybių sistemoje laikoma aukščiausia vertybė, siejama su žmogaus kaip dvasinės būtybės prigimtimi. Pagal šį kriterijų idealia laikytina sistema, į kurios hierarchinę viršūnę iškeliamos atsakingumo ir tolerancijos vertybės. Vadinasi, šiuolaikinio auklėjimo turinio pagrindą nusako trys „didžiosios atsakomybės“, kurias norėtų ir galėtų prisiimti savo ir kitų gyvenimo kokybe besirūpinantis idealus visuomenės narys:

- atsakomybė už save – savo praeitį, dabartį ir ateitį;
- atsakomybė už kitus žmones – artimo meilė, pagalba jos reikalingiems, sąžiningi tarpasmeniniai santykiai;
- atsakomybė už visuomenės gerovę – pilietiškumas, socialinis aktyvumas, pagarba kitoms kultūroms ir jų atstovams.

Č. Kalenda (2002) ekologinę sąmonę vadina „išlikimo sąmone“. Žmogaus įtaka gamtai, tenka pripažinti, dažniausiai susijusi tik su neigiamu poveikiu, o sąmoninga žmogaus veikla iki pat paskutiniojo praėjusio amžiaus dešimtmečio su „išlikimu“ buvo susijusi mažiausiai. Todėl 1992 metais Rio de Žaneire vykusiame Pasaulio vadovų susitikime priimtoje deklaracijoje ekologinis sąmoningumas dažnai minimas kaip viena iš priemonių darnaus vystymosi uždaviniams pasiekti. Kaip vieną iš būdų

sprendžiant įvairias aplinkos problemas skirtingi autoriai (Gardner and Stern, 1996; Rinkevičius, 1998; Stokes et al., 2001; Telešienė, 2006; Boda et al., 2006; Higham, Lück, 2007; Dagiliūtė, 2008;Juknys, 2008;) taip pat įvardina ekologinį sąmoningumą bei jo didinimą.

Pirmąjį, populiarumo sulaukusį konceptualų ekologinio sąmoningumo modelį 1996 metais pasiūlė P. Rannikko (1.2 pav.). Būtina pastebėti, kad pats P. Rannikko, žmogaus ir aplinkos santykiuose visai nenagrinėjo *sąmonės / sąmoningumo* problemos ir neišskyrė žmogaus atsakomybės komponento juose. Dėl šios priežasties, konceptualų modelį būtų tikslingiau vadinti ne ekologinio sąmoningumo, o ekologinės *sąmonės* modeliu. Kita vertus, vėlesni tyrėjai (Juraitė, Reingardienė, 1999; Juraitė, 2002; Kwansah-Aidoo, 2004;Haanpaa, 2006; L.Rinkevičius, 2009) interpretuodami šį modelį atsakomybės elementą jame mini. Todėl šiame darbe mes taip pat naudosime ekologinio sąmoningumo sąvoką (5 pav.).

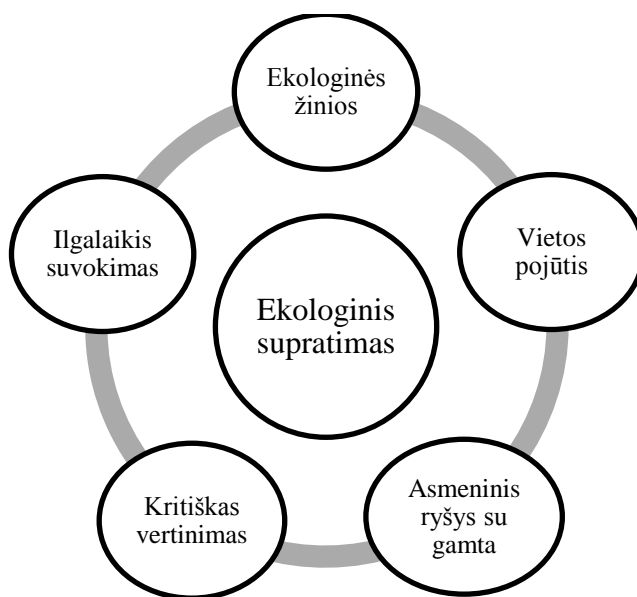
5 pav. Konceptualus ekologinio sąmoningumo modelis (Rannikko, 1996)

Lietuvių kalboje anglų k. terminas „*ecological awareness*“ gali būti verčiamas, tačiau reikšmės skirtingos. Reikėtų skirtisąvokas *ekologinis sąmoningumas* ir *ekologinis supratimas*. R. Hoshaw (2009) ekologinį supratimą siūlo apibrėžti kaip penkių pirminių elementų, veikiančių kartu tam, kad suformuotų visapusį mus supančios aplinkos *supratimą*, sistemą:

1. Ekologinės žinios apie gyvosios ir negyvosios gamtos tarpusavio sąveiką.
2. Ilgalaikis ekologinių ryšių numatymas tolimesnėje perspektyvoje (vieno žmogaus amžius).
3. Vietos pojūtis arba geografinės erdvės pažinimas.
4. Asmeninis ryšys su gamta, t.y. savęs kaip gamtos dalies suvokimas.

Smalsumas ir kritiškas vertinimas, arba noras sužinoti daugiau apie supančią aplinką. Autoriaus teigimu, ši sistema apima tiek mokslą, tiek kūrybiškumą ir ugdo visapusišką žmogaus ryšį su gamta. Tuo

tarpu ekologinis sąmoningumas pabrėžia fundamentalių žmogaus ir gamtos santykių bei neišvengiamos ekosistemų dinamikos suvokimą (Olsen, 1992; Rannikko, 1996). Šiuo atžvilgiu, ryšys tarp ekologinio supratimo ir ekologinio sąmoningumo nėra akivaizdus ir nors bendras vardiklis išlieka tas pats - žmogaus ryšys su gamta, pats ryšys realizuojamas šiek tiek skirtingai. Ekologinio supratimo apibrėžimas, kurį siūlo Hoshaw (2009), akcentuoja mokslinį ir meninį (ypač humanitarinį) indėlį į visapusišką santykių su gamta pažinimą, o ekologinio sąmoningumo apibrėžime meninis pažinimo aspektas nėra įvardintas, tačiau gali būti suprastas netiesiogiai. Žmogus veikia gamtoje ir kaip biologinė, ir kaip socialinė būtybė, t.y. be pirminių gamtinių/biologinių poreikių tenkina ir dvasinius / socialinius poreikius. Taigi nors abu termino „ecological awareness“ vertimo variantai pagal prasmę gali būti vartojami kaip vienas kitą papildantys sinonimai, šiame darbe tikslingiau vartoti ekologinio sąmoningumo terminą. Panašumai su žodžiu „ekologija“ ir „aplinka“ (6 pav.).

6 pav. Konceptualus ekologinio supratimo modelis (Hoshaw, 2009)

Įdomus ir vertingas L. Galkutės (2008) pasiūlytas ekologinio sąmoningumo konceptualus modelis. Motyvacija, žinios ir gebėjimai puikus derinys ekologiniam sąmoningumui sužadinti. Pagal mokslininkę ekologinį sąmoningumą lemia motyvacija, domėjimasis įvairiais aplinkos aspektais, profesinėje veikloje bei visuomenėje (7 pav).

7 pav. Ekologinio sąmoningumo modelis (Galkutė, 2008)

Mokslinėje literatūroje nurodomi ir kiti veiksniai, galintys veikti ekologinį sąmoningumą. Analizuodami sociodemografinių faktorių įtaką ekologiniam suvokimui, sociologai Peter Preisendoerfer ir Angela Mertig (cit. Juraitė, 2002) rėmėsi Vokietijos pavyzdžiu. Išanalizavę duomenis gautus atlikus tyrimą tarp Rytų ir Vakarų Vokietijos gyventojų pastebėjo, kad Vakarų Vokietijoje žmonės pasižymėjo didesniu susirūpinimu ekologinėmis problemomis nei Rytų Vokietijoje. Tai autoriai aiškina skirtinga beveik pusšimtį metų trukusia socialinės ekonominės situacijos patirtimi. Taigi ekologinio sąmoningumo tyrimuose vertinant žmonių elgesį aplinkos atžvilgiu, be vidinių (vertybių, įsitikinimų, žinių, sugebėjimų, patirties ir kt.) veiksnių, darančių įtaką galutiniams tyrimų rezultatams, būtina numatyti ir išorinius, struktūrinius veiksnius, pvz. esama infrastruktūra, socialinė ir ekonominė aplinka, rinkos faktoriai, sociodemografinės ypatybės ir kt. (Tellegen and Wolsink, 1998).

Siekiant padėti žmonėms užtikrinti savo gyvenimo kokybę, skirtingų sričių tyrėjai, turėtų sukurti bendrą sistemą visuomenėje, bei prisidėti prie žmonių gyvenimo kokybės gerinimo jau nuo pat ankstyvosios vaikystės ugdant teisingus gyvensenos įpročius. „Suaugę visuomenės nariai, siekiantys padėti vaikams išsiugdyti gyvenimo kokybei reikalingus elgesio įpročius nuo pat vaikystės, patys turi nuolat save ugdyti ir būti tinkamais pavyzdžiais tiek saviems, tiek kitiems vaikams.“ (Auklėjimo teorija ir technologija, Vilnius, 2004, 68 p.).

Psichologas L.S. Vygotskis (2005) teigė, kad vaikai patys konstruoja žinias kurdami naujos informacijos vaizdinius, o ne atkartoja tai, kas jiems yra pateikiama. Mokant vaiką galima paspartinti jo raidą: tėvai ar kiti ugdytojai, vaikui pateikia vis sudėtingesnes užduotis (už tas, kurias vaikas gali atlikti savarankiškai be pagalbos) taip paskatindami vaiką veikti aukštesniu lygiu. Tačiau, kad vaikas galėtų

mokytis tam tikrų dalykų, jis „...turi būti pasiekęs tam tikrą subrendimo lygį, pavyzdžiui, negalima lavinti vaiko logikos, kol jis dar nėra įvaldęs kalbos“. Didelę įtaką vaiko mąstymui daro ir socialinė aplinka, kokioje socialinėje aplinkoje vaikas auga, priklauso kokius pažintinius gebėjimus įgis. Ugdant vaiką socialiai raštingoje aplinkoje, jo mąstymas vystysis sparčiau, įgyti įgūdžiai leis lengviau įsitvirtinti visuomenėje. Pasak (Kugienės, 2008, 13p.) Žaidimas - pagrindinė vaiko veikla, todėl verta parinkti žaislus, priemones, kurios formuotų teisingus aplinkos vaizdinius, ugdyti ekologinio dorovingumo pradmenis .L. S. Vygotskis kalbėdamas apie protinę raidą, ypatingą vaidmenį skiria kalbai. Kalbą jis išskiria kaip pagrindinę priemonę, naudojamą skatinant vaiko pažintinius procesus, vaizduotę, mąstymą ir sąmoningą suvokimą. (Žukauskienė, 2012).

Apibendrinant galima teigti, jog vaikystės patyrimai socialinėje srityje yra tiesiogiai susiję su suaugusiojo žmogaus gyvenimo kokybės socialinėje srityje įsivertinimu. Vaikystės patyrimai yra susiję ir su kitais žmonėmis, tai tiesiogiai lemia ir socialinių įgūdžių išsiugdymą bei gyvenimo kokybės patyrimus socialinėje plotmėje. Jie padeda ugdytis vaikų pagrindiniams socialiniams įgūdžiams, vertybinėms nuostatoms. Vaikystės patyrimai sudaro sąlygas augti, perimant socialinio elgesio modelius, užmezgant pirmuosius emocinius kontaktus, pajaučiant meilę, šilumą bei kitus teigiamus jausmus. Pasak S. Burvytės (2013), žmogaus charakterio bruožai ir socialiniai įgūdžiai pradeda formuotis nuo pat gimimo, artimiausioje šeimos aplinkoje.

1.3.2. Pedagogo vaidmuo organizuojant ekologinį ugdymą(si) sveikatos aspektu

2014 metais Europos Sąjungos valstybės narės susitarė, kas yra kokybiškas ankstyvasis ugdymas, ir Europos Komisija pateikė rekomendacijas šalims, skatindama jomis vadovautis persvarstant ir kuriant savo šalies ankstyvojo ugdymo politiką. Pagal šias rekomendacijas kokybiškas ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas turi būti sisteminis ir apimtis ugdymo programų atvirumą vaikų, šeimų ir įstaigos bendruomenės poreikiams (ugdymo programos turi būti holistinės, lanksčios, skatinančios bendradarbiavimą, nuolat peržiūrimos ir tobulinamos); taip pat ikimokyklinio ugdymo prieinamumą, valdymą bei finansavimą, stebėseną, įsivertinimą bei išorinį vertinimą, personalo profesionalumą. Atsižvelgiant į Europos Komisijos rekomendacijas, ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo kokybę užtikrina į ugdymo rezultatus orientuotos programos, padedančios vaikams iki galo atskleisti savo potencines ugdymosi galimybes. Lietuvoje jau turime sukurtą bei taikomą ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą (2014) bei atnaujintą Priešmokyklinio ugdymo bendrąją programą

(2014), Ikimokyklinio ugdymo metodines rekomendacijas (2015), bei Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą (2014) orientuotą į vaikų kompetencijų plėtotę. Taigi pedagogai turi tinkamus ugdymo orientyrus. Europos Komisijos ekspertės N. Milotay (2015) teigimu, kokybiško programų įgyvendinimo pasiekti padeda požiūris į vaiką ir vaikystę keitimas, vaikų balsų girdėjimas, ugdymo proceso kokybės didinimas, tėvų dalyvavimo ugdymo procese skatinimas, partnerysčių stiprinimas.

Europos komisijos ekspertė N. Milotay (2015) ir kiti autoriai akcentuoja žaidimo pedagogika grindžiamą ugdymą, t. y. spontanišką žaidimą (Danija, pagal Anders, 2015), mokymąsi žaidžiant (pagal Samuelson Pramling, 2015), žaidimą tyrinėjant (pagal Anders, 2015), žaidimą bendradarbiaujant bei kartu mokantis spręsti problemas (Japonija, Naujoji Zelandija, pagal Anders, 2015; Pearson, Degotardi, 2016). Pastaruoju metu mokslininkai akcentuoja situacijos pedagogika grindžiamą ugdymą, kai pedagogas komunikuoja su vaikais natūraliai susikūrusiose edukacinėse situacijose, skatindamas vaiko ugdymąsi (Vokietija, Švedija, pagal Anders, 2015). Ieškoma inovatyvių būdų, padedančių valdyti tokį natūralų vaikų ugdymąsi.

Siekama aktyvaus, patirtinio, tyrinėjimais grindžiamo, natūralaus vaikų ugdymosi. Viena iš tokių inovatyvių praktikų yra ambicingo, kūrybiško ateities piliečio ugdymas, vaikams dalyvaujant „realaus gyvenimo“ projektuose gamtoje, miške, pievoje. (Williams, 2018).

Ypač svarbi laiku suteikta pagalba vaikams, kai jų raidos imlieji periodai yra nepasibaigę ir vaiko elgesio problemos nėra įsisenėjusios. Socialinis pedagogas, dirbdamas ikimokyklinėse ir priešmokyklinėse ugdymo įstaigose, gali teikti kompleksinę pagalbą vaikui koordinuodamas kompleksinės pagalbos teikimą tiek tarp vidinių, tiek tarp išorinių tinklų, tiek tiesiogiai padėdamas vaikui bei jo artimiausiai aplinkai, t. y. šeimai ir kitiems ugdytojams, nes, pasak L. Gvaldaitės, A. Ato, N. Giknienės ir A. Zbarauskaitės (2012), šeima gali būti vaikų ugdymosi problemų šaltinis ar harmoningos asmenybės ugdymosi išteklius, kur vaikams yra sudaromos reikiamos ugdymosi sąlygos, skatinančios vaiko visapusišką raidą, arba žalojančios vaiko harmoningą raidą sąlygos. Socialinės pedagoginės (kompleksinės) pagalbos vaikui ir jo šeimai yra didelis, kurių suteikimo galimybes reikia plėsti ir priartinti prie vaiko. G. Kvieskienė, R. Čiužas, V. Vaicekauskienė ir R. Šalaševičiūtė (2015), R. Lazutka ir A. Poviliūnas (2013) atskleidė socialinės pedagoginės (kompleksinės) pagalbos neįgaliems asmenims vidinio ir išorinio tinklų sąveikos raišką, o G. Kvieskienė ir V. Kvieska (2012) savo tyrimuose išryškino socialinės partnerystės įtaką inovacijoms, siekiant vaiko gerovės per skirtingų sektorių bendradarbiavimą. (Burvytė, 2015).

Gera sveikata tai procesas, į kurį reikia investuoti laiką, norą, sąmoningai, tikslingai turėti savo darbo ir poilsio režimą. Moksliniais tyrimais nustatyta, kad pasivaikščiojimas, bėgimas, važinėjimasis dviračiu gerina ne tik kraujotakos ir širdies darbą, bet padeda atstatyti psichinę būseną, sumažinti stresą. Saikingas ir sveikas maistas, mankštinimasis, motyvacija, leistų prailginti ne tik sveikatą, darbingą žmogaus amžių, bet neturėti psichinių ligų ir jaustis jaunam. Mažosios Lietuvos siela ir išmintis Vydūnas teigė, kad „Sveikatos auklėjimas - rūpintis žmogaus išmintinga protinės ir fizinės veiklos kaita". Dauguma neįsiklauso į save, negirdi išminties balso, todėl plaukia pasroviui nekreipdami dėmesio į režimo laikymąsį, maisto vertingumą, kokybę, nesistengia aktyviai judėti, skęsta kasdieninių darbų, streso jūroje. Tai sąlygoja neregėto mąsto žmonių sergamumą lėtinėmis ligomis. Medicininių įstaigų paslaugos, vaistai tik nuslopina ligų sukeltus simptomus, o problemos sprendimas atidedamas į ateitį, pristabdomas ligos progresavimas. Daug argumentų leidžia daryti išvadą, reikia papildyti ne tik sveikatos sąvoką, kas yra sveikata, bet akivaizdžiai reikalinga atnaujinta sveikatos apsaugos politika. Ši svarbi valstybės misija, vyriausybės pareiga būtų -nukreipti visuomenės požiūrį link teisingos sveikos gyvenimo kelio. Mažosios Lietuvos siela Vydūnas teigė, kad „Žymiai svarbiau sveikatą tausoti ir stiprinti negu ligas gydyti". Jūra, miškas, švari gamta yra pagrindiniai sveikatos šaltiniai, mes juos turime, belieka protingai šiomis dovanomis naudotis. „Vydūno sąmoningumas, išmintis, patirtis svarbūs suvokiant sveikatos apsaugai iškilusius iššūkius"(Kirkutis, 2019, 13p).

Į vaiką orientuoto ugdymo tikslas –kūrybinga, laisva, aktyvi ir save atskleidžianti asmenybė. Ši ugdymo paradigma reikalauja visuminio požiūrio į vaiko asmenybę. J. Dewey teigia, jog ugdytiniai turėtų aktyviai dalyvauti priimant sprendimus. Pasaulio tyrinėjimas ir pažinimas tampa ugdymo tikslu, kurio siekdamas vaikas kūrybingai ir laisvai pamažu save atskleidžia. Gamtamokslinio raštingumo ugdymo koncepcinių nuostatų sąsaja tampa su į vaiką orientuoto ugdymo koncepcinėmis nuostatomis, kurios parodo tyrimo teorinį pagrindą (Hille K., Evanschitzky., Bauer A., 2015).

Tiriamasis darbas grįstas humanistine teorija, kuri remiasi prielaida, kad kiekvieną asmenybę formuoja tik jai vienai būdingas pasaulio suvokimas. Humanistinė teorija kalba apie asmens įgimto aktyvumo, jo individualumo, asmenybės saviraiškos, savarankiškumo, asmeninės atsakomybės už pasirinkimą skatinimą (Bitinas, 2006).

Kita inovatyvi vaikų ugdymo praktika – tyrinėjimu grindžiamas mokymasis (Inquiry-based Learning). Vienas iš šios praktikos būdų – mokymasis keliant klausimus (Learning through questions). Vaikai mokomi patys kelti klausimus apie juos dominančius daiktus bei reiškinius ir ieškoti atsakymų į šiuos klausimus. Pedagogai taip pat kelia klausimus vaikams, skatindami atrasti, tyrinėti bei pažinti save

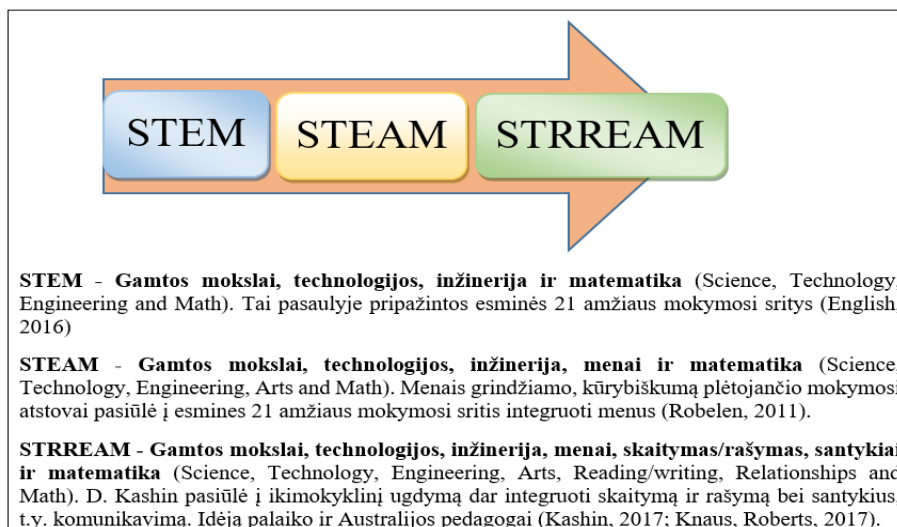
ir pasaulį. Kitas iš inovatyvių būdų yra mokymasis argumentuojant (Learning through argumentation), kai vaikai mokosi pagrįsti savo atradimą, nuomonę, „teoriją“ ir testuoti „mažą mokslininko“ pažinimą.

Pastarųjų metų inovatyvios praktikos yra nukreiptos į vaikų savarankiškumo, motyvacijos mokytis plėtotę, ugdant jų metakognicijos gebėjimus. Tai padeda vaikams geriau suprasti, ko jie nori išmokyti, kaip jie mokosi, ko jau yra pasiekę, taigi, didina mokymosi kokybę (Grangeat, 2018). Pasaulyje siekiama sukurti bendras konceptualias, metodologines gaires apie tai, kaip naujausius neuromokslų atradimus integruoti į ugdymo praktiką. Tai yra iššūkis universitetų ir ugdymo įstaigų bendradarbiavimui, nes tik bendromis pastangomis galima transformuoti ugdymą į aukštesnę kokybės lygį, grindžiamą naujausiais mokslo duomenimis (Toscani, 2018).

Kaip akcentuoja M. Lukšienė (2000, p 85), pedagogas kloja asmeninius pamatus vaiko asmenybei, jo tapimui visuomenės piliečiu, rengiant pedagogus svarbūs aspektai: mokymasis mokytis, mokymasis veikti, mokymasis „būti“ bei mokėjimas gyventi ir dirbti drauge. Taigi ikimokyklinių įstaigų pedagogai turi pasižymėti keturiomis darnaus vystymosi kompetencijomis: kad galėtų ugdyti darnų, išprususį, susipažinusį su kultūros vertybėmis, gebantį puoselėti, plėtoti būsimą Lietuvos pilietį.

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamas projektas „Inovacijos vaikų darželyje“ kokybiškas ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas, kaip ir visa šalies švietimo sistema, privalo prisidėti prie darnaus vystymosi ir STEAM plėtotės. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, šioms pažangių inovatyvių pedagoginių praktikų sritims skiriamas didelis dėmesys. "Tyrimo pažangi pedagoginė praktika ir pedagoginės inovacijos Lietuvos vaikų darželiuose atlikimas" ataskaitoje, tyrimas atskleidė, kad Lietuvos darželiuose įgyvendinamos įvairios STEAM, darnios plėtos inovatyvios veiklos, įgyvendinamos iš užsienio pedagogų perimamos naujos ugdymo koncepcijos, naudojamos modernios priemonės, taikomi inovatyvūs ugdymo būdai, kuriamos šiuolaikinio vaiko ugdymui palankios lauko aplinkos. Kai kurie pedagogai turi itin aukšto lygio gebėjimus kurti inovatyvias veiklas vaikams, orientuodamiesi į pasiekimų plėtotę bei esminius šiuolaikinės ikimokyklinės didaktikos principus. Užsienio patirčių analizė atskleidė, kad daugelis užsienio valstybių turi nacionalines darnaus vystymosi ir STEAM plėtojimo strategijas nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštojo mokslo. Kuria konkrečius modelius, praktikas šioms strategijoms įgyvendinti, inicijuojamos pažangios inovacijos šiose srityse. (projekto Nr. 09.2.1-ESFA-V-726-01-0001, Tyrimo pažangi pedagoginė praktika ir pedagoginės inovacijos Lietuvos vaikų darželiuose atlikimas" , Ataskaitą parengė: prof. dr. Ona Monkevičienė (tyrimo paslaugos vadovė), doc. dr. Birutė Autukevičienė (tyrimo paslaugos administratorė),).

Taigi, STEAM įgyvendinimo inovacijos šiuo metu aktualios daugeliui šalių ir yra valstybių dėmesio centre. STEAM (Gamtos mokslai, technologijos, inžinerija ir matematika – angl. Science, Technology, Engineering and Math) 1990 m. pasaulyje buvo pripažintos kaip esminės 21 amžiaus mokymosi sritys (English, 2016; Aktürk, Demircan, 2017). Vėliau į šių mokslų sritis įtraukti menai kaip kūrybiškumo plėtojimo prielaida, STEM išplečiant į STEAM. Daugelis mokslininkų teigė, kad STEM yra kaip dėlionė, kuriai trūksta vienos dalies, tai yra menų (Kim, Park, 2012; Sharapan, 2013; Sochacka, Guyotte, Walther, 2016). Labai greitai buvo pripažinta, kad ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymas gali būti praturtintas šių sričių inovacijomis (Sharapan, 2012; Bagiati, Evangelou, 2015; Hoisington, Winokur, 2015; Torres-Crespo, Kraatz, Pallansch, 2014). STEAM grindžiamo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo tikslas – parengti vaikus spręsti pasaulines problemas inovacijų kūrimo, kritinio ir kūrybinio mąstymo, bendradarbiavimo, veiksmingo bendravimo keliu atsižvelgiant į naują mokslo sukurtą informaciją (Quigley, Herro, 2016). Menų įtraukimas į STEAM didina technologinių ir inžinerinių disciplinų patrauklumą vaikams ir skatina kūrybiškumą. Visos STEAM disciplinos yra integralios, į STEAM veiklas įsitraukę ikimokyklinio amžiaus vaikai domisi, samprotauja, tyrinėja, kuria ir išbando idėjas kaip veikia fizinis, socialinis ir biologinis pasaulis. (National Research Council, 2011, 2012) (8 pav.).

8 pav. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų XXI a. mokymosi sritys

Taip praplėstos 21 amžiaus vaikų mokymosi sritys, orientuotos į inovatyvius ugdymo būdus, sudaro prielaidas įgyti visus Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) numatytus

pasiekimus ir ugdytis Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje (2014) numatytas kompetencijas. STEAM grindžiamas patirtinio, eksperimentinio ir probleminio ugdymo koncepcija. Skatinamas aukštesnio mąstymo lygmens žinojimo ugdymas, taikant įvairius ugdymo metodus: projektinis darbas, probleminis mokymas, eksperimentai ir t. t. STEAM yra integruotas, bet kartu ir personalizuotas gamtamokslis, fizinių mokslų, menų bei technologijų mokymas(is). STEAM ugdymui ikimokyklinėse įstaigose gali būti kuriamos mobilios laboratorijos, siūloma maksimaliai išnaudoti įvairias aplinkas. Svarbu, kad būtų sukurta laikinoji ar stacionari tyrimų erdvė, kurioje vaikai kartu su pedagogu galėtų eksperimentuoti, stebėti, tyrinėti. Taip pat siūloma kurti kūrybines erdves STEAM integraliai apjungia ir kūrybines industrijas: performatyvų meną, vizualųjį meną ir kt. STEAM ugdymui realiose ir simuliacinėse laboratorijose galima organizuoti įvairias veiklas, kurios skirtos supažindinti, sudominti, įtraukti į aktyvią veiklą, plėtoti kompetencijas.

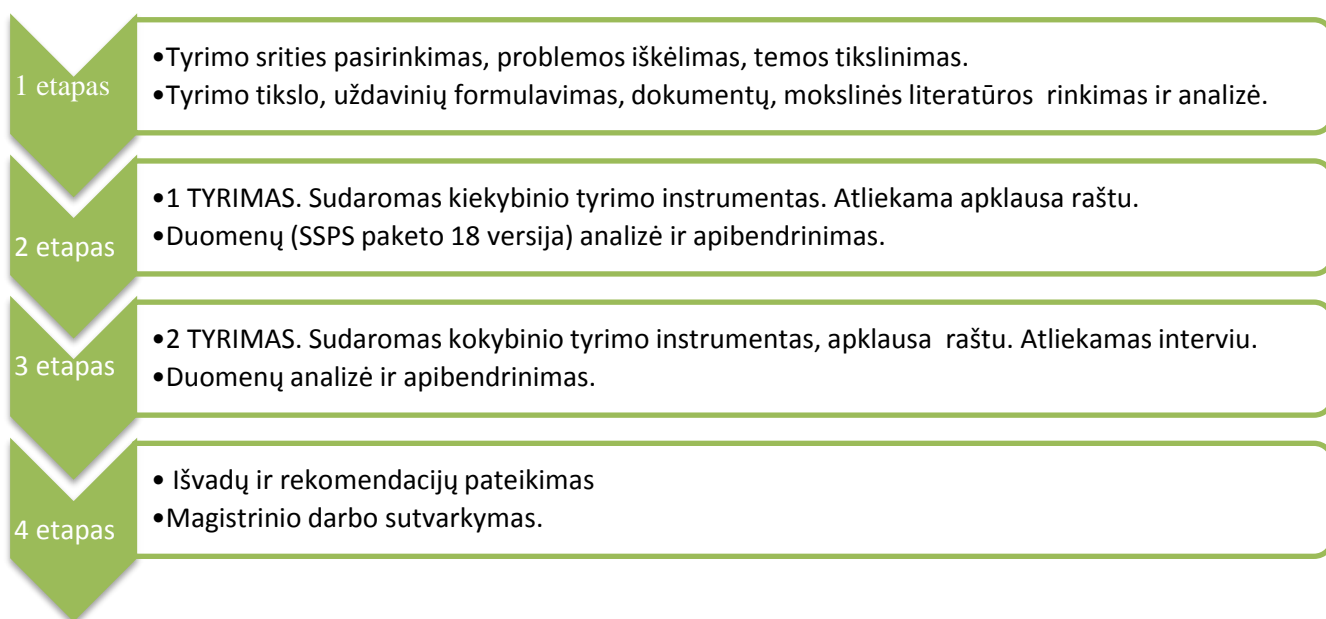
Lietuvos švietimo dokumentuose taip pat numatyta, kad ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikas bus ugdomas naudojantis ugdymąsi paremiančiomis, praturtinančiomis šiuolaikinėmis technologijomis, STEAM, įvairiomis medijomis (*Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, 2013; Geros mokyklos koncepcija, 2015; Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2015; Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa, 2014*).

Apibendrinant galima teigti, jog ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinė elgsena sveikatos aspektu formuojasi pasitelkus būtinas kompetencijas: žinias, gebėjimus, teigiamas nuostatas ekologiškai gyvensenai, kurie reikalingi sprendimams priimti, ekologiniam sąmoningumui ugdyti. Ekologinė elgsena neatskiriama nuo ekologinio sąmoningumo, padeda ugdytis žmogaus vertybinei orientacijai, nuostatoms. Vaikų pasiekimų - žinių (suvokimas), gebėjimų (veikla), nuostatų (santykis, polinkis, norma, įprotis) dėka formuojasi sveikatai palankus elgesys. Ekologinis sąmoningumas turėtų tapti vienu iš prioritetinės ugties tikslu, nes tik nuo išauginto žmogaus sąmoningumo priklauso, ar tapsime atsakingais už savo sveikatą, aplinką, piliečiais. Ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu procese svarbus vaidmuo tenka pedagogui. Mokytojas tampa pagalbininku, mokymosi partneriu, autoritetu, kai ugdytiniui trūksta patirties, išminties. Žinojimas vertingiausias tuomet, kai paliečia protą ir širdį, priverčia elgtis pagal nuostatą.

2. EKOLOGINIO UGDYMO(SI) IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE YPATUMŲ SVEIKATOS ASPEKTU EMPIRINIS TYRIMAS

2.1 Tyrimo metodai ir organizavimas

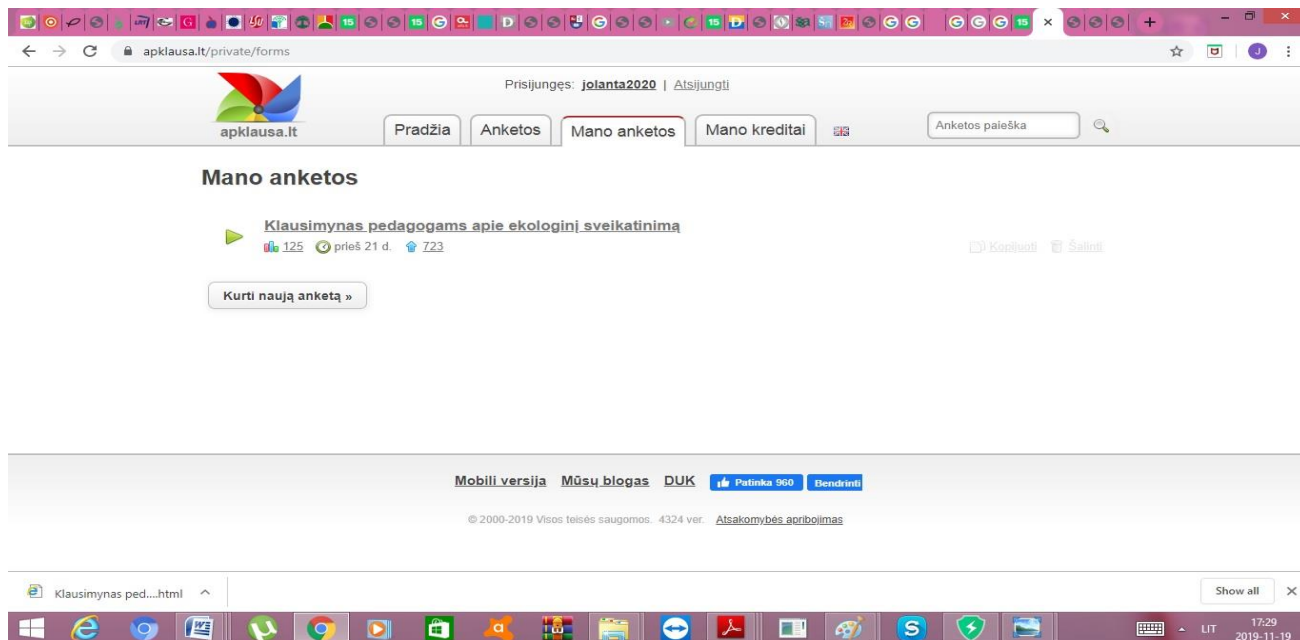
Tyrimo etapai. Pirmame empirinio tyrimo etape analizuojama mokslinė, pedagoginė literatūra, PSO, Europos, Lietuvos Respublikos švietimo ir sveikatos dokumentai. Formuluojama tyrimo problema, tikslas, uždaviniai. Antrame etape atliekamas kiekybinis tyrimas. Anketinės apklausos būdu apklausti Lietuvos ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai. Trečiame etape kokybiniam tyrimui pasirinktas interviu tyrimo metodas, kuriuo apklausti Ukmergės vaikų l/d „Eglutė“ pedagogai. Tyrimui atlikti pasirinktos kiekybinio ir kokybinio tyrimo strategijos (K. Kardelis, 2016). Ketvirtame etape atlikta gautų kiekybinių, kokybinių tyrimo duomenų analizė, pateikiamos išvados, rekomendacijos, siekiant efektyvesnio ekologinio ugdymo organizavimo sveikatos aspektu ikimokyklinio ugdymo įstaigose (9 pav.).

9 pav. Tyrimo etapai

Tyrimo vieta ir laikas. Kiekybinis ir kokybinis tyrimas atliktas 2019 m. rugsėjo-lapkričio mėnesiais.

Kiekybinio tyrimo metu, kurio instrumentas - anketinė apklausa iš viso dalyvavo 125 respondentai iš įvairių Lietuvos vietovių. Svetainėje apklausa.lt. anketa su klausimynu buvo paskelbta spalio-lapkričio mėnesiais (10 pav.).

10 pav. Kiekybinio tyrimo apklausos langas portale apklausa.lt

Kokybinis tyrimas, kurio instrumentas - interviu, atliktas Ukmergės vaikų lopšelyje-darželyje „Eglutė“. Informantais pasirinkti 6 didelę pedagoginę patirtį turintys pedagogai. Interviu metodas atliktas lapkričio mėnesį, Ukmergės vaikų l/d „Eglutė“ ramioje ir jaukioje aplinkoje, padarytas garso įrašas.

Tyrimo instrumentas. Siekiant tyrimo tikslo ir remiantis teorine mokslinių šaltinių analize buvo parengti tyrimo instrumentai: respondentams – anketos klausimynas (1 priedas). Pasak K. Kardelio (2016) anketinė apklausa yra aiški, nedviprasmiška, patikima. B. Bitino (2006), K. Kardelio (2016) teigimu, atliekant kiekybinius tyrimus, imtis priklauso nuo tyrimo tikslo. Anketavimo metodas pasirinktas todėl, kad per trumpą laiko tarpą leidžia apklausti daug tiriamųjų, o tai leidžia pakankamai greitai surinkti daug informacijos, apdoroti matematiniais - statistiniais metodais (Bitinas, 2006). Kiekybiniame tyrimo pasirinktas anketų metodas, kurį mokslininkai (K. Kardelis 2016 ir kt.) pristato kaip vieną iš dažniausiai kiekybiniuose tyrimuose naudojamų duomenų rinkimo metodų. Interviu metodas - tai abipusis sandėris tarp klausančiojo ir atsakančiojo (Kardelis, 2016). Tai leidžia pažinti tam tikros įstaigos veiklos išskirtinumą, žinias, mokėjimus, numatyti veiklos

kryptingumą, rezultatus, daryti išvadas, teikti rekomendacijas. Anketą-klausimyną ikimokyklinio ugdymo pedagogams sudarė 13 klausimų, kurie yra uždaro tipo, tik vienas klausimas atviro tipo. Anketą, klausimyną sudarė tokie klausimų blokai:

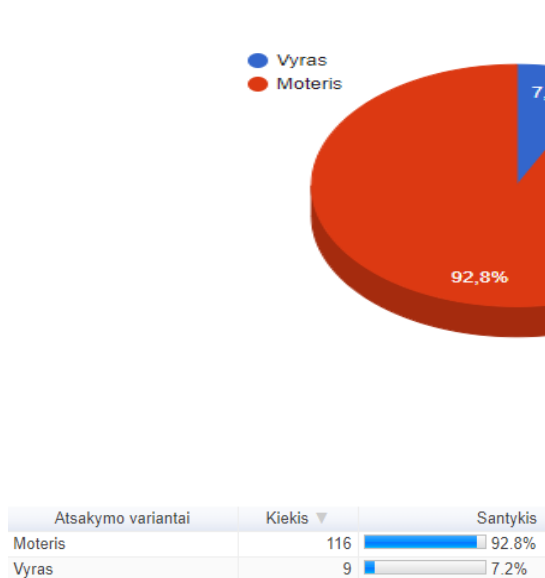
1. Demografinis.
2. Klausimai skirti atskleisti pedagogų nuomonę apie ekologiją ir sveikatinimą darželyje.
3. Klausimai apie ekologinius-sveikatinimo būdus, metodus, priemones, formas darželyje.

Informantams parengti interviu klausimai (2 priedas).

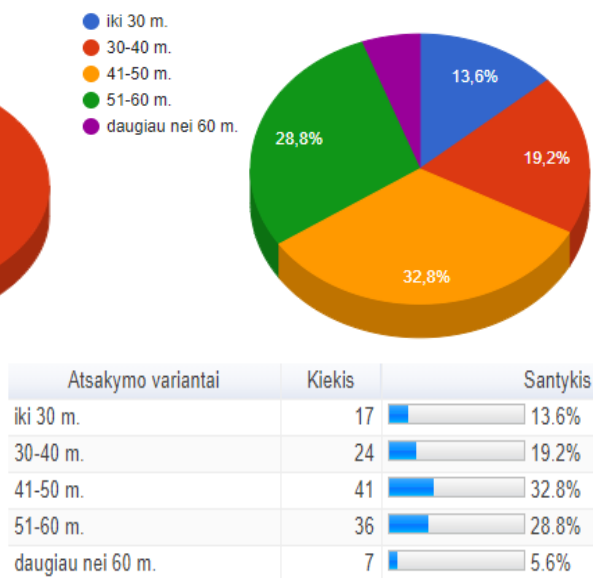
Tyrimo imtis ir dalyviai. L. Rupšienės (2007), teigimu, tikslinė atranka vykdoma tada, kai tyrėjas renkasi imtį atsižvelgdamas konkretų tikslą, remdamasis tam tikrais kriterijais, sprendimais (pvz.: pagal tam tikras kompetencijas, patirtį, įvykius).

Kiekybinio tyrimo anketinėje apklausoje dalyvavo 125 respondentai. Anketą -klausimyną pildė ikimokyklinio ugdymo pedagogai iš įvairių Lietuvos vietovių, internetiniame puslapyje - apklausa.lt. Kiekybinio tyrimo interviu pokalbyje, abipusiu sutarimu, dalyvavo 6 pedagogai, dirbantys Ukmergės l/d „Eglutė“. Pokalbio interviu metodu, gauta informacija iš Ukmergės vaikų lopšelio-darželio pedagogų, aktyviausiai besidarbuojančių ekologinio ugdymo srityje, sveikatos aspektu.

Kiekybiniame tyrime daugiausiai dalyvavusių respondentų buvo moterys (92, 8 %) (pav), vyrų anketinėje apklausoje dalyvavo tik 7,2% (11 pav).

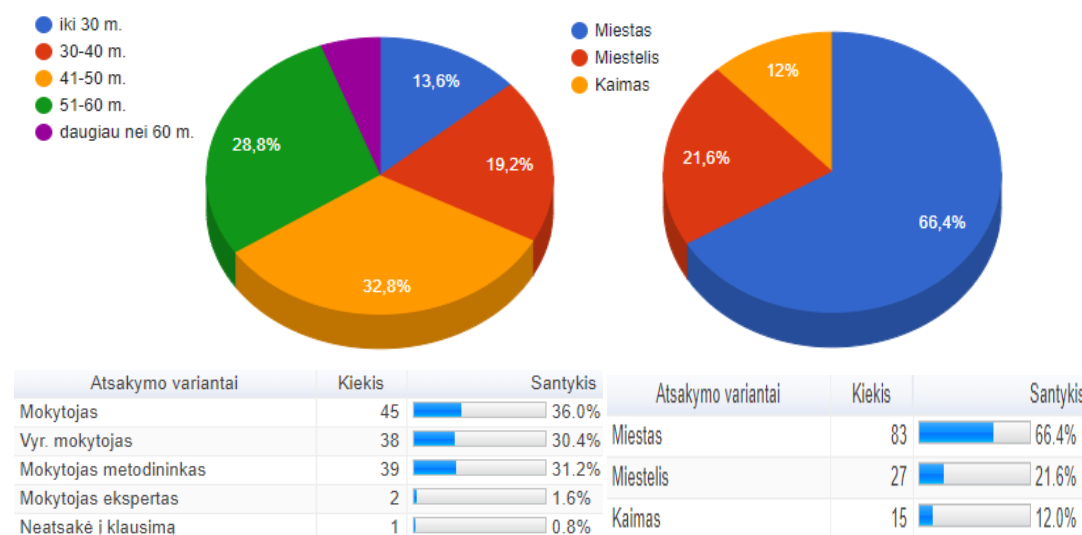
11 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal lytį

12 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal amžių

Duomenys rodo, kad apie trečdalis (32,8 %) anketinės apklausos dalyvių buvo 41-50 metų amžiaus, 28,8 % - 51-60 metų, 19,2 % - 30-40 metų, 13,6 % - iki 30 metų, o likusieji – virš 60 metų (12 pav.).

Anketinėje apklausoje dalyvavo 1,6% (2 respondentai), turintys mokytojo-eksperto kategoriją, 30,4% - vyr. mokytojo kategoriją ir 31,2% - turintys mokytojo metodininko kategoriją, 36% - mokytojo kvalifikaciją (13 pav.)

13 pav. Pedagogai pagal kvalifikaciją

14 pav. Pedagogai pagal gyvenamąją vietovę

Į anketas atsakė, net 66,4% pedagogų (14 pav), gyvenančių miestuose, tai net 83 respondentai iš 125. Priemiestyje gyvena 21,6 % respondentų, o kaime tik 12%.

2.2. Tyrimo etika

Atliekant tyrimą baigiamojo darbo autorius turi laikysis etikos principų (geranoriškumo, pagarbos, asmens orumo, teisingumo, teisės gauti tikslią informaciją, neapsaugotų grupių saugumo) vykdydamas konkrečią tyrimo proceso eigą. Baigiamojo darbo autorius turi nurodyti, kaip įgyvendino tyrimo etikos principus bei pateikti įrodymus. Reikia apmąstyti ne tik tyrimo objektą, tikslą, problemą, tyrimo instrumento turinį, tiriamųjų atrankos kriterijus, bet ir kiekvieną tyrimo proceso etapą per tyrimo etikos principų taikymą (Žydžiūnaitė, 2011).

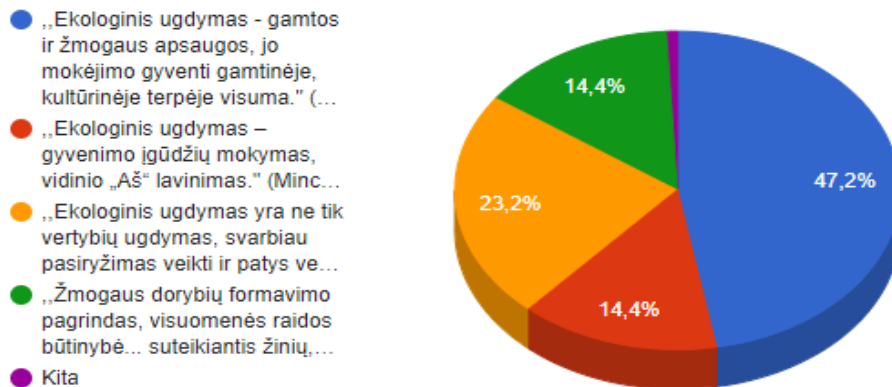
Šio tyrimo duomenys buvo renkami laikantis šių etikos principų:

- Geranoriškumo principas. Anketose esantys klausimai bei atsakymų variantai nesudaro prielaidų respondentams prarasti privatumo. Prieš interviu, išdalinama anketa paskaitymui, apgalvojimui apie ką kalbės bus informuoti, kad jų dalyvavimas apklausoje yra asmeninis apsisprendimas ir jie gali nedalyvauti tyrime arba nutraukti dalyvavimą tyrime bet kuriuo metu.
- Pagarbos orumui principas. Tiriamiesiems buvo suprantamai paaiškintas tyrimo tikslas, eiga ir sąlygos. Gautas žodinis kiekvieno respondento sutikimas dalyvauti tyrime.
- Teisingumo principas. Anketose, kurios buvo pateiktos tiriamiesiems, nėra asmeninės informacijos, kuri leistų atpažinti konkretų asmenį bei organizaciją, kurią asmuo atstovauja ar kurioje asmuo dirba. Baigiamajame darbe pateikiant tyrimo rezultatus, respondentų charakteristikos pristatomos, pateikiant apibendrintą statistinę informaciją.
- Teisės gauti tikslią informaciją principas. Prieš pildant anketas, tiriamiesiems paaiškinta, kad dalyvavimas tyrime nedaro įtakos jų darbiniam statusui, nekelti jokios rizikos, respondentų neklausama individuali informacija ir taip užtikrinamas anonimiškumas. Respondentai anketą galėjo užpildyti namuose, internetinėje erdvėje paskelbtą apklausą. Taip pat respondentai informuoti, kad tyrimo rezultatai bus skelbiami baigiamajame darbe bei tiriamiesiems bus galima susipažinti su galutine tyrimo ataskaita.
- Neapsaugotų tiriamųjų grupių saugumo principas. Tyrime dalyvavo konkrečios profesijos atstovai – darželyje dirbantys pedagogai, todėl jiems buvo garantuotas konfidencialumas bei anonimiškumas. Buvo gautas žodinis leidimas atlikti interviu apklausą iš Ukmergės vaikų lopšelio-darželio „Eglutė“ įstaigos vadovo, joje dirbančių pedagogų, kurie sutiko dalyvauti tyrime.
- Savanoriškumo principu, kuris reiškia, kad tyrime dalyvauja tik tie informantai, kurie patys laisvai apsisprendžia jame dalyvauti (Luobikienė, 2010; Hesse-Biber, Leavy, 2011).
- Privatumo principu, reiškiančiu, kad empirinio tyrimo metu gauta informacija be tiriamųjų sutikimo neatskleidžiama (Kardelis, 2016).
- K. Kardelio (2016) teigimu, pagrindinė priemonė anonimiškumui užtikrinti yra nenaudoti dalyvių vardų ir kitų asmeninių duomenų. Anonimiškumas padidėja, jeigu tiriamojo duomenys yra užkoduoti. Kai duomenys yra parengti analizei, anonimiškumas išlaikomas nuo tyrimo duomenų.

- Konfidencialumo principu, reiškiančiu, kad niekas, išskyrus tyrėją, be tiriamųjų sutikimo, negalės naudotis jų pateikta informacija. Pažymėtina, jog „konfidencialumo nesilaikymas yra vertinamas kaip išdavystė“ (Kardelis, 2016).

2.3. Situacijos ugdymo realybėje analizė: pedagogų nuomonės apie ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu ikimokyklinio ugdymo įstaigose organizavimą ir jo ypatumus

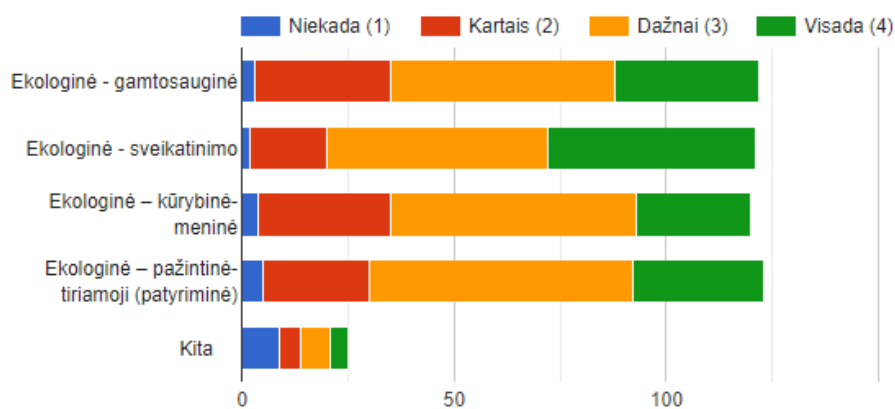
Tyrimu nustatyta, jog apie pusė apklaustųjų 47,2 proc. mano, jog ekologinis ugdymas(is) yra gamtos ir žmogaus apsaugos, jo mokėjimo gyventi gamtinėje, kultūrinėje terpėje visuma (*Enciklopedinis žodynas*, 2007). 23,2 proc. ikimokyklinio ugdymo mokytojų pritaria, jog ekologinis ugdymas yra vertybių ugdymas, svarbiau pasiryžimas veikti ir patys veiksmai (Bitinas, 2000). Likusiųjų apklaustųjų nuomonės šiuo klausimu pasiskirstė tolygiai: 14,4 proc. respondentų mano, jog ekologinis ugdymas - gyvenimo įgūdžių mokymas, vidinio „Aš“ lavinimas (Mincevičiūtė, 2005) ir 14,4 proc. respondentų mano, jog ekologinis ugdymas yra žmogaus dorybių formavimo pagrindas, visuomenės raidos būtinybė, suteikiantis žinių, psichologinio lankstumo, gebėjimą suvokti ir taikyti naują informaciją (Khetagurova, Bryukhanova, 2015) (15 pav.).

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
„Ekologinis ugdymas - gamtos ir žmogaus apsaugos, jo mokėjimo gyventi gamtinėje, kultūrinėje terpėje visuma.“ (Enciklopedinis žodynas, 2007).	59	47.2%
„Ekologinis ugdymas – gyvenimo įgūdžių mokymas, vidinio „Aš“ lavinimas.“ (Mincevičiūtė, 2005)	18	14.4%
„Ekologinis ugdymas yra ne tik vertybių ugdymas, svarbiau pasiryžimas veikti ir patys veiksmai.“ (Bitinas, 2000).	29	23.2%
„Žmogaus dorybių formavimo pagrindas, visuomenės raidos būtinybė... suteikiantis žinių, psichologinio lankstumo, gebėjimą suvokti ir taikyti naują informaciją.“ (Khetagurova, Bryukhanova, 2015).	18	14.4%
Kita	1	0.8%

15 pav. Pedagogų nuomonių pasiskirstymas, apie ekologinio ugdymo(si) sampratą

Respondentai atsakydami į klausimą, kokios ugdymo kryptys įgyvendinamos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, turėjo pasirinkti svarbiausias kryptis, pažymėti atsakymo variantą: *visada*, *dažnai*, *kartais*, *niekada*. Lentelės duomenys parodė, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigose, **visada** pasirenkama ekologinė-sveikatinimo kryptis, už tai pasisakė apie pusė 40,5 proc. respondentų. Kiek mažiau, apie ketvirtadalį surinko ekologinė-gamtosauginė 27,9 proc. ir ekologinė-pažintinė-tiriamoji 25,2 proc., rečiau pedagogai pasirinko 22,5 proc. ekologinę-kūrybinę-meninę kryptį. Tarp **dažnai** pasirenkamų ekologinio ugdymo(si) krypčių virš pusės respondentų 50,4 proc. nurodė, kad tai ekologinė-pažintinė-tiriamoji kryptis, kiek mažiau 48,3 proc. pasisakymų sulaukė ekologinę-kūrybinę-meninę kryptis. Respondentai nurodė, kad apie ketvirtadalį, pasirenka **kartais** ekologinę-gamtosauginę 26,2 proc. ir ekologinę-kūrybinę-meninę 25,8 proc. kryptis. **Niekada** pedagogai nesirenka kitų, kitokių krypčių nei čia išvardintos, tai sudaro 36,0 proc. (16 pav.).

	Niekada (1)	Kartais (2)	Dažnai (3)	Visada (4)
Ekologinė - gamtosauginė	3 (2.5%)	32 (26.2%)	53 (43.4%)	34 (27.9%)
Ekologinė - sveikatinimo	2 (1.7%)	18 (14.9%)	52 (43.0%)	49 (40.5%)
Ekologinė – kūrybinė-meninė	4 (3.3%)	31 (25.8%)	58 (48.3%)	27 (22.5%)
Ekologinė – pažintinė-tiriamoji (patyriminė)	5 (4.1%)	25 (20.3%)	62 (50.4%)	31 (25.2%)
Kita	9 (36.0%)	5 (20.0%)	7 (28.0%)	4 (16.0%)

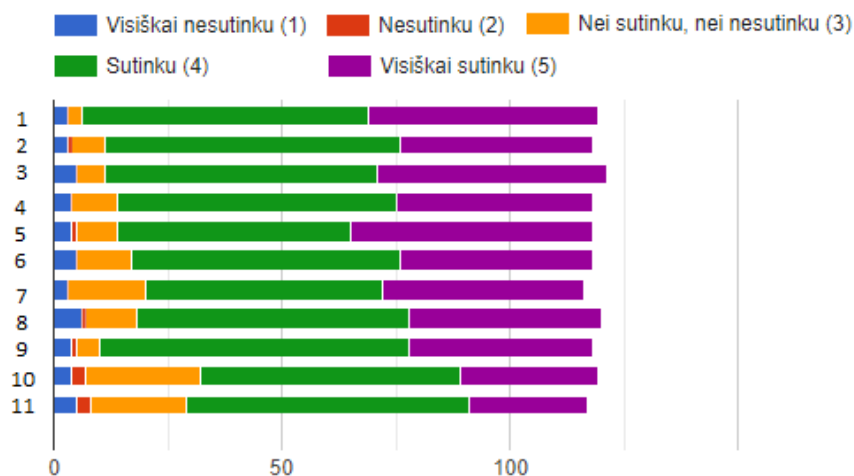
16 pav. Ekologinio ugdymo(si) kryptys įgyvendinamos ikimokyklinio ugdymo įstaigose

Galima teigti, kad iš keturių ekologinio ugdymo(si) krypčių: ekologinė-gamtosauginė, ekologinė-sveikatinimo, ekologinė-kūrybinė-meninė, ekologinė-pažintinė-tiriamoji, pusei respondentų 40,5 proc. ekologinė sveikatinimo kryptis **visada** aktuali, **dažnai** aktuali 43,0 proc. pedagogų. Ekologinė-pažintinė-tiriamoji kryptis pasirinkta tarp dažnai pasirinktų, pasirinko apie pusę 50,4 proc. respondentų.

Kaip rodo tyrimo metu gautų duomenų statistinė analizė (1 priedas), respondentai, kurie buvo labiau linkę manyti, kad jų ikimokyklinio ugdymo įstaigose dažniau įgyvendinama ekologinė-kūrybinė-meninė ugdymo(si) kryptis, taip pat buvo labiau linkę manyti, kad jų minėtose įstaigose pakankamai dažnai įgyvendinamos ir ekologinė-gamtosauginė bei ekologinė-pažintinė-tiriamoji ugdymo(si) kryptys. Tarp požymių nustatytas ryšys yra vidutinio stiprumo (atitinkamai $r=0,541$ ir $r=0,599$) ir statistiškai reikšmingas ($p=0,000$). Taigi galima teigti, kad ne mažiau kaip 85,0 % visų nurodytų atvejų, pedagogai įgyvendina įvairiakryptį ekologinį ugdymą(si).

Tyrimo rezultatų analizė taip pat atskleidė, kad mokytojai metodininkai dažniau buvo linkę, nei jų kolegos, turintys žemesnę kvalifikacinę kategoriją, nurodyti, jog jų ikimokyklinio ugdymo įstaigoje yra įgyvendinama ekologinė-pažintinė-tiriamoji ugdymo(si) kryptys. Nagrinėjamos grupės atsakymų rangų vidurkis buvo didžiausias ir lygus 71,25. Pastarieji skirtumai statistiškai reikšmingi ($p=0,026$; $H=7,300$). Tik patyriminėje, pažintinėje veikloje ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdytiniai įgyja ekologinių-sveikatinimo žinių ir plėtoja šeimoje bei kitoje aplinkoje.

Tyrimo metu norėta sužinoti, kokia yra ekologinio ugdymosi reikšmė sveikatos aspektu. Rezultatai atskleidė, kad apie pusę (44,9 proc.) respondentų **visiškai sutinka** su teiginiu - stiprina sveikatą, 42 proc. - suteikia ekologinės, sveikos gyvensenos žinių. Apie pusę respondentų **sutinka** -57,6 proc. ir teigia, kad skatina dorinius jausmus ir juos taurina, skatina mylėti gamtą ir žmogų, 55,1 proc. respondentų - skatina pažinti save, savo organizmą, jo funkcionavimą, aplinką, lavina kritinį mąstymą, pastabumą, atmintį, vaizduotę pritaria 53 proc. pedagogų (17 pav).

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
1 Suteikia ekologinės, sveikos gyvensenos žinių	(2.5%)	(0.0%)	(2.5%)	(52.9%)	(42.0%)
2 Skatina pažinti save, savo organizmą, jo funkcionavimą, aplinką	(2.5%)	(0.8%)	(5.9%)	(55.1%)	(35.6%)
3 Formuoja, įtvirtina sveikatos stiprinimo ir ekologinės gyvensenos gebėjimus: ekologinės mitybos, fizinio aktyvumo, taisyklingo kvėpavimo, ekologinių santykių ir kt.	(4.1%)	(0.0%)	(5.0%)	(49.6%)	(41.3%)
4 Keičia elgseną, motyvuoja rūpintis savo ir kitų sveikata	(3.4%)	(0.0%)	(8.5%)	(51.7%)	(36.4%)
5 Stiprina sveikatą	(3.4%)	(0.8%)	(7.6%)	(43.2%)	(44.9%)
6 Formuoja vertybines sveikatos nuostatas ir pasaulėžiūrą	(4.2%)	(0.0%)	(10.2%)	(50.0%)	(35.6%)
7 Skatina teigiamas emocijas	(2.6%)	(0.0%)	(14.7%)	(44.8%)	(37.9%)
8 Ugdo socialų, atsakingą pilietį	(5.0%)	(0.8%)	(9.2%)	(50.0%)	(35.0%)
9 Skatina dorinius jausmus ir juos taurina, skatina mylėti gamtą ir žmogų	(3.4%)	(0.8%)	(4.2%)	(57.6%)	(33.9%)
10 Lavina estetinį suvokimą ir skonį, ugdo kūrybiškumą	(3.4%)	(2.5%)	(21.0%)	(47.9%)	(25.2%)
11 Lavina kritinį mąstymą, pastabumą, atmintį, vaizduotę	(4.3%)	(2.6%)	(17.9%)	(53.0%)	(22.2%)

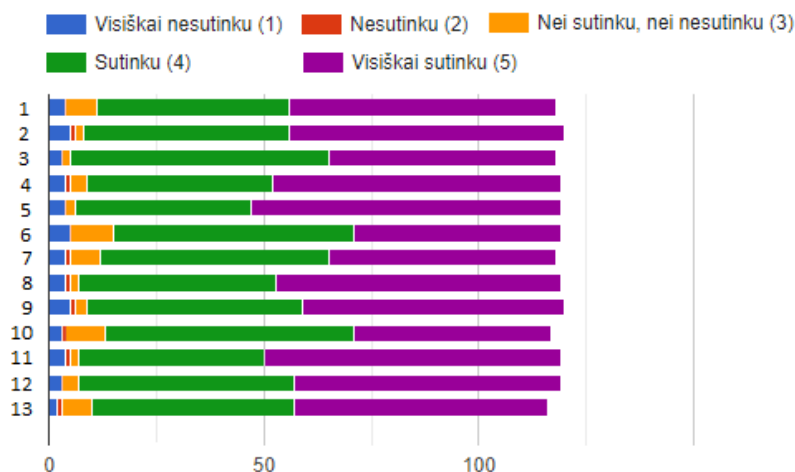
17 pav. Ekologinio ugdymo(si) reikšmė sveikatos aspektu

Galima pastebėti, kad tarp minėtų požymių nustatyti vidutinio stiprumo koreliaciniai ryšiai (atitinkamai $r=0,448$ ir $r=0,518$), kurių statistinis reikšmingas lygus 0,000. Ketvirtadalis pedagogų 21 proc. **nei sutinka, nei nesutinka**, kad lavina estetinį suvokimą ir skonį, ugdo kūrybiškumą. **Nesutinka**, kad lavina kritinį mąstymą, pastabumą, atmintį, vaizduotę nedidelė dalis 2,6 proc. Maža dalis respondentų **visiškai nesutinka** 5 proc. kad ugdo socialų, atsakingą pilietį. (17 pav.).

Tyrimo rezultatų analizė atskleidė ir kitą svarbų bruožą. Nustatyta, kad mokytojo, kvalifikacinę kategoriją, turintys respondentai daug dažniau nei kiti tiriamieji nurodė, jog ekologinis ugdymas(si) yra reikšmingas lavinant vaikų kritinį mąstymą, pastabumą, atmintį, vaizduotę. Pristatytos respondentų

grupės atsakymų rangų vidurkis buvo didžiausias ir lygus 66,21. Pastarieji skirtumai statistiškai reikšmingi ($p=0,030$; $H=6,987$).

Tyrimas atskleidė pagrindinius, reikšmingiausius ekologinio-sveikatinimo krypties komponentus, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. Paaiškėjo, kad daugiau nei pusė respondentų 60,5 proc. **labai svarbu** mokyti saugoti gamtą ir aplinką: rūšiuoti atliekas, nekelti triukšmo ir kt; šiek tiek mažiau 58 proc. pasisakė, kad reikšminga mokyti saugaus ir atsargaus elgesio aplinkoje: gamtoje, vandenyje, miške, kelyje, kieme. Apie pusė 55,5 proc. mokyti saugoti savo sveikatą: sveikai maitintis, judėti, grūdintis; suteikti sveikatos žinių 52,5 proc. pasisakė pusė pedagogų ir skatinti ekologišką, apgalvotą ir taupų prekių pirkimą, gamtos resursų taupymą 52,1 proc. Tarp požymių nustatytas vitutinio stiprumo ir statistiškai reikšmingas ryšys (r yra intervale nuo 0,450 iki 0,523, $p=0,000$). Taigi galima teigti, kad pedagogui pripažįstant vieno iš minėtų komponentų reikšmingumą, tolygiai kitų komponentų atžvilgiu reikšmingumo vertinimas auga. Respondentams reikšminga ir **svarbu** teikti ekologinio ir sveikatinančio elgesio pavyzdžius - pasisakė apie pusė 50,8 proc. respondentų; skatinti dorinius jausmus, estetinį suvokimą ir pasigėrėjimą surinko pusė pedagogų - 49,6 proc. **Nei svarbu nei nesvarbu** apie dešimtadalį 8,4 proc. respondentų pasisakė - skatinti ir mokyti išlaikyti harmoniją ir darnius tarpusavio santykius. **Nesvarbu** 0,9 proc. apie dešimtadalį atsakingai mokyti atsakingai pirkti ir vartoti maistą; skatinti dorinius jausmus, estetinį suvokimą ir pagėrėjimą. **Visiškai nesvarbu** - trys variantai surinko vienodai, nedidelę dalį respondentų 4,4 proc. pasisakymų: formuoti pagarbos žmogui, gamtai ir aplinkai; skatinti ir mokyti išlaikyti harmoniją ir darnius tarpusavio santykius; sveikos gyvensenos įgūdžius formuoti praktine veikla. Tyrimo metu nustatyta, kad demografiniai duomenys statistiškai reikšmingų skirtumų tiriamųjų tarpe nenukrypė. Kita 18 paveikslėlyje.

		Visiškai nesvarbu (1)	Nesvarbu (2)	Nei svarbu, nei nesvarbu (3)	Svarbu (4)	Labai svarbu (5)
1	Suteikti sveikatos žinių (mitybos, grūdinimosi, dienotvarkės ir kt.)	(3.4%)	(0.0%)	(5.9%)	(38.1%)	(52.5%)
2	Formuoti pagarbos žmogui, gamtai ir aplinkai nuostatas	(4.2%)	(0.8%)	(1.7%)	(40.0%)	(53.3%)
3	Teikti ekologinio ir sveikatinančio elgesio pavyzdžius	(2.5%)	(0.0%)	(1.7%)	(50.8%)	(44.9%)
4	Formuoti ir įtvirtinti ekologinius-sveikatinančius kasdienio gyvenimo įgūdžius (mitybos ir valgymo, švaros ir aplinkos tvarkos, saugaus elgesio, taisyklingos kūno laikysenos).	(3.4%)	(0.8%)	(3.4%)	(36.1%)	(56.3%)
5	Mokyti saugoti gamtą ir aplinką: rūšiuoti atliekas, nekelti triukšmo ir kt.	(3.4%)	(0.0%)	(1.7%)	(34.5%)	(60.5%)
6	Skatinti ir mokyti išlaikyti harmoniją ir darnius tarpusavio santykius	(4.2%)	(0.0%)	(8.4%)	(47.1%)	(40.3%)
7	Mokyti kultūringo elgesio ir etikos principų	(3.4%)	(0.8%)	(5.9%)	(44.9%)	(44.9%)
8	Mokyti saugoti savo sveikatą: sveikai maitintis, judėti, grūdintis ir kt.	(3.4%)	(0.8%)	(1.7%)	(38.7%)	(55.5%)
9	Sveikos gyvensenos įgūdžius formuoti praktine veikla: auginti daržoves, prieškonius; vaikščioti ant rasotos žolės, akmenukų; daryti rytinę mankštą ir kt.	(4.2%)	(0.8%)	(2.5%)	(41.7%)	(50.8%)
10	Skatinti dorinius jausmus, estetinį suvokimą ir pasigėrėjimą	(2.6%)	(0.9%)	(7.7%)	(49.6%)	(39.3%)
11	Mokyti saugaus ir atsargaus elgesio aplinkoje: gamtoje (miške, vandenyje) kelyje, kieme ir kt.	(3.4%)	(0.8%)	(1.7%)	(36.1%)	(58.0%)
12	Skatinti ekologišką, apgalvotą ir taupų prekių pirkimą, gamtos resursų taupymą(vandens, elektros, šilumos ir kt).	(2.5%)	(0.0%)	(3.4%)	(42.0%)	(52.1%)
13	Mokyti atsakingai pirkti ir vartoti maistą	(1.7%)	(0.9%)	(6.0%)	(40.5%)	(50.9%)

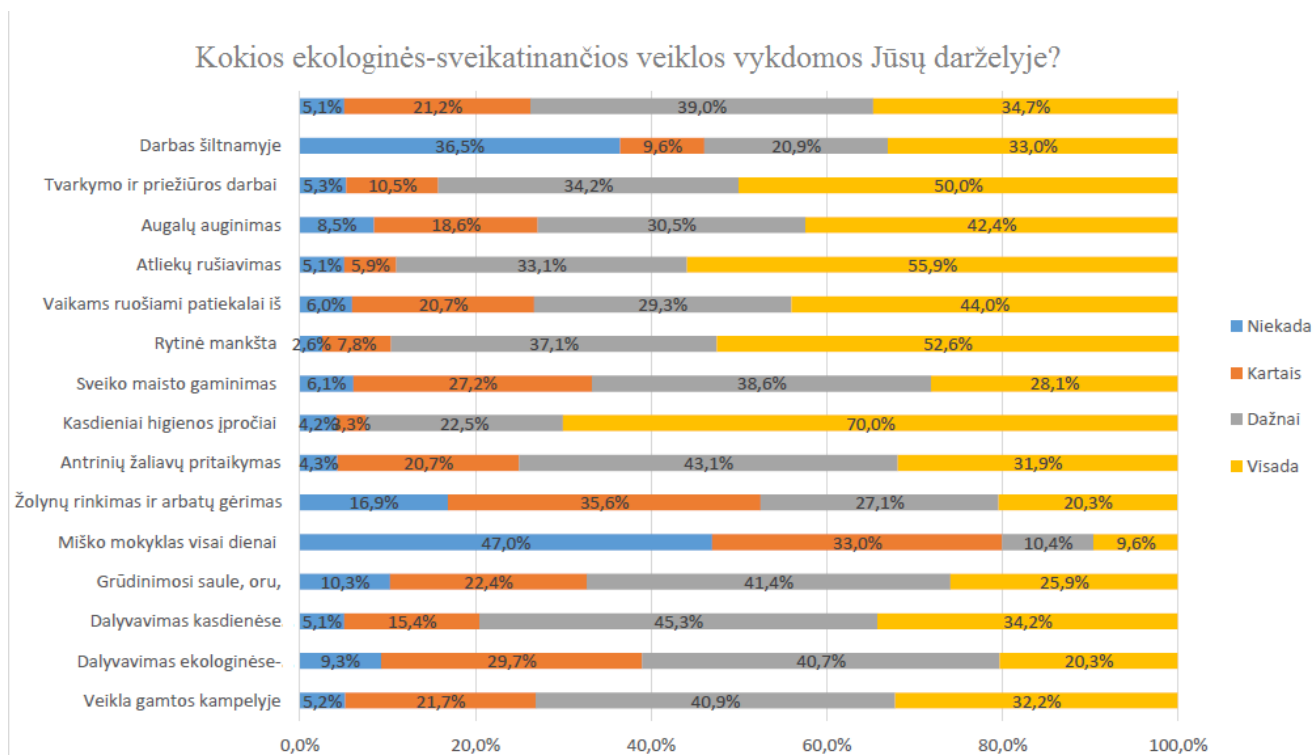
18 pav. Reikšmingiausi ekologinio-sveikatinimo krypties komponentai ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus

Norėdami sužinoti, kokios ekologinės-sveikatinančios veiklos vykdomos darželiuose, rezultatai pasiskirstė sekančiai. Tyrimo duomenys atskleidė, kad daugiau nei pusė respondentų 70 proc. **visada** vykdoma veiklakasdieniniai higienos įpročiai: rankų, burnos priežiūra, kūno švara, regėjimo sauga. Mažiau, apie pusė 55,9%, respondentų pasirinko: buitinių atliekų rūšiavimą; 50 proc. savo grupės tvarkymo ir priežiūros darbai. Tarp požymių nustatytas silpnas, tačiau statistiškai reikšmingas ryšys ($r=0,366$, $p=0,000$). Be to tyrimo metu 51 metų ir vyresni pedagogai daug dažniau, nei jaunesni jų kolegos, nurodė, jog labai dažnai vykdo rytinę vaikų makštą grupėje ir lauke, taip puoselėdami ekologinę-sveikatinančią veiklą. Minėtos respondentų grupės atsakymų rangų vidurkis buvo lygus 68,83. Pastarieji skirtumai statistiškai reikšmingi ($p=0,016$; $H=8,281$). **Dažnai** vykdomos veiklos: apie pusė 45,3 proc. pasisako už dalyvavimą kasdienėse judriose veiklose ir projektuose („Sveikatiada“,

„Želmenėliai" ir kt.); pusė respondentų 43,1 proc. antrinių žaliavų pritaikymas veiklose (muzikinėje, fizinėje, pažintinėje) ir kūrybiniai darbai iš jų. Tarp požymių taip pat nustatyti statistiškai reikšmingi vidutinio stiprumo ryšiai (atitinkamai $r=0,450$ ir $r=0,473$, kai $p=0,000$). Pusė pedagogų 41,4 proc. pasisakė, kad ekologinė-sveikatinomosi veikla - grūdinimosi saule, oru, vandeniui, procedūros įvairiu metu. **Kartais**, ketvirtadalis respondentų apie 35 proc. renka žolynus ir geria arbatas, 33 proc. pasisako, kad vyksta renginys „Miško mokykla" visai dienai. Apie ketvirtadalį pedagogų pasirinkimas **niekada**, pažymėjo 36,5 proc. darbas šiltnamyje, apie pusė 47,0 proc. „miško mokykla" visai dienai. Galima teigti, kad šios ugdymo įstaigos neturi šiltnamio, arti esančio miško vykdyti ekologines sveikatinančias veiklas. Kita informacija 19 paveikslėlyje.

Galima daryti išvadą, kad daugiau kaip pusė 70 proc. respondentų teigia, kad pagrindinė, svarbi ir visada vykdoma veikla - kasdieniniai higienos įpročiai: rankų, burnos priežiūra, kūno švara, regėjimo sauga.

Ekologinio ugdymo(si) reikšmė sveikatos aspektu

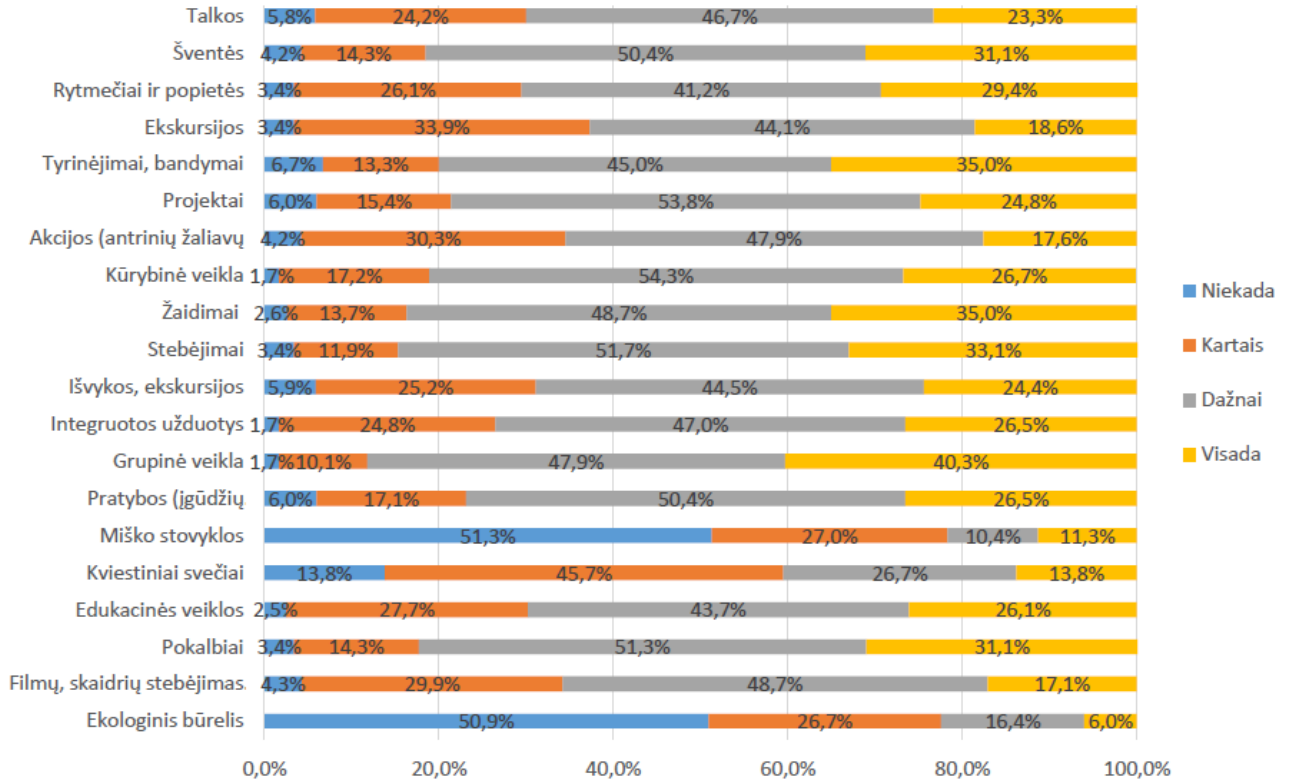

19 pav. Ekologinės- sveikatinančios veiklos, vykdomos ikimokyklinio ugdymo įstaigose

Respondentai pateikė atsakymus, kokiomis formomis ir būdais, įgyvendina ekologines-sveikatinančias idėjas veiklose. Ikimokyklinio ugdymo pedagogams reikėjo pasirinkti veiklą ir įvertinti

ugdymo įstaigoje jos dažnumą, atsakant ir pažymint atsakymo variantą: visada, dažnai, kartais, niekada. Remiantis respondentų duomenų analize, apie pusę pasisakė, kad **visada** vykdoma ekologinė-sveikatinanti veikla, grupinė veikla 40,3 proc. respondentų, po daugiau nei ketvirtadalį 35 proc. surinko žaidimai (ekologiniai, judrieji, vaidmeniniai) ir tyrinėjimai, bandymai. Tarp šių požymių nustatyti statistiškai reikšmingi vidutinio stiprumo ryšiai (atitinkamai $r=0,451$ ir $r=0,486$, kai $p=0,000$). Vadinasi kuo pedagogas labiau linkęs grupinėmis veiklomis realizuoti ekologines-sveikatinančias veiklas, tuo labiau į šį procesą lygiagrečiai yra linkęs įtraukti ir žaidimus bei tyrinėjimus ir bandymus. Taip pat nustatyta, kad mokytojo kvalifikacinę kategoriją turintys respondentai dažniau, nei jų kolegos, nurodė vykdančios grupines veiklas nagrinėjamo klausimo kontekste (atsakymų rangų vidurkis buvo lygus 67,34; $p=0,050$; $H=5,958$). O jauniausi respondentai (respondentai, kurių amžius iki 40 metų) dažniau, nei jų vyresni kolegos, nurodė naudojančios žaidimus įgyvendinant ekologinių-sveikatinančių veiklų tikslus (atsakymų rangų vidurkis buvo lygus 69,28; $p=0,013$; $H=8,656$). Ši aplinkybė gali būti siejama su patirties stoka. Prie **dažnai** pasitaikančių formų pateko apie pusę respondentų: - projektai 53,8 proc. kūrybinė veikla (gamtinių medžiagų, buities atliekų) 54, proc. Tarp šių požymių nustatyti statistiškai reikšmingi skirtingo stiprumo koreliaciniai ryšiai (atitinkamai $r=0,608$ ir $r=0,401$, kai $p=0,000$). **kartais** darželyje sudalyvauja svečias pasisakė apie pusę žmonių, 45,7 proc. vyksta į ekskursiją, 33,9 proc. **niekada**, pasisakė apie pusę: ekologinis būrelis 50,9 proc. miško stovyklos 51,3 proc. (20 pav.). Galima teigti, kad daugelis vaikų lopšelių darželių retai veda ir organizuoja šventes, sulaukia svečių, išnaudoja veiklas ekologiniam sveikatinimui.

Kokiomis formomis ir būdais realizuojamos ekologinės-sveikatinančios veiklos jūsų darželyje?

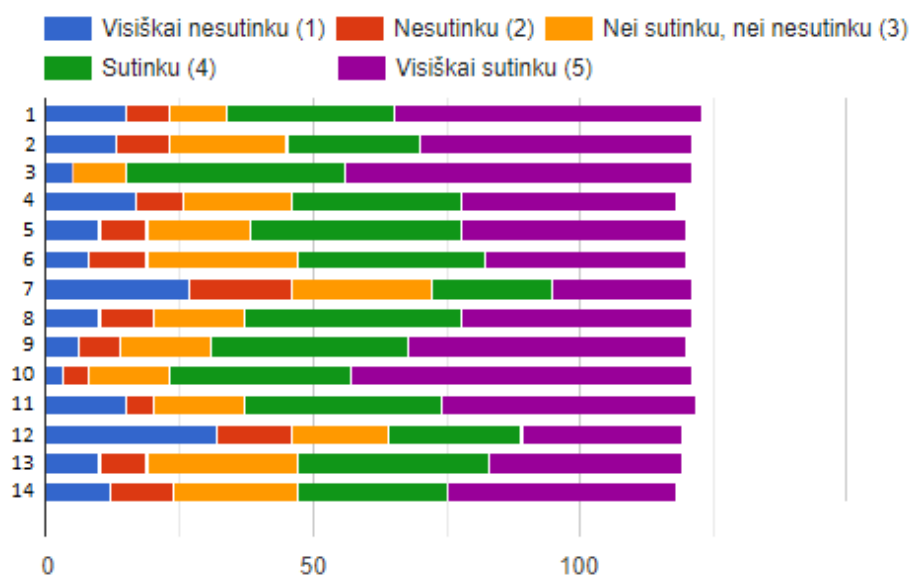

20 pav. Formos ir būdai, kuriais realizuojamos ekologinės-sveikatinančios veiklos ugdymo įstaigose

Respondentai įvertino savo ugdymo įstaigos ekologinio ugdymosi aplinką, tinkamumą, palankumą ikimokyklinio amžiaus vaikams. Pedagogai pasirinko atsakymų variantus ir pažymėjo: visiškai sutinku, sutinku, nei sutinku, nei nesutinku, nesutinku, visiškai nesutinku. Tyrimo duomenys atskleidė, kad pusė pedagogų pasisakė, kad **visiškai sutinka**, kad ugdymo įstaigos aplinkoje būtų: buitinių atliekų rūšiavimui skirtos talpos 53,7 proc; apie pusė pedagogų norėtų turėti - multimedia 52,9 proc. (ši aplinkos veiksnį labiau buvo linkę išskirti mokytojai metodininkai $p=0,009$; $H=9,481$) Apie pusė respondentų pageidauja - ikimokyklinio ugdymo įstaigos lauke turėti daržą, kuriame su vaikais augintų daržoves, prieskonius - 47,2 proc. Apie ketvirtadalį pedagogų pasirinko **sutinku**, kad pedagogai aplinkoje turi turėti: sporto aikštynus su saugiais įrengimais 30,8 proc.; norėtų gamintis nesudėtingus sveikus patiekalus 33,3 proc.; turėti takelius vaikščiavimui basomis 33,9 proc.; yra muležai, padedantys pažinti žmogaus organizmą, sistemas 30,3 proc. Dešimtadalis **nesutinka**, 11,8 proc. kad turi interaktyvias grindis. **Visiškai nesutinka** ir ketvirtadalį pedagogų pasisakė, kad yra: interaktyvios grindys - 26,9 proc., dirbtinės balos ir vandens telkiniai - 22,3proc., **nesutinku** apie dešimtadalį pasisakė

respondentai - žalieji kalneliai vasarą, sniego kalneliai žiemą 10,2 procentai (20 pav.). Tarp nagrinėjamų požymių nustatyti ir tarpusavio, statistiškai reikšmingi ryšiai.

Galima daryti išvadą, kad ikimokyklinių įstaigų aplinkos nėra visapusiškai palankios ekologiniam sveikatinimo ugdymui.

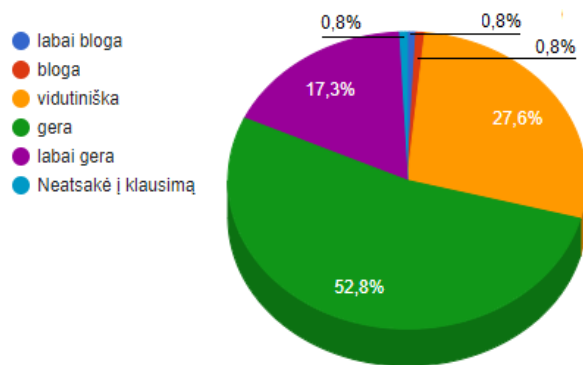
	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
1 Ikimokyklinio ugdymo įstaigos lauke yra daržas, kuriame su vaikais auginame daržoves, prieskonius	(12.2%)	(6.5%)	(8.9%)	(25.2%)	(47.2%)
2 Ikimokyklinio ugdymo įstaigos lauke yra sodas	(10.7%)	(8.3%)	(18.2%)	(20.7%)	(42.1%)
3 Yra buitinių atliekų rūšiavimui skirtos talpos	(4.1%)	(0.0%)	(8.3%)	(33.9%)	(53.7%)
4 Vaikų darželyje turime gyvosios gamtos kampelį	(14.4%)	(7.6%)	(16.9%)	(27.1%)	(33.9%)
5 Yra sanitarinius-higieninius reikalavimus atitinkančios sąlygos su vaikais praktiškai pasigaminti nesudėtingus, sveikus patiekalus	(8.3%)	(7.5%)	(15.8%)	(33.3%)	(35.0%)
6 Žalieji kampeliai žaidimams ir judriai veiklai (karklų nameliai, akmenukų, kankorėžių takeliai ir kt.)	(6.7%)	(9.2%)	(23.3%)	(29.2%)	(31.7%)
7 Dirbtinės balos ir vandens telkiniai (žaidimui, veiklai, braidžiojimui)	(22.3%)	(15.7%)	(21.5%)	(19.0%)	(21.5%)
8 Takeliai vaikščiojimui basomis (akmenėlių, smėlio, vandens, žolės ir kt.)	(8.3%)	(8.3%)	(14.0%)	(33.9%)	(35.5%)
9 Sporto aikštynas su saugiais įrenginiais	(5.0%)	(6.7%)	(14.2%)	(30.8%)	(43.3%)
10 Multimedia	(2.5%)	(4.1%)	(12.4%)	(28.1%)	(52.9%)
11 Interaktyvi lenta	(12.3%)	(4.1%)	(13.9%)	(30.3%)	(39.3%)
12 Interaktyvios grindys	(26.9%)	14 (11.8%)	(15.1%)	(21.0%)	(25.2%)
13 Muliažai, padedantys pažinti žmogaus organizmą, jo sistemas	(8.4%)	(7.6%)	(23.5%)	(30.3%)	(30.3%)
14 Žalieji kalneliai vasarą ir sniego kalneliai žiemą	(10.2%)	(10.2%)	(19.5%)	(23.7%)	(36.4%)

21 pav. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų ekologinio ugdymo(si) aplinka

Respondentams buvo pateiktas atviras klausimas, prašant pateikti savo siūlymus, tobulinant ekologinio ugdymo(si) procesą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Iš iš 125 respondentų siūlymus pateikė 86. Respondentai pažymi, jog svarbiausia, kalbėti, investuoti patiems, rodyti pavyzdį, daryti viską su meile ir nuoširdžiai tikėti ką darai, nes viskas kas širdies daroma paliečia jauno žmogaus sielą. Respondentų atsakymus galima sugrupuoti pagal tai, kas prisiima atsakomybę už vaiko sveikatą: valstybė, darželis, tėvai, pedagogai, mokykla. Daugiausiai reikalavimų respondentai priskyrė valstybei: finansavimo, autobusiuko, interaktyvių grindų, sveikesnio menu, ramybės- atsipalaidavimo kampelio, lauko aplinkoje išgrynintų zonų, autobusiuko vykti į ekologinius ūkius, grūdintis vykti į miesto baseiną, ekologinio būrelio, miško stovyklos, sporto aikštyno su saugiais įrengimais, interaktyvių grindų patalpose, piniginių lėšų, atsakingų pedagogų, finansų. Respondentai pažymi, jog priemonių trūksta:

muliažų, ekologiškų žaislų, priemonių lauko erdvėse, sniego kalnelių, daržo, šiltnamio, sportavimui aikštelių su įrenginiais, tėvų, švietimo ir bendrų veiklų pagal šią programą, švietimo paramos, ikimokyklinės ugdymo programose integruotų ekologinių temų, ne visi mokytojai kūrybingai pritaiko, įterpia gyvenimiškas situacijas ugdomojoje ir laisvalaikio veikloje. Mokytojams - žinių, noro dirbti, Lietuvos Respublikos švietimo ir sporto ministerijos nėra sukurtos ankstyvojo, ikimokyklinio amžiaus vaikams ekologinės programos pagal temas, vaizdine medžiaga, paveikslais, filmais, video medžiaga, skaidrėmis. Trūksta priemonių eksperimentams, stebėjimams, daug ugdyme priemonių kaip žinia tik mokytojų iniciatyva. Trūksta erdvių savarankiškai ir kūrybiškai įgyvendinti vaikams savo sumanymus, galimybės patiems auginti, prižiūrėti gyvūnus, augalus. Perdėtai aukšti sanitariniai-higieniniai reikalavimai, kurie riboja galimybę vaikams patiems gaminti nesudėtingus, sveikus patiekalus. Nėra saugaus sporto aikštyno, kalnelių vasarai ir žiemai. Į ugdymo procesą įtraukti IT, kurgalima patiems ieškoti atsakymų, domėtis, kas plėstų žinias, momentinis mokymasis pereitų į procesinį, mokymąsį be sienų. Dėmesys patirtiniam ugdymui, tyrinėjimams, eksperimentams, išvykoms, lauko žaidimams.

Paskutiniu metu anketos klausimu siekta sužinoti, kaip pedagogai vertina savo ugdytinių sveikatą. Apie pusę (52,8 proc.) pedagogų sutiko, kad ugdytinių sveikata yra gera, ketvirtadalis (27,6 proc.) respondentų atsakė, kad vaikai yra vidutinės sveikatos būklės ir dešimtadalis (17,3proc.) respondentų, pasisakė, kad jų ugdytinių sveikata yra labai gera (22 pav.).

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
labai bloga	1	0.8%
bloga	1	0.8%
vidutiniška	35	27.6%
gera	67	52.8%
labai gera	22	17.3%
Neatsakė į klausimą	1	0.8%

22 pav. Respondentų nuomonė apie jų ugdytinių sveikatos būklę

Apibendrinant kiekybinį tyrimą, galima teigti, kad apie pusę Lietuvos ikimokyklinio ugdymo įstaigų, ekologinis ugdymas(is) sveikatos aspektuvisada yra svarbus. Pedagogams ekologinis vaikų sveikatinimas labai svarbus, nes: stiprina sveikatą, suteikia sveikos gyvensenos žinių, skatina pažinti save, organizmą, skatina mylėti žmogų ir gamtą, rūpintis savo sveikata, motyvuoja keisti elgseną. Tačiau labai aktuali pedagogo-mentorius kompetencija, auklėjant, ugdant, tampant elgesio pavyzdžiu ugdytiniams. Svarūs ekologinio ugdymo sveikatos aspektų komponentai: ekologinių kasdieninių gyvenimo įgūdžių formavimas, meilė aplinkai, gamtai, darnūs santykiai, ekologiškas taupumas-tvarumas ir savo sveikatos saugojimas. Ikimokyklinėse įstaigose trūksta priemonių, natūralių objektų ekologinėms sveikatinančioms veikloms, neepakanka priemonių patirtinei, pažintinei, kūrybinėms veikloms.

2.4. Gerosios pedagoginės patirties analizė: pedagogų nuomonė apie ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu organizavimo patirtis Ukmergės vaikų l/d "Eglutė"

Kokybiniu tyrimu siekta sužinoti, kaip pedagogai supranta ekologijos ir ekologinio ugdymo prasmę, todėl buvo pateiktas klausimas - *kas Jūsų nuomone yra ekologija ir ekologinis ugdymas(is)?* Išanalizavus informantų pasisakymus ekologijos ir ekologinio ugdymo sampratos kategorijoje išryškėjo šios septynios subkategorijos (1 lentelė): Pirmoje kategorijoje, kas yra ekologija, gautos keturios subkategorijos: *gamtos ir žmogaus dermė; supantis pasaulis; ekologinis gyvenimo būdas; sveikas gyvenimo būdas*. Antroje kategorijoje - ekologinis ugdymas, gautos trys subkategorijos: *sveikos mitybos žinios ir sveikatinimas maistu; žmogaus žinios, įgūdžiai, elgsena; sveika gyvensena*. Iš pasisakymų galima teigti ir daryti išvadą, kad informantai ekologiją supranta daugiau kaip *gamtos žmogaus dermė*(4), pasaulio pažinimą, jos saugojimą, grėsmių gamtinei aplinkai supratimą, palankių gamtai, aplinkai ir žmogui problemų sprendimą. Tai protinga pagalba, perspėjimas, kada dar valstybė ir verslas nusprendė ir priims valstybinius, nacionalinius sprendimus, palankius biotinei, abiotinei aplinkai, žmogui reikia pačiam mąstyti apie savo ir šeimos kaip „medžio“ sveikatą. Geru pavyzdžiu jaunajai kartai tampa, kai žmoguje viskas harmoninga: žodžiai, mintys, veiksmai. Tokį teiginį papildė dosnūs atsakymai apie ekologinį ugdymą, 2 atsakymai surinko po keturias kategorijas: *sveikos mitybos žinios ir sveikatinimas maistu*(4); *žmogaus žinios, įgūdžiai, elgsena*(4). Mažiausiai pasisakymų surinko: *supantis pasaulis*(1); *sveikas gyvenimo būdas*(1). Antroje kategorijoje trys kategorijos: *sveikos mitybos žinios ir sveikatinimas maistu* (4); *žmogaus žinios, įgūdžiai, elgsena* (4) surinko po lygiai pasisakymų. Galima teigti, kad informantai ekologinį ugdymą sieja su žiniomis, elgsena, sveika gyvensena formuoti įgūdžius jaunajai kartai.

1 lentelė. Ekologijos ir ekologinio ugdymo sampratos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
Ekologijos samprata	Gamtos ir žmogaus dermė	E1: „...ekologija yra žmogaus ir gamtos visuma...“ E2: Ekologija tai yra santykis su gyvąja aplinka. E3: „...ekologija tai mokslas apie gamtą...“ E4: „... ekologija - gamtos saugojimas, jos pažinimas, tyrinėjimas...sąveika gamtos ir žmogaus tarpusavyje...“	4
	Supantis pasaulis	E3: „...mus supantį pasaulį, supančias erdves“	1
	Ekologinis gyvenimo būdas	E4: „Nori visi gyventi švarioje ir estetiškoje gamtoje, ją tvarkyti ir svarbiausia nešiukšlinti, yra toks aspektas, kaip šiukšlių rūšiavimas“ E1: „Jei nukrypsta nuo normos, <...>ekologijos būna nesuderinamumas, nukrypimas...“	2
	Sveikas gyvenimo būdas	E5: „...sveikas gyvenimo būdas, sportas, gerti daug vandens, sveikai maitintis. Ekologija savo daržo daržovės, galima pirkti turguje pas močiūtę, skaitau tai ekologija, netręšta, nepurkšta“	1
Ekologinio ugdymo samprata	Sveikos mitybos žinios ir sveikatinimas maistu	E1: „... darželyje sveiko maisto ekologija...<...>... , sveikas maistas, ne iš parduotuvės ir natūralu “ E4: „...galbūt ekologiškai maitintis, sveikas maistas...“ E5: „...sveikatinimas maistu...“ E6: „... vartoti ko jam reikia šiandien ir dabar ir ekologinis, kad vaikas galėtų galvodamas, žinoti, ką jis valgo...“	4
	Žmogaus žinios, įgūdžiai, elgsena	E2: „Tai pirmiausia priklauso nuo šeimos.Ką išugdei šeimoje, tu atsineši ir į įstaigą, o įstaiga tik įtvirtins tuos įgūdžius ir patirtį...“ E3: „...tiesiog žmonių sąmoningumas, kad žmonės žinotų kaip elgtis, kad gamta ne vien mums...“ E5: „...ugdymas yra darželyje gamtosauginis, <...> tiriamasis, pažintinis“ E6: „...tai žmogaus mąstysena, kaip priima aplinką ir gyvena joje, kaip veikia, reikia jam išgyventi, maitintis ir padėti artimam. „...atsakingai apie galvoju apie vartojimą, apie prekių pirkimą, panaudojimą, bereikalingą vartojimą. Daug galvoju kas liečia aplinką ir vandenį“	4
		E2: „... tai iš tikrųjų žmogaus vidinė švara“	2

	Sveika gyvensena	E4: „...ekologiškai maitintis, sveikas maistas, fizinis aktyvumas“	
--	------------------	---	--

Tyrimo klausimu siekėme išsiaiškinti *kokios ekologinio ugdymo kryptys įgyvendinamos tiriamųjų ikimokyklinio ugdymo įstaigoje?* (2 lentelė). Pedagogai pasisakė, jog didžiausias dėmesys skiriamas sveikatinimo kryptims: E3: „... labai daug dirbama, E5: „Mūsų įstaigoje didžiausias dėmesys sveikam maitinimui, turime šiltnamį, patys vaistažoles auginame, mato kaip auga daržovės, keičiamos komposto žemės, kad sveikai augint. Labai didelis dėmesys sportui, yra ekologiniai takeliai, einame į mišką, grynas oras, kvėpavimo pratimai, tyrimai miške.“; E4: „Mūsų įstaigoje didelis dėmesys skiriamas į sveikatinimo kryptį...“; E6: „Jau antri metai vaikus maitiname sveikais maisto produktais ir žino ir taupo elektrą, vandenį, visi vaikai geba ir rūšiuoja. Iš tikrųjų atliekas pritaikyti ir maišelius panaudoti antrą kartą.“ „E1: „...toliau sveikatinimosi, iš to išplaukia gal 2-us metus...“ „Sveikatinimo srityje trūksta, kad bendruomenė mažai įsijungusi, propoguoja sveiką gyvenseną, sportuoja, patiems pačiupinėti daigiau.“. Patirtinė-pažintinė kryptis surinko (4) informantų pasisakymus, keletą iš jų: E3: „... kūrybinė-meningė, pažintinė-tiriamoji, kadangi, suprantama kaip yra visos veiklos tarpusavyje susijusios.“ E4: „... kūrybinę meningę, pažintinę-tiriamąją“. Po vienodai pasisakymų (3) informantai paminėjo gamtosauginei ir kūrybinei-meningei kryptims: E1: „Didžiausias - gamtosauginei, nes gauname gamtos vėliavą - „žaliąją vėliavą“; E3: „Didžiausias dėmesys gamtosauginei kryptims, tai liečia aplinką, liečia kaip tą aplinką išsaugoti ir visa kita“; E4: „... mūsų įstaigoje į gamtosauginę...“; ir kūrybinei-meningei kryptims: E1: „...gal anksčiau, iš to išplaukia kūrybinė -meninė, pažintinė-tiriamoji (trūksta priemonių) šiaip būtu vykdoma giliau, plačiau, galimybių nėra pamatyti per mikroskopą...“ E3: „... kūrybinė-meningė, pažintinė-tiriamoji, kadangi, suprantat kaip yra visos veiklos tarpusavyje susijusios.“ E4: „... kūrybinę meningę, pažintinę-tiriamąją“. Galima daryti išvadą, kad informantai gausiausiai pasisakė už ekologinę sveikatinimo kryptį, antroje vietoje patirtinė-pažintinė kryptis, o trečią vietą pasidalija gamtosauginė ir kūrybinė-meningė kryptis.

2 lentelė. Ekologinio ugdymo(si) kryptių įgyvendinimas ikimokyklinio ugdymo įstaigose

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
		E1: „...toliau sveikatinimosi, iš to išplaukia gal 2-us metus...“, „Sveikatinimo srityje trūksta, kad bendruomenė mažai įsijungusi, propoguoja sveiką gyvenseną, sportuoja, patiems pačiupinėti daigiau.“	

Ekologinio udgymo(si) kryptys	Sveikatinimo kryptis	<p>E3: „... labai daug dirbama, žinoma sveikatinimas...“, „Bet kokia tema bekalbant visada paliečiam viską iš karto“</p> <p>E4: „Mūsų įstaigoje didelis dėmesys skiriamas į sveikatinimo kryptį...“</p> <p>E5: „Mūsų įstaigoje didžiausias dėmesys sveikam maitinimui, turime šiltnamį, patys vaistažoles auginame, mato kaip auga daržovės, keičiamos komposto žemės., kad sveikai auginti, Labai didelis dėmesys sportui, yra ekologiniai takeliai, einame į mišką, grynas oras, kvėpavimo pratimai, tyrimai miške.“</p> <p>E6: „Jau antri metai vaikus maitiname sveikais maisto produktais ir žino ir taupo elektrą, vandenį, visi vaikai geba ir rūšiuoja. Iš tikrųjų atliekas pritaikyti ir maišelius panaudoti antrą kartą.“</p>	5
	Gamtosauginė kryptis	<p>E1: „...gamtosauginei, nes gauname gamtos vėliavą - „žaliąją vėliavą“...“</p> <p>E3: „... daug dėmesio skiriama gamtosauginei kryptčiai...“</p> <p>E4: „... mūsų įstaigoje į gamtosauginę...“</p>	3
	Kūrybinė-meninė kryptis	<p>E1: „... gal anksčiau, iš to išplaukia kūrybinė - meninė, pažintinė-tiriamoji (trūksta priemonių) šiaip būtų vykdoma giliau, plačiau, galimybių nėra pamatyti per mikroskopą...“</p> <p>E3: „... kūrybinė-meninė, pažintinė-tiriamoji, kadangi, suprantat kaip yra visos veiklos tarpusavyje susijusios.“</p> <p>E4: „... kūrybinę meninę, pažintinę-tiriamąją“</p>	3
	Patirtinė (pažintinė-tiriamoji) kryptis	<p>E1: „... gal anksčiau, iš to išplaukia kūrybinė - meninė, pažintinė-tiriamoji (trūksta priemonių) šiaip būtų vykdoma giliau, plačiau, galimybių nėra pamatyti per mikroskopą...“</p> <p>E2: „Na, kiekvienas metodas, ar kryptis, ar alternatyva suteikia vaikui patirtinį ugdymą. Tai priklauso nuo amžiaus ir nuo auklėtojos kūrybiškumo, kaip ji sieja, kaip pažindina, kiek skiria dėmesio“</p> <p>E3: „... kūrybinė-meninė, pažintinė-tiriamoji, kadangi, suprantama kaip yra visos veiklos tarpusavyje susijusios.“</p> <p>E4: „... kūrybinę meninę, pažintinę-tiriamąją“</p>	4

Tyrimo atsakymais siekta sužinoti informantų nuomonę, *kokia yra ekologinio ugdymo(si) reikšmė ir poveikis ikimokyklinio amžiaus vaikų sveikatai?* Daugiausiai informantai atsakė ir surinko po vienodą pasisakymų skaičių (4) šios subkategorijos: „Vaikystėje suformuotos sveikatos įpročiai turės teigiamos įtakos ateityje”: E1: *“Kuo anksčiau vaikui požiūris į ekologiją, rūšiavimą, tuo vaikas užaugs sveikesnis, neterš gamtos ir gyvens suaugęs sveikiau. Kultūrinė sėkla, daržovė, tai tas pat ir su vaikais. “ ir „Ekologinis ugdymas svarbus vaiko sveikatai”*:E5: *„ Didelė sveikatos dozė gyvenant ekologišką gyvenimo būdą: aplinka sava, maistas sveikas, judėjimas ir užimtumas, darnūs santykiai”* Po lygiai pasisakymų (2) surinko labai svarbūs informantų pastebėjimai: *„Sveikatos įpročius gebės perduoti savo vaikams” ir „Vaikai mokys tėvelius sveikai gyventi”*. Galima teigti, kad informantai skiria didžiulę reikšmę vaikystėje suformuotiems įpročiams ir sutaria, kad ekologinis ugdymas vaikams svarbus dėl sveikatos, tai ilgalaikė investicija į jaunosios kartos ateitį (3 lentelė).

3 lentelė. Ekologinio ugdymo(s) reikšmė ir poveikis ikimokyklinio amžiaus vaikų sveikatai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
Ekologinio ugdymo(si) reikšmė	Vaikystėje suformuoti sveikatos įpročiai turės teigiamos įtakos ateityje	E1: <i>“Kuo anksčiau vaikui požiūris į ekologiją, rūšiavimą, tuo vaikas užaugs sveikesnis, neterš gamtos ir gyvens suaugęs sveikiau. Kultūrinė sėkla, daržovė, tai tas pat ir su vaikais. “</i> E2: <i>...sukauptą žinių bagažą pasiims į mokyklą”.</i> E3: <i>“Aš manau, kokius mes išugdysime vaikus, tokius mes turėsime žmones, taip ir saugos gamtą.”</i> E6: <i>„ ... vaikai geba atsirinkti kas jiems naudinga, vartoti, naudoti. Jų ateičiai turėtų turėti poveikį”</i>	4
	Ekologinis ugdymas(is) svarbus vaiko sveikatai	E1: <i>„Yra judėjimas, yra sveikas maistas, tiesiog kaip piramidė ir mąstymas į kokybę”</i> E3: <i>„ Žinoma duos, tai maistas, jei vaikas sveikai maitinsis, tai judėjimas, mankšta, aplinka, kaip joje jaučiasi, absoliučiai viskas”</i> E:4: <i>„ Labai svarbi vaiko sveikatai...”</i> E5: <i>„ Didelė sveikatos dozė gyvenant ekologišką gyvenimo būdą: aplinka sava, maistas sveikas, judėjimas ir užimtumas, darnūs santykiai”</i>	4
	Vaikai mokys tėvelius sveikai gyventi	E2: <i>„Bet jei ekologinio prado nėra darželyje, tai jokio būdo nebus ir nei šeimoje, nei darželyje, nei patirtinio ugdymo nieko nebus. Aš esu tokios nuomonės”.</i> E5: <i>„ Jei įpras, pradės nuo mažens, kad ir nuo lopšelio, tai manau privers tėvelius, ir kad</i>	3

		šeštadienį ir sekmadienį mankštintis, bėgioti, sportuoti ir lauke būti, o nesėdėti prie telefono ir kompiuterio, domiuosiu ką dabar tėvai daro"	
--	--	---	--

Tyrimo buvo siekta išsiaiškinti kokios ekologinės-sveikatinančios veiklos vykdomos vaikų lopšelyje-darželyje "Eglutė"? Respondentų atsakymai į ketvirtą klausimą patvirtino ugdytinių mėgiamas veiklas ir surinko daugiausiai pasisakymų: *projektai (4)*E3: „... Twinings veikla, pvz. pernai turėjome projektą „Mūsų miškas - mūsų gyvenimas",sveiko maisto tiekimas ir gaminimas (4):„Eina per maisto gaminimą, paruošimą, arbatų gėrimą, žaliavų gystę, salotų valgymą. Šiek tiek mažiau pasisakymų sulaukė šios veiklos: *stebėjimai (3),kasdieniniai higienos įpročiai (3), ekskursijos (3)*. Po du pasisakymus surinko: (2) pokalbiai, akcijos, pokalbiai, buitinių atliekų rūšiavimas. Galima daryti išvadą, kad darželyje ekologinės sveikatinimo veiklos yra veiksena, susijusia su vaiko patirtiniu ugdymu, kuris yra pats įdomiausias ir suteikiantis vaikams ilgalaikių žinių, pažinimo(4 lentelė).

4 lentelė. Ekologinės-sveikatinančios veiklos vykdomos vaikų lopšelyje-darželyje "Eglutė"

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
Ekologinės-sveikatinančios veiklos, vykdomos vaikų lopšelyje-darželyje "Eglutė"	Projektai	E1:„... sveikatą stiprinantys projektai...", „ Su vaikais galvojom, iš šakelių darėme uždangas, pripiešėme ženklų, kad atsargiai vėžliukai, kiaušiniai. Vaikams aš manau, tai visam gyvenimui liks" E3: „... Twinings veikla, pvz. pernai turėjome projektą „Mūsų miškas - mūsų gyvenimas", E4: „... darželyje kiekvienais metais vykdomas projektas - „Sveikas maistas", „ Tai projektas „Arbata, grynas oras, sveikata" E5: „... turime daug projektų su sportu, ne tik respublikoje, rajone, įšeiname į plačiuosius vandenį"	4
	Sveikatinimo savaitės	E1 Yra daug veiklų: "...savaitės sveikatinimo..."	1
	Sveikatos šventės	E1 Yra daug veiklų: ...rudenėlio šventės..."	1
	Edukacinės valandėlės	E2 „...aš manau daug įtakos turi edukacinės valandėlės..."	1
	Užsiėmimai	E2 Na, iš tikrųjų ekologinės sveikatinančios veiklos: užsiėmimai ..."	1
	Akcijos	E2 "... visos akcijos..." E3:„...akcijos, kamštelius renkame"	2
	Eksperimentai, tyrinėjimai,	E2:„...kiekvienai auklėtojai yra testavimas, jei testavimas..."	2

bandymai	E3:„...ir eksperimentai...ir tyrimai...“ E6:„... mes turime dar šiltadaržį ir daržą ir sliekus, kuriuos auginame...Kanados sliekai, kurie perdirba maistines atliekas ir turime pasidarę savo dirvožemį“	
Pokalbiai	E3:„... kodėl žmonės negražiai elgiasi? Manau jiems kažkas ir lieka“ E5:„... klausyti ir mokytis iš lektorių“	2
Stebėjimai	E3:„...juk miškas šalia, daug ką pamatom ir daug ką ėjom“ E3:„... Ir grynai ekologine tema žiūrėjome prie tų vietų kur yra pavėsinės, kodėl jos užterštos, tiesiog mes baisėjomės“ E4:„... daug kalbame su vaikais, apie sveiką gyvenimą“	3
Kasdieninių higienos įpročių formavimas	E6:„...ekologija, kaip natūralų higienos poveikį vanduo ir muilo gamyba, be jokių chemijų“ E4:„... Judame daug, mankštos“ E5:„... turime vaikus įtraukti į fizinę veiklą...“	3
Sveiko maisto tiekimas ir gaminimas	E1:„...darželyje tiekiamas maistas yra sveikas“ E5:„...sveiką maistą ruošiam“ E6:„Eina per maisto gaminimą, paruošimą, arbatų gėrimą, žaliavalgystę, salotų valgymą ...Gamybos procesas, virimo procesas, paruošia kitus maisto produktus...“	4
Buitinių atliekų rūšiavimas	E6:„...ekologija per rūšiavimą labai svarbi...“ E1:„...atliekų rūšiavimas...“	2
Aplinkos tvarkymas	E1:„...aplinkos tvarkymas...“	1
Arbatų gėrimas	E4:„Daug geriamo vaistažolių, žolelių arbatų...“	1
Grūdinimasis oru, saule, vandeni	E4:„...ir kas ką sugalvoja, taip pačiai žiemą dėmesys skiriamas į gryną orą“, „... auke sportuojame, judam, tyrinėjame sniegą, vaikai čiužinėja nuo kalniuko“	1
Ekskursijos, išvykos	E2:„...visada buvau ir būsiu už pažinimą...tai pažintinės ekskursijos, nes jų dėka tu gali iššvystyti supratimą ekologinį ir suprasti, kas yra sveikatinimo situacija“ E3:„...ir išvykos...“, E6:„... , vyksta pas ūkinikus į ūkius...“	3
Filmų peržiūra	E3:„Dirbom daug, vaikai labai daug sužinojo. Skyrėme dėmesį, mes pasirinkome balinius vėžlius,	1

		žiūrėjome apie juos filmukus"	
	Kūrybinės veiklos	E3: „... lipdėme, iš visokios gamtinės medžiagos, taip meninė-pažintinė...“, „...piešėme, galvojom, kaip mes galime juos išsaugoti“, „Pasilipdėme vėžlių kiaušinėlius, žaisdami supratom, kad galime sumindyti, suvažinėti kiaušinėlius mašina ar traktoriumi“	1
	Pedagogų dalyvavimas renginiuose, seminaruose	E5: „Pačios darbuotojos dalyvauja sveikatos biure organizuojamuose renginiuose. Jei auklėtoja domėsis, tai ir tėvai ir vaikai eis iš paskos“ „Daug lankyti seminarų... klausyti ir mokytis iš lektorių...<...> kvečiami lektoriai, pačios mokomės“	1
	Mankštos su tėvais	E5: „... Vien dėl mankštų, tėveliai patenkinti, ateis trečiadieniais vesti mankštų“	1

Tiriamųjų buvo teirautasi, iš kur semiatės naujų idėjų, žinių, informacijos apie ekologines-sveikatinančias veiklas taikomas ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui? Interviu atsakymai į penktą klausimą sudarė vienuolika subkategorijų (5 lentelė). Iš jų išskirtinį, aukščiausią balą kaip žinių šaltinis gavo internetas (5). Čia labiausiai visko randa pedagogai savo darbui: „E1: „...visagalis internetas...“, E2: „...yra tam virtuali gyvenimiška patirtis erdvė, kurioje daug yra tikrainemažai informacijos, medžiagos...“ E3: „... kompiuterio...“, E4: „... ieškau įsijungus kompiuterį internete, feisbuke“. Mažiau patikimas šaltinis - kolegų patirtis (3) E1: „...kolegų patirtis, kitų kolegų patirtis...“, E4: „... ir bendrauju su kolegėmis...“, E5: „Kai aš sakau, kai pasižiūri kaip kiti dirba, pasiimi ir iš kitų...“. Po keletą balų surinko pasisakymai (2) apie informacijos naudingumą: kitų ikimokyklinių įstaigų patirtis, gyvenimiška patirtis, knygos. Pasirodo, ne tik vaikai vertina naujas technologijas, bet ir ugdymo pedagogai. Informantai įrodė, kad informacinių technologijų nauda ir vertingumas yra didžiulis, dirbant kūrybišką, nuolatinio bendradarbiavimo, bendravimo reikalaujantį, informacijos pasikeitimo darbą.

5 lentelė. Naujos informacijos šaltiniai ekologiškai-sveikatinančiai veiklai darželyje

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
	Internetas	E1: „...visagalis internetas...“ E2: „... yra tam virtuali gyvenimiška patirtis erdvė, kurioje daug yra tikrainemažai informacijos, medžiagos...“ E3: „... kompiuterio...“ E4: „... ieškau įsijungus kompiuterį internete,	5

Pedagogų naudojami informacijos šaltiniai		feisbuke E6: „... informacijos daug susiranda pačios pedagogės virtualioje aplinkoje	
	Projektai	E1: „... , projektai, o šiaip yra projektai...”	1
	Kolegų patirtis	E1: „...kolegų patirtis, kitų kolegų patirtis...” E4: „... ir bendrauju su kolegėmis...” E5: „Kai aš sakau, kai pasižiūri kaip kiti dirba, pasiimi ir iš kitų...”	3
	Kitų ikimokyklinio ugdymo įstaigų patirtis	E1: „... gyvenimiška patirtis...” E2: „... iš kitų įstaigų, iš jų patirties, sklaidos”	2
	Gyvenimiška patirtis	E1: „...gyvenimiška patirtis...” E3: „... , žmonių patirties...”	2
	Seminarai	E2: „... kiekvienas žmogus jei to nori pedagogas, mokytojas, auklėtojas, to nori tai yra seminarai. jeigu aš domiuosiu ekologiją, skatinu ekologinį ugdymą, skatinu sveikatinimą, vadinasi reikia tobulintis, tobulintis ribų netrūksta”	1
	Televizija	E3: „...iš televizijos...”	1
	Knygos	E3: „...skaitome...” E4: „Skaitau literatūroje...”	2
	Pažįstami	E4: „... iš pažįstamų...”	1
	Tėveliai	E4: „... bendradarbiaudama su tėveliais daug sužinau”	1
	Savos kūrybinės mintys	E5: „Man svarbiausia patinka pačiai sugalvoti, galvoje daug minčių, kad kitiems galiu paskolinti ir ant tiek sugalvoju ir įgyvendinu ką sugalvoju. Netgi nelabai noriu eiti tomis pėdomis, o noriu , kad iš manęs pasimokytų”	1
	Bendravimas su ūkininkais	E6: „, Bendradarbiaujame su ūkininkais...”	1

Tyrimo metu norėta žinoti *kokias inovacijas (metodus, formas, priemones, technologijas) taikote ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo procese?* Informantų pasisakymai suskirstyti į vieną kategoriją ir aštuonias subkategorijas: IT priemonės ir maisto gaminimas surinko po (3) informantų pasisakymus. Maistas vaikams suteikia džiaugsmą, ši veikla patinka visiems: *E4: „... užauginę didžiulį moliūgą, tai iš to moliūgo išskaptavome sėklytes ir gaminome sultis moliūgų su apelsiniais spaudėme su sulčiaspaude. Vaikams buvo labai labai įdomu ir smagu, gerti pačių išauginto moliūgo sulčių. Iš išdžiovintų sėklų darysime darbelius”* *E5: „... visi ir tėvai ir darželis ruošiasi įgyvendinti gerą tokį projektą, gal kitais metais pradėsime ekologišką maistą”* „... reikia ekologiškai

maitintis.."*E6:,,... valgant patys pasirenka košę, pasirenka ar jie nori su uogiene, ar jogurtu, uogienę šaldyta be cukraus. Patys pasirenka vandenį vietoj atsigerimo"* Darbas šiltnamyje surinko 2 pasisakymus: *E1:,,... ir tas pats šiltnamį turime, vyksta procesas, darbas..."**E4:,, Patys turime šiltnamį, daug laiko praleidžia laiko šiltnamyje, patys paruošia lysves, sodina, stebi, augina, laisto"* Filmai; žaislai; fizinis aktyvumas; kviestiniai svečiai surinko po vieną pasisakymą. (6 lentelė). Informantams kompiuteris ir maisto gamyba dar tikra inovacija darželyje, nors kai kuriose darželio grupėse internetas nepasiekia kompiuterio.

6 lentelė. Inovacijų taikymas ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo procese

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
Inovacijos ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo procese	IT priemonės	E1:,,... kompiuteris..." E2:,,... tai imu planšetė, kompiuteris, telefonas, kur dabar yra galimybės tokios, kad padėjus ant knygos telefoną, tau paukštis dainuoja, tekstas skaitomas, suvokimas vaiko atbunda, kad vaikas tikrai yra gamtoje" E3:,, Vaikams labai turiu kompiuteryje programėlę, ten mokomės kaip reikia rūšiuoti šiukšles, daug vaikams įdomiau, nei jiems aiškini, jie patys mėto, supranta, kad maisto atsargas galima nemesti"	3
	Filmai	E1:,,... rodomi filmai ekologine tematika vaikams".	1
	Žaislai	E2:,, Jeigu tai lopšelinis amžius, tai inovacija bus kitokia, tai žaisliukai. Jeigu ikimokyklinis amžius, vadinasi aš galiu pritaikyti savo ugdymo tvarkoje pritaikyti: robotą bitę, interaktyvios grindys, saulytučiai ir daug priemonių.."	1
	Patirtinis ugdymas	E4:,,... vaikams patinka patirtinis, tyrinėjimas, įvairūs eksperimentai su vandeniu, sniegu."	1
	Maisto gaminimas	E4:,,... užauginę didžiulį moliūgą, tai iš to moliūgo išskaptavome sėklytes ir gaminome sultis moliūgų su apelsiniais spaudėme su sulčiaspaude. Vaikams buvo labai labai įdomu ir smagu, gerti pačių išauginto moliūgo sulčių. Iš išdžiovintų sėklų darysime darbelius" E5:,,... visi ir tėvai ir darželis ruošiasi įgyvendinti gerą tokį projektą, gal kitais metais pradėsime ekologišką maistą".,,,... reikia ekologiškai maitintis.." E6:,,... valgant patys pasirenka košę, pasirenka ar jie nori su uogiene, ar jogurtu, uogienę šaldyta be cukraus. Patys pasirenka vandenį vietoj atsigerimo"	3
	Fizinis	E5:,,... sportas, tai sportas"	1

	aktyvumas		
	Kviestiniai svečiai	E1: „Kviečiami partneriai, įvairūs atvyksta pasakoti apie ekologiją...”	1
	Darbas šiltnamyje	E1: „... ir tas pats šiltnamį turime, vyksta procesas, darbas...” E4: „Patys turime šiltnamį, daug laiko praleidžia laiko šiltnamyje, patys paruošia lysves, sodina, stebi, augina, laisto”	2

Klausimu siekta žinoti, *kokie darbo metodai, mokymo (si) strategijos ar veiklos yra efektyvūs ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo procese?* Interviu atsakymai į septintą klausimą sudarė devynias subkategorijas (7 lentelė). Metodai, kurie pedagogų nuomone, pasiteisina, aukščiausią įvertinimą gavo veikla: *tyrinėjimai, eksperimentai* (3) E1: „Gal daugiau, kad vaikas pats, tyrinėjimas. Ką gali pats vaikas padaryti savo rankomis, efektyviau, nei ką rodyti”. Mažiau efektyvūs surinko po (2) balus, paminėta veiklos forma- *patirtinis ugdymas; maisto gamyba ir galimybė rinktis; šiūkšlių rūšiavimas*. Po vieną (1) pasisakymų gavo veiklos: *savaitės projektai, kūrybiniai žaidimai; išvykos, ekologinio būrelio organizavimas*. Pedagogai patyrę ir tikrai turintys daug pedagoginio stažo, jau žino vaikų mėgiamas veiklas ir jos užima pirmąsias pozicijas.

7 lentelė. Efektyvūs ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo(si) metodai ir strategijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
Efektyvūs ekologinio ugdymo(si) metodai ir strategijos	Tyrinėjimas, eksperimentai	E1: „Gal daugiau, kad vaikas pats, tyrinėjimas. Ką gali pats vaikas padaryti savo rankomis, efektyviau, nei ką rodyti” E3: „... eksperimentai, tai su mažučiais rytoj, šią savaitę kalbame apie vandenį, su vaikais rytoj darysime raudoną vandenį ir merksime salierą, aiškinsimės kas salierui atsitiks. Taip aiškinsimės, kaip patenka į maistą kenksmingos medžiagos, kad jie suprastų” E4: „Patinka eksperimentuoti, tyrinėti...<...>ragauti”	3
	Patirtinis ugdymas	E2: „... pasikartosiu, vis dėlto yra patirtinis ugdymas. Per patirtį vaikas daugiau pažįsta”, „... bet jeigu tai yra patirtinis, jisai išragauja, jisai pabando, jisai išmėgina, jisai tyrinėja. Nes jeigu tyrinėja, vadinasi atranda” E5: „Viską paliečia, pajaučia, pats patirtų ir bandytų pats gaminti”	2

	Savaitės projektai	E3:„Labai pasiteisina tokie kaip pasakyti savaitės projektai, pagal temą: miestas buvo, kažką atrandi ir pakalbi apie ekologiją. Savaitės eigoje sugalvome padaryti šiukšlyną"	1
	Kūrybiniai žaidimai	E3:„Miestas mūsų darėsi iš buitinių atliekų, dėžučių, darėme miestą, Va tokie kūrybiniai darbai, žaidimai patinka vaikams ir dar labai patinka žinoma"	1
	Fizinis aktyvumas	E4:„... patinka aktyviai judėti, sportuoti" E5:„Sportas, gryname ore, vaikščiojimas po miškus"	2
	Išvykos	E5:„... pavyksta pamatyti realiai, paliečia, kur nesėdime vietoje, ne iš paveiksliukų obuolys auga, karvė ir pienas iš kur jis atsiranda..."	1
	Maisto gamyba, galimybė rinktis maistą	E5:„... sveiką duoną kepėme" E6:„Mokymosi procese naudinga vaikams...<...> pasirinkti maistą, įsidėti maisto vieną šaukštą, vieną ir suvalgo. skatina vaikų atsakomybę valgant vartojant.	2
	Ekologinio būrelio organizavimas	E5:„Daugiausiai dirbu su gamta, man svarbiausias miškas, mažieji miško bičiuliukai, būrelis toks, yra"	1
	Šiukšlių rūšiavimas	E6:„Ir rūšiavimas, ar tau reikia to maišelio" E3:„...prisodinome medžių, sudėliota ant dviejų stalų, vietos turėjom<...>. Ir ką jūs galvojote tos šiukšlės buvo visos grupės šiukšlės, pradėjome namus nuiminėti ir su vaikais viską apibendrinti...ir ką daryti gyventojams ir kaip negražu ir kiemai..."	2

Klausimu siekta žinoti, *kokie darbo metodai, mokymo (si) strategijos ar veiklos yra neefektyvūs ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo procese?* Interviu metu pedagogų buvo paminėta labiausiai neefektyvus būdas: kalbėjimas ir aiškinimas (2) pasisakymai: *E2:„, Aš kaip ir kalbėjau ir kalbėsiu, kad kalbėjimas yra tuščias reikalas. Kalbėkime kiek norim, bet jeigu mes veiksime, faktas bus ryškus".* Ir kiti, surinkę po (1) paminėjimą: *skaitymas, paveikslų rodymas, imitavimas, neatliekant realios veiklos, darbo, rezultato nesuvokimas.* Pedagogų nuomone, kalbėjimas reikalingas, aktualus šiais laikais, nes vaikai labai mažai išreiškia, bet jis turi būti konkretus, paprastas, aiškus, neužsitęsiantis visą ugdomąją veiklą (8 lentelė).

8 lentelė. Neefektyvūs ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo(si) metodai ir strategijos

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai	Pasisakymų
------------	---------------	---------------------	------------

			skaičius
Neefektyvūs ekologinio ugdymo(si) metodai ir strategijos	Kalbėjimas ir aiškinimas	E2:., Aš kaip ir kalbėjau ir kalbėsiu, kad kalbėjimas yra tuščias reikalas. Kalbėkime kiek norim, bet jeigu mes veiksime, faktas bus ryškus" E3:., Tiesiog paprastas aiškinimas, paprastas kalbėjimas, per vieną ausį pasakei, per kitą išėjo"	2
	Imitavimas, neatliekant realios veiklos, darbo	E5:., Bet mokytis ekologijos, jeigu jis nemokės rūšiuoti pats ir padarys pedagogas, tik kaip žaidimą padarys, bet turi tikrai rūšiuoti, į gamtą eiti, nelaužyti, pats sodinti, auginti, laistyti, nešiūkšlinti, tai daug efektyvensis būdas nei kompiuteris. Pirmoje eilėje yra kas gyva, paliečiama"	1
	Skaitymas	E4:., Galbūt kaip anksčiau banalus skaitymas nepatinka vaikams"	1
	Paveikslukų rodymas	E5:., Nepatinka, parodai paveikslukus - jie nieko nesupranta , knygutės, paveikslukai - jis turi prie mažiau efektyvesnių būdų...<...> Tai toks pasižiūrėjimas per kompiuterį, televizorių, knygutės - tai man antroje eilėje."	1
	Rezultato nesuvokimas	E6:.,... jie nesupranta rezultato svarbumo. Jiems matomas čia ir dabar, vandens tarša, nereikia pilti paprasto muilo, nes jie nori švarių rankų. Toks mąstymas vaikams - reikia priaugti"	1

2018-2019 m. prasidėjo ekologinis maitinimas ikimokyklinėse įstaigose, iš informantų norėta sužinoti šio proceso teigiamus ir neigiamus aspektus ikimokyklinėje įstaigoje. Interviu atsakymai į devintą klausimą sudarė dvi kategorijas: teigiamas ir neigiamas aspektas, vienuolika kategorijų (9 lentelė). Informantai pastebėjo, kad ekologinis maitinimas turi daug derų dalykų ir teigiamų aspektų: *sveikatai palankesni produktai (4); kitoks meniu (3); vaiko sveikata, šeimos švietimas (2); gera idėja(1)*. Buvo išvardinti ir neigiami aspektai, iš jų labiausiai atspindi valstybės pozicija - kova su skurdu, paslaugos gavėjams per brangu: *didesni kaštai, pasisakė net penki informantai(5); visi kiti gavo po (1) informantų paminėjimą: trūksta informacijos, valstybės ir švietimo požiūrio stoka, mada*. Iš informantų sužinojome, kad reikia informacijos šeimoms, švietimo sveikatinimo temomis. Valstybinės institucijos teikia per mažai reklamos ir išskirtinio dėmesio ikimokyklinio amžiaus vaikų sveikatinimui. Daugiausiai veikia vaikų ekologinį ugdymą, kaip pagrindinę kryptį turintys pasirinkę įstaigų pedagogai, entuziastai.

9 lentelė. Ekologinio maitinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje teigiami ir neigiami aspektai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
Ekologinio-sveikatinančio maitinimo teigiami aspektai	Sveikatai palankesni produktai	E1:„, Jie tik daugiau perka produkciją iš ekologinių ūkių" E3:„,...jis valgo sveiką maistą" E4:„, Galbūt natūralūs produktai dominuoja..." E5:„,... jeigu sveikai maitinsis"	4
	Gera idėja	E2 Idėja graži, galbūt iki galo neištobulinta..."	1
	Šeimos švietimas	E2:„,... kaip aš sakau, viskas turi būti iš šeimos. Jeigu šeimoje yra kalbama, tai yra daroma, tai yra gyvenama su tuo, rezultatas yra puikus..." E5:„,Mes visą tai turime perimti šį ekologinį maitinimą, tik reikia tėvų sutikimų..."	2
	Vaiko sveikata	E3:„,Pirmiausia vaiko sveikata..." E5:„,Teigiami, todėl vaikas bus sveikas..."	2
	Kitoks meniu	E1:„, Vaikai cukraus nevartoja, maistas gaminamas konvekciniuose" E4:„,... vaikai gauna įdomesnių, įvairesnių daržovių vaisių" E6:„, ...valgo tikrai ekologiškus produktus, jautieną"	3
	Mažiau serga	E6:„,Pastebėta, kad vaikai mažiau sirgo, epidemijų, gripo metu..."	1
	Didesni kaštai	E1:„,Kalbant su tėvais gal jie norėtų, bet viskas susideda į finansus, pinigus. Finansai pagrindinis trūkumas" E3:„,Manau pinigų stoka, žuvį davė, bet nepasiteisino, ji labai brangi, gal kažkas su pinigais surišta" E4:„, Labai brangu įsigyti šiuos produktus, jie brangesni, dėl kainos" E5:„,Kas riboja, tai maitinimo kaina. Tėvams rajone, neturi darbų, tai jie nelabai sutinka, nes maistas sveikesnis yra daug brangesnis" E6:„,Jautiena neįperkama"	5
Ekologinio-sveikatinančio maitinimo neigiami aspektai	Trūksta informacijos	E2 Mažai informacijos, stoka informacijos idėjai, trūkumas informacijos. Norint pradėti darbą, tu turi būti užtikrintas visuose aspektuose, tu turi žinoti kas tavęs laukia, kas iš to bus auklėtojai, įstaigai, finansiniai reikalavimai.	1
	Valstybės, švietimo požiūrio stoka	E2:„,Norint pradėti darbą, tu turi būti užtikrintas visuose aspektuose, tu turi žinoti kas tavęs laukia, kas iš to bus auklėtojai, įstaigai, finansiniai	1

	reikalavimai" E5: „Švietimo skyrius, reikia atsižvelgti, sutvarkyti, padaryti, pirmiausia, kad paremti, mokėti kažkiek, tai ir kitiks bus požiūris į ekologinį bendravimą"	
Mada	E2: „Aš manau, kad tai yra mados vaikymasis. Nes kiekvieną vėją reikia iki galo užtvirtinti. O koliai pakibus tarp žemės ir dangaus turi praeiti tam tikras laiko tarpas, kada pasitvirtins"	1

Informantų norėta sužinoti, kokios priežastys lėmė, ribojo kai kurių tėvų apsisprendimą nesirinkti ekologinio maitinimo jūsup vaikų darželyje? Svarbiausios ir vienodai svarbios trys, nes surinko po (2) pasisakymus: *šeimos tradicijos ir gyvensena; mažos pajamos ir bloga šeimos finansinė padėtis; žinių trūkumas*. Po vieną balą (1) gavo kitos priežastys: *nepasitikėjimas ekologinių produktų ženkliniu, neigiamos nuostatos ekologinei mitybai be priežasties*. Kiekviena šeima turi savo aplinkoje tik jiems tinkamą gyvenimo būdą, įpročius, tačiau laiku ir vietoje pedagogui argumentuotai, moksliskai pagrįstai pateikus įrodymus, dėka vaiko sveikatos, mano manymu laikas įrodys pedagogo teisumą, kad vaiko sveikatai palankus maistas, augančiam organizmui kaip vaistas.

10 lentelė. Tėvų apsisprendimo nesirinkti ekologinio vaikų maitinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
Tėvų apsisprendimo priešastys nesirinkti ekologinio vaikų maitinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje	Šeimos tradicijos ir gyvenmena	E1: „Man atrodo nuo kiekvienos šeimos, jų tradicijos sveikai maitintis, gyvenmenos“ E2: „... apie ekologinį maitinimą, tai tėvai pasakė taip: mes šeimoje valgome kasdienišką maistą ir tai susipažinę nuo pamatų. Taip valgė diedukai, prodiedukai, ir mes ta patį valgome. Nes šeimoje, ar tai vaikas suserga, ar savaitgalinis variantas, ar visa kita, jis valgo tą maistą, kurį duodamas šeimoje, oir tai būtinybė“	2
	Mažos pajamos ir bloga šeimos finansinė padėtis	E6: „...šeimyninė padėtis, ne kiekvienas gali sau leisti nusipirkti, neprieinama. Nėra finansinių galimybių“ E5: „Dauguma mano tėvų maži atlyginimai, jie nesugebėtų, būtent daugiavaikiai 5,7, 4,3 vaikai jie neišgalėtų nors mokėti reikės pusę kainos. Daugiavaikės šeimos moka pusę kainos. Jiems susimokėti būtų sunku už darželį“	2
	Žinių trūkumas	E1: „Tas viskas ir priklauso, kurie daugiau domisi ir prižiūri savo sveikatą, tai ir sutinka“ E6: „...ir dar tiesiog tėvų nesupratimas, nesuvokimas, jie augo jau pertekusioje visuomenėje, atsirado daug neekologiškų produktų, kurie kenkia sveikatai“	2
	Nepasitiki ekologiškų produktų ženklinimu	E3: „Tėvai, tiesiog va, žinokite taip galvoja, na nenusipirks tas darželis tų ekologiškų produktų. Kad netgi tie kurie pavadinti ekologiškais produktais, jie nėra ekologiški“	1
	Neigiamos nuostatos ekologinei mitybai be priešasties	E4: „... sakė, kad ir taip sveikai maitinamės...“	1

Informantų teirautasi, kokios, Jūsų nuomone, priemonės efektyvintų tėvų švietimo ekologinės mitybos klausimais procesą? Interviu atsakymai į vienuoliktą klausimą sudarė vieną kategoriją ir aštuonios subkategorijos (11 lentelė). Efektyviausi būdai tėvų supratimui, kad reikalingas vaikams ekologinis maitinimas tapo, kadangi surinko (3) paminėjimus: *tėvų savišvieta; informacijos sklaida; po kartą* (1) paminėjo priešastį: *pedagogų bendradarbiavimas; kitų darželių patirtis; sveikos gyvenmenos*

pavzdys; svarūs įrodymai; atvira, skaidri švietimo politika; vaikų žinios perduodamos tėvams. Informantams reikia įrodančių, faktinių žinių, kurios svariai įrodytų tėvams vaikų ekologinio sveikatinimo, maitinimo svarbą. Kaip tik pasikeis supratimas, sveikatai palankaus maitinimo nauda pakryptų į nuomonės pasikeitimą, vėliau į elgesio kaitą, o vėliausiai susiformuotų sveikatai ir aplinkai palankūs įpročiai, vertingos nuostatos.

11 lentelė. Priemonės, kurios efektyviai paspartintų tėvų švietimo procesą, ekologinės mitybos klausimais

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
Priemonės, kurios efektyvintų tėvų švietimo ekologinės mitybos klausimais procesą	Tėvų savišvieta	E1: „...visi skaito dabar, jei jis domisi, tai jis aktyviai dalyvaus“ E2: „ Pirmiausia, tai savišvieta, kaip tėvai šviečiasi, domisi, ar jiems įdomu ir smalsu“ E6: „ Turi nemažai informacijos...“	3
	Pedagogų bendradarbiavimas	E2: „ Toliau, kiek įstaigos, tiek auklėtojų, mokytojų bendradarbiavimas ir bendravimas, nes nuo to priklauso poslinkis ir sėkmė“	1
	Kitų darželių patirtis	E3: „Aš manau kitų darželių patirtis, sklaida būtų gerai, labai neblogai“	1
	Informacijos sklaida	E1: „ Sudominimas šiuolaikinių tėvų yra sunkus reikalas“ E4: „ Bendrauti su jais, suteikti jiems žinių kas vyksta darželyje...“ E5: „Informacijos trūksta...“	3
	Sveikos gyvensenos pavyzdys	E1: „ Namuose sportuoja, grūdinasi, matosi, kad atyviai gyvena, pasako vaikai. Tai priklauso nuo jo pačio“	1
	Svarūs įrodymai	E3: „ Mums turbūt reikėtų daiktinių įrodymų, kad ištikrųjų tai naudinga ir gerai“	1
	Atvira, skaidri valstybės, švietimo politika	E5: „...gautų informaciją, nesiskirstų mokestis, valstybė apmoka skirtumą sumos“	1
	Vaikų žinios, perduodamos tėvams	E6: „...darželyje žinom tiksliai, kad ekologijos perdavėjai, agentai yra vaikai. Vaikai pasako dėl ekologijos tėvams, saugumo klausimais tėveliams . Geriausi agentai - vaikai“	1

Siekta sužinoti, kokius galėtų teikti informantai siūlymus ekologinio-sveikatinančio ugdymo(si) proceso tobulinimui. Gauti informantų pasiūlymai, kaip galimybė, tobulinti ekologinio ugdymo

sveikatos aspektu procesą. Galimybė keisti, pasidalinti gerą patirtimi, paraginti valstybines institucijas išgirsti pedagogų prašymus, kaip galima būtų tobulinti ekologinį - sveikatinantį ugdymą ikimokyklinėje įstaigoje (12 lentelė). Informantai labai daug dėmesio skyrė pasisakymams, kurie skirti vaikų tėvams, jų švietimui, dėl ekologijos, ekologinio maitinimo ir naudos (2) pasisakymai: E3:., *Daugiau kalbėti apie tą reikšmę, mažai žino, kaip jiems tėvams atrodo viskas gerai, jei valgo nesveikus produktus. Gal daugiau reikia šviesti tėvus*", E5:., *Kad mąstytime šiek tiek kitaip, mūsų smegenėles perverstų kitaip, pradėtų galvoti, mąstai kitaip ir aš skaitau, nors neekologiškas maistas, vaikai vandenį geria, kada nori ir kiek nori*". Informantų palinkėjimas ir reikalavimas, kad tėvai patys vartotų, augintų ir naudotų daugiau ekologiškų daržovių (2): E4 *"Galbūt vartoti daržovių, vaisių, ekologiškai užaugintas daržoves"*. E5: *"Tikrai valgome daug, gerai, bet reikia tik ekologiško maisto"*. Bendradarbiaujant su tėvais viskas įmanoma, todėl pedagogai informantai pasisakė (2), kad kartu su tėveliais daugiau dėmesio reikia skirti ekologinės gyvensenos reklamai: E4 *Galbūt vartoti daržovių, vaisių, ekologiškai užaugintas daržoves. Kad būtų daugiau ekologiški, natūralūs produktai. Na kaip ir sakiau, reklama svarbu*. E5:., *Daržoves valgome, dabar lėkštėje daržovių tikrai yra. Ir žuvį valgome, ir maistą priima labai gerai, košes valgo nuostabiai. Didesni valgė prastai. O jau tie mažesni, jau įpratę nuo mažens labai gerai valgo. Lėkštės būna tūščios. Vaiko lėkštė turi būti tikrai žalia, ganame žalias uogas. Ipročius pakeitėme, nuo savęs pradėti, nuo mąstymo. Tikrai valgome daug, gerai, bet reikia tik ekologiško maisto*". Kiti informantų pasisakymai sugrupuoti į tokias nuomones: *kad reikia erdvės praktinei ekologinei veiklai (1): E2:.,....tai kambarys, arba erdvė, arba virtuvėlėmis, kurioje atskira ugdomoji veikla, kiekvieną kartą vaikas per patirtinį išbandytų: pjaustyti, ragauti, dėlioti, kepti. Ir tai, sakykime, būtų vieną kartą į savaitę kiekviena grupė turėtų unikalią galimybę, tai pabandyti"; kurti ikimokyklinio amžiaus vaikams ekologinio sveikatinimo programas (1). E6:., Galbūt ugdymo programose turėtų atsispindėti daugiau šiuolaikiškumo, didesnio požiūrio, nes ekologija, nėra tas, ko mes turėtume siekti atskirai. Tuo kuo mes šiandien ir dabar mes gyventi, tai turėtų atsispindėti ugdymo programose, ugdymo veiklose. Neturėtų būti, kad aš žinau, bet turėtų, kad ir aš taip darau*". Informantų nuomone, jei toks svarbus ekologinis sveikatinimas ankstyvoje vaikystėje, ikimokykliniame amžiuje, kodėl nėra jokių argumentuotų dokumentų, sprendimų dėl aplinkos tam sveikatinimui kūrimo. Visa aplinka, priemonės idėjos, naujumas ir sveikatos svarba labai priklauso nuo šeimos, auklėtojo pačio suvokimo ir gyvenimo būdo.

12 lentelė. Informantų siūlymai ekologinio-sveikatinančio ugdymo(si) proceso tobulinimui

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Pasisakymų skaičius
Siūlymai ekologinio-sveikatinančio ugdymo(si) proceso tobulinimui	Tėvų ekologinis švietimas	E3:„, Daugiau kalbėti apie tą reikšmę, mažai žino, kaip jiems tėvams atrodo viskas gerai, jei valgo nesveikus produktus. Gal daugiau reikia šviesti tėvus" E5:„, Kad mąstytime šiek tiek kitaip, mūsų smegenėles perverstų kitaip, pradėtų galvoti, mąstai kitaip ir aš skaitau, nors neekologiškas maistas, vaikai vandenį geria, kada nori ir kiek nori"	2
	Naudoti daugiau ekologiškų daržovių	E4 “Galbūt vartoti daržovių, vaisių, ekologiškai užaugintas daržoves”. E5: “Tikrai valgome daug, gerai, bet reikia tik ekologiško maisto”.	2
	Skirti daugiau dėmesio ekologinės gyvensenos reklamai	E4 Galbūt vartoti daržovių, vaisių, ekologiškai užaugintas daržoves. Kad būtų daugiau ekologiškos, natūralūs produktai. Na kaip ir sakiau, reklama svarbu... E5:„Daržoves valgome, dabar lėkštėje daržovių tikrai yra. Ir žuvį valgome, ir maistą priima labai gerai, košes valgo nuostabiai. Didesni valgė prastai. O jau tie mažesni, jau įpratę nuo mažens labai gerai valgo. Lėkštės būna tūščios. Vaiko lėkštė turi būti tikrai žalia, ganame žalias uogas. Įpročius pakeitėme, nuo savęs pradėti, nuo mąstymo. Tikrai valgome daug, gerai, bet reikia tik ekologiško maisto"	2

Pedagogų pavyzdys, motyvacija, jo pačio elgsena svarbi ugdymo procese. Mokslinėje literatūroje pažymima, jog svarbu, kad pedagogas pats tikėtų tuo, ką siekia perduoti, kokias vertybes formuoti savo ugdytiniams. Todėl buvo siekta sužinoti, kaip patys pedagogai stiprina savo sveikatą, ką daro dėl savo sveikatos?

Analizuojant pedagogų pasisakymus išryškėjo dvi tendencijos:

1. Pedagogai, kurie yra susiformavę sveikos gyvensenos įpročius ir vadovaujasi sveikos gyvensenos principais: E1. “Dėl savęs sveikiau maitinuosiu, daug judu, sportuoju, ir daug dainuoju“, E4 „Aš pati pradėjau šiais metais stiprinti sveikatą, kiekvieną vakarą, esant galimybei išeinu į mišką pasivaikščioti. Pasikeitė maistas. Mažiau vartoju grūdinių kultūrų kaip miltų, daugiau valgau mėsą su daržovėmis, daug vaisių ir geriu vandenį su citrina. Daugiau judu. Privertė pakeisti elgesį ir sveikata“,

E5: „Kiekvieną rytą 8.30. lakstau basomis kiekvieną dieną, po rasą, po šalną, po kankorėžius, akmenukus, lakstau per takelius, o namuose šeštadienį vaikštau po kiemo žvyrą, vandenį geriu, daržoves, pasidarau kas pusę metų - masažo pasidarau. ir kiekvieną rytą mankštintis. Pati darau ir vaikai daro. Prisibėgiuju, prisivaikštau miške su lazdomis. Todėl pagal savo metus sveikai gyvenu ir gerai atrodau“.

2. Pedagogai, kurie turi teigiamą požiūrį į sveiką gyvenseną, bet šiais principais nesivadovauja: .
E2 „Ir manau, aš sau tokį uždavinį išsikėlusi, kad nuo naujų metų pradėsiu sveikatintis ir sveikatinti savo šeimą. Sunkiai sekasi, bet žingsnis po žingsnio...“, E3. „Viską suprantu, viską žinau, esu kaltas. Man pačiai trūksta valios, kas link maitinimo, trūksta valios“.

DISKUSIJA

Šiuolaikinėje visuomenėje keliamas pagrindinis darnios plėtros tikslas – suderinti geresnį žmonių gyvenimą, išsaugant gamtos išteklius ir ekosistemas (Pauw, Gericke, Ollson, Berglund, 2015). Mokslinėje literatūroje darni plėtra suvokiama kaip plėtra, kai tenkinami dabartiniai poreikiai, nemažinant ateities kartų galimybių tenkinti savo poreikius (Pivorienė, 2014). Siekiant darnaus vystymosi privalu atsižvelgti į dabartinių ir būsimų kartų poreikius.

Darnos dėsnių reiškiniai visatoje ir žmogaus būtyje analizavo L. Jovaiša (2011). L. Jovaiša pirmąją vaikų ugdymo pakopą laikė vaikų darželį, nes čia dedami žinių apie tikrovę ir pasaulį pamatai. Jis teigė, kad jaunimas įgytų sėkmingam gyvenimui reikalingų bruožų, pirmiausia svarbu stiprinti žmogaus fizinę ir dvasinę sveikatą. Ją stiprina mankšta, santykiai su aplinka, palaiko grynas oras, šviežias maistas, ekologinė aplinka, nuoširdus darbas, linksmas žaidimas, sveikas buities ritmas. Kultūringi įpročiai: higieniniai, doroviniai, takto, etiketo išmokti nėra lengva, tačiau kaupiant teorinę ir praktinę patirtį, atliekant sistemingas pratybas, įmanoma. Jo nuomone, sveikata, įpročiai, kvalifikacija ir kompetencija, teisingas požiūris į gyvenimą yra pasirengimo gyvenimui pamatas. Mūsų atlikto teorinio tyrimo rezultatai rodo, jog ekologinis ugdymas(is) siejasi su darna, harmonija, santykiu su gamta ir aplinka, fizine ir dvasine žmogaus sveikata.

Mokslinėje literatūroje prognozuojama, jog miestiečių skaičius ateityje tik augs, didės urbanizacija ir tai turės įtakos vaikams, siekiant reguliariai būti gamtoje bei patirti natūralią aplinką (Giusti, 2016; Colding, 2016; Colding ir Barther, 2017). Mažės vaikų ryšys su gamta (Miller, 2005; Giusti, 2016, Hartig ir Kahn, 2016; Soga ir Gaston, 2016) bei keisis jų emocinis, patirtinis santykis su gamtos pasauliu (Mayer ir Frantz, 2004). Aplinkosaugos psichologijoje ryšys su gamta vertinamas kaip konstruktas ir toks suvokimas neabejotinai daro įtaką žmogaus motyvacijai (Mayer 2014, Richardson, 2016). Taigi, moksliniai tyrimai įrodo neabejotiną žmogaus ir gamtos ryšį bei santykį, kurie daro įtaką ekologiniam vartojimui, motyvacijai ir elgsenai. Mūsų atlikto empirinio tyrimo rezultatai rodo, jog pedagogai ekologiją ir ekologinį ugdymą suvokia kaip dermę tarp žmogaus ir gamtos. Anot pedagogų ekologinis ugdymas yragamos ir žmogaus apsauga, jo mokėjimas gyventi gamtinėje aplinkoje, kultūrinėje terpėje.

Mokslininkai pradėjo aiškintis vaikų ryšio su gamta ir jo susiejimo su skirtinga gamtine aplinka pagrindų veiklų prasmę (Ernstas ir Theimeria, 2011; Giusti, 2014, 2016, 2018). Chengo ir Monroe tyrimų (2012) išvadose teigiama, kad mokymasis, supratimas ir gamtos išgyvenimas yra veiksniai, kurie gali teigiamai paveikti vaiko emocinių santykių vystymąsi. Vis dėlto daugelyje tyrimų, kurių tikslas - įvertinti veiklos efektyvumą stiprinant vaikų ryšį su gamta, naudojami kiekybiniai metodai (dažniausiai

atliekant prieš ir po veiklos atliktus testus), kurių rezultatai rodo, kad pokyčių nėra arba jie yra labai menki (Bruni, 2015, Giusti, 2016).

Mokslininkų atlikti tyrimai ir su vaikais vykdyti gamtosauginiai projektai (Creswell, 2014; Belton, 2016; Ives, 2017) rodo, jog po vaikų ilgalaikio dalyvavimo gamtosauginiuose projektuose pasikeitė vaikų ryšys su gamta. Šis pokytis teigiamas: vaikams kelia susirūpinimą gamtos saugos problemos, jie ja labiau rūpinasi, vaikai labiau jaučia gyvūnus, vaikai patyrė pokyčius, kad buvimas šalia gyvūnų juos suartino. Mūsų atlikto kiekybinio tyrimo rezultatai parodė, jog ekologiniam ugdymui(si) sveikatos aspektu realizuoti pedagogai pasitelkia šiuos ugdymo(si) būdus ir formas: grupinės veiklos, stebėjimai, pokalbiai, žaidimai ir kt. Nedidelė dalis apklaustųjų pažymėjo, jog niekada nesinaudoja šiais mokymo(si) būdais: kviestinių svečių pasakojimai ir veiklos su jais, pratybos, projektai, tyrinėjimai, bandymai ir kt. Todėl galima teigti, jog dar nepakankamai išnaudojamos visos galimybės įvairiapusėms ekologinio ugdymo(si) ir sveikatinimo veikloms, ypač vykdant didesnės apimties ir ilgiau trunkančius projektus.

Tyrimo *Pažangi pedagoginė praktika ir pedagoginės inovacijos Lietuvos vaikų darželiuose* (2018) duomenimis pedagogai dažniausiai skatina natūralius tyrinėjimus gamtoje, t.y. skatina vaikus tyrinėti vandenį, dirvožemį, augalus, gyvūnus, gamtos reiškinius, juos stebėti, kelti klausimus, planuoti ir atlikti eksperimentus, diskutuoti, numatyti. Visada ir dažnai tai daro daugiau nei pusė pedagogų (atitinkamai 24,8 proc. ir 31,2 proc.), niekada to nedaro tik 4,4 proc. pedagogų. Mūsų tyrimo duomenimis tai daro apie 35 proc. respondentų.

Aukščiau minėto tyrimo *Pažangi pedagoginė praktika ir pedagoginės inovacijos Lietuvos vaikų darželiuose* (2018) duomenimis dalis pedagogų (35,0 proc. visada ir 11,2 proc. dažnai) įtraukia vaikus į įvairias praktines veiklas prižiūrint įstaigos teritorijoje esantį sodą ar daržą, kuriame jie sodina augalus, juos laisto, atlieka kitas veiklas. Tačiau 31,3 proc. pedagogų vaikų tokių veiklų niekada neatlieka. Mūsų tyrimas parodė, jog tik apie pusės ikimokyklinio ugdymo įstaigų aplinkose yra daržas (47,2 proc.), sodas (42,1 proc). Atsakydami į atvirą klausimą, pedagogai pažymėjo, jog jų ikimokyklinio ugdymo įstaigų lauko erdvėse ypač trūksta šiltnamio, daržo, sporto aikštelės su įrenginiais, sniego kalnelių ir kt.

Magistriniame darbe *Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio ugdymo raiška* (Kairienė, 2017) nustatyta, jog pedagogai žinių apie gamtos fenomenus ir jos tyrinėjimo būdus semiasi internetiniuose puslapiuose, mokslo populiarinimo žurnaluose (visada ir dažnai naujoves seka atitinkamai 21,8 ir 26 proc. pedagogų, niekada to nedaro 10,3 proc. pedagogų). Tą patį patvirtino ir kitas, A. Niauros magistrinio darbo *Konceptualaus ekologinio sąmoningumo modelio praktinio taikymo*

ugdant visuomenės ekologinį sąmoningumą galimybės kiekybinis tyrimas bei anketinė apklausa. Jie parodė, kad ekologinių žinių šaltinis (90 proc.) yra internetas. Mūsų atlikto kokybinio tyrimo duomenimis informacijos ekologiniam ugdymui(si) sveikatos aspektu pedagogai ieško internete, iš projektų, tėvų, televizijos, bendraudami su ūkininkais, remdamiesi kolegų patirtimi ar savo gyvenimiška patirtimi.

REKOMENDACIJOS

Politikams ir mokslininkams

Eil. Nr.	Rekomendacinis teiginys	Aprašymas
1.	Ekologijos ir jos įtakos žmogaus sveikatai, ekologinio ugdymo(si) svarbos išryškėjimas	Reikalingi nauji ir nuolat naujais faktais grindžiami moksliniai įrodymai (pasitelkiant naujausias technologijas) apie ekologinę situaciją ir jos gerinimo procesus, darančius įtaką žmogaus sveikatai.
2.	Ekologinio ugdymo(si) sistemos kūrimas Lietuvos ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo aprėptyje	Lietuvos ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo kontekste pasigendama sisteminio požiūrio realizuojant ekologinį ugdymą(si). Ypač stokojama ekologinio ugdymo(si) programų ir mokymo(si) metodikų, išteklių, resursų, kurie padėtų pedagogams vykdyti kokybišką ekologinį ugdymą(si).

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovams

Eil. Nr.	Rekomendacinis teiginys	Aprašymas
1.	Tobulinti ikimokyklinio ugdymo įstaigos vadovo (lyderio) ekologinio ugdymo kompetenciją.	Tobulintina ikimokyklinio ugdymo įstaigos vadovų ekologinio sąmoningumo, raštingumo ir ekologinio ugdymo kompetencija, pasirengimas priimti šiuolaikinius ugdymo(si) ir kasdienės gyvensenos iššūkius, vykdyti ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu projektus ir kitas veiklas. tekti bendruomenę ekologinei gyvensenai.
2.	Telkti bendruomenę ekologiškai gyvensenai (plėtojant ekologinius santykius, skatinan ekologinę mitybą ir kt.).	Didinti visos bendruomenės ekologinį sąmoningumą ir raštingumą (dalyvaujant įvairiose ekologinėse akcijose, renginiuose pedagogams organizuojamuose kursuose ir kt.), telkti bendruomenę kasdienei ekologiškai gyvensenai: ekologinių santykių realizavimas, ekologinės mitybos organizavimas, šiukšlių rūšiavimas ir kt.).
3.	Tobulinti ikimokyklinio ugdymo įstaigos fizinę aplinką ekologiškai – sveikatinančiai veiklai realizuoti	Skatinti pedagogus pritaikyti jau turimus fizinės ugdymo(si) aplinkos resursus ekologiškai veiklai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Rūpintis ir pagal galimybes papildyti naujausiomis gamtosauginėmis, ekologinėmis, sveikatinančiomis priemonėmis fizinę ugdymo(si) aplinką.
4.	Pasirūpinti transportu ir dažniau organizuoti	Organizuoti išvykas ir transportą vykdant

	išvykas, realizuojant ekologines veiklas.	stebėjimus, išvykas, ekologines dienas, lankantis ekologiniuose ūkiuose ir kt.
--	---	--

Pedagogams

Eil. Nr.	Rekomendacinis teiginys	Aprašymas
1.	Pedagogas formuotis teigiamas nuostatas ekologiškai gyvensenai, skatinti pedagogų ekologinį sąmoningumą ir sąžiningumą.	Pedagogas savo kasdienėje veikloje turi rodyti pavyzdį savo ugdytiniais ekologiškai gyvensenai, tapti autoritetingu asmeniu, kuriuo pasitikima ir žavimasi.
2.	Inspiruoti vaikų savaiminę ekologinę-gamtosauginę, sveikatinančią veikseną.	Pedagogas turi tapti partneriu, padėjėju ir draugu, gudru mentoriumi, per daug nesikišančiu į inspiruotą, savaiminę veiklą, bet kreipiančiu ekologinės veiksenos linkme.
3.	Bendradarbiauti su tėvais ekologinėse veiksenose ir skatinti šeimose gyventi pagal ekologinės gyvensenos principus.	Šviesti tėvus ekologinėmis sveikatinančiomis temomis, rengti šventes (miške, kaime), akcijas ir kt.
4.	Bendradarbiaujant su tėvais rengtis ekologinėms veikloms, padėti pasirinkti vaikams tinkamą aprangą ir priemones	Skatinti tėvus padėti vaikams pasirinkti tinkamą aprangą, dalyvaujantiems ekologinėse-sveikatinančiose veiklose, padėti įsigyti priemonių (daržovių, augalų auginimui vaikų darželio teritorijoje ir kt.).

IŠVADOS

1. Mokslinėje literatūroje ekologija aiškinama kaip mokslas tiriantis gyvosios ir negyvosios gamtos sąveiką bei gyvosios gamtos tarpusavio ryšius su kintančia gyvenamąja aplinka. Ekologinis ugdymas(is) traktuojamas kaip brandžios, turinčios ekologijos ir technologijų žinių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, gebančios savarankiškai pasirinkti tinkamą elgesio strategiją, prognozuoti savo veiklos padarinius aplinkai ir turinčios sveikos gyvensenos įpročius asmenybės ugdymas. Išskiriamos šios ekologinio ugdymo(si) kryptys: gamtosauginė, sveikatinimo, kūrybinė-meninė, pažintinė-tiriamoji, emocinė ir kitos. Ekologinio ugdymo(si) reikšmė ikimokyklinio amžiaus vaiko asmenybei ir brandai: ekologinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių įgijimas, vertybinių nuostatų formavimasis, ekologinio raštingumo, sąmoningumo ugdymasis, ekologinės elgsenos formavimasis, sveikatos stiprinimas.

Išskiriami ekologinio ugdymo(si) sveikatos aspektu komponentai: ekologinė aplinka, ekologiniai santykiai ir ekologinė mityba. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinė elgsena sveikatos aspektu formuojasi pasitelkus žinias, gebėjimus, teigiamas nuostatas ekologiškai gyvensenai. Ekologinė elgsena neatskiriama nuo ekologinio sąmoningumo, padeda ugdytis žmogaus vertybinei orientacijai, nuostatoms.

2. Tyrimu nustatyta, jog apie pusė apklaustų ikimokyklinio ugdymo pedagogų mano, jog ekologinis ugdymas(is) yra gamtos ir žmogaus apsaugos, jo mokėjimo gyventi gamtinėje, kultūrinėje terpėje visuma. Apie pusė pedagogų pažymėjo, jog jų ikimokyklinio ugdymo įstaigoje visada įgyvendinama ekologinė-sveikatinimo kryptis, kita pusė pedagogų teigė, jog realizuojamose ekologinė-gamtosauginė, ekologinė-pažintinė-tiriamoji, ekologinė-kūrybinė-meninė kryptys.

Apie pusė respondentų nuomone ekologinis ugdymas(si) padeda stiprinti vaiko sveikatą, suteikia ekologinių ir sveikos gyvensenos žinių. Tyrimas išryškino reikšmingiausias ekologinio-sveikatinimo krypties komponentus, kuriems pedagogai skiria daugiausia dėmesio: mokyti saugoti gamtą ir aplinką (rūšiuoti atliekas, nekelti triukšmo ir kt); mokyti saugaus ir atsargaus elgesio aplinkoje (gamtoje, vandenyje, miške, kelyje, kieme), mokyti saugoti savo sveikatą (sveikai maitintis, judėti, grūdintis); suteikti sveikatos žinių ir skatinti ekologišką, apgalvotą ir taupų prekių pirkimą, gamtos resursų taupymą.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad daugiau nei pusė arba pusė respondentų visadavykdo šias ekologines – sveikatinančias veiklas: ugdo kasdieninius vaikų higienos įpročius, rūšiuoja su vaikais buitines atliekas; atlieka grupės tvarkymo ir priežiūros darbus. Pedagogai, realizuodami ekologinį ugdymą(si) sveikatos aspektu visada renkasi šiuos mokymo(si) būdus ir formas: grupinės veiklos, stebėjimai, pokalbiai, žaidimai ir kt.. Nedidelė dalis apklaustųjų pažymėjo, jog niekada nesinaudoja šiais

mokymo(si) būdais: kviestinių svečių pasakojimai ir veiklos su jais, pratybos, projektai, tyrinėjimai, bandymai ir kt. Pedagogai, vertindami savo ugdymo įstaigos ekologinio ugdymo(si) aplinką, pažymėjo, jog reikalingos vaikų darželyje buitinių atliekų rūšiavimui skirtos talpos, pedagogai norėtų turėti multimediją, respondentai pageidauja ikimokyklinio ugdymo įstaigos lauke turėti daržą, kuriame su vaikais augintų daržoves, prieskonius ir kt.

3. Kokybinis tyrimas atskleidė ekologinio ugdymosi sveikatos aspektu gerą pedagoginę patirtį Ukmergės vaikų lopšelyje-darželyje „Eglutė“. Pedagogai ekologiją supranta kaip gamtos ir žmogaus dermę, pasaulio pažinimą, jos saugojimą, grėsmių gamtinei aplinkai supratimą, palankių gamtai, aplinkai ir žmogui problemų sprendimą. Mokytojai ekologinį ugdymą sieja su sveikos mitybos žinių perteikimu ir sveikatinimu maistu; ekologijos ir sveikatos žiniomis, įgūdžiais, elgsena; sveika gyvensena. Šio vaikų darželio pedagogai išskiria svarbiausią ekologinio ugdymo(si) reikšmę ir poveikį ikimokyklinio amžiaus vaikų sveikatai: vaikystėje suformuoti sveikatos įpročiai turės teigiamos įtakos ateityje, stiprins savo sveikatą, sveikatos įpročius gebės perduoti savo vaikams, vaikai mokys tėvelius sveikai gyventi. Išryškėjo ekologinės-sveikatinančios veiklos, vykdomos vaikų lopšelyje-darželyje „Eglutė“: projektai, sveikatinimo savaitės, sveikatos šventės, edukacinės valandėlės, šventės, užsiėmimai, akcijos, eksperimentai, tyrinėjimai, bandymai, pokalbiai, stebėjimai, kasdieninių higienos įpročių formavimas, sveiko maisto tiekimas ir gaminimas, buitinių atliekų rūšiavimas, aplinkos tvarkymas, arbatų gėrimas, grūdinimasis oru, saule, vandeniu, ekskursijos, išvykos, filmų peržiūra, kūrybinės veiklos. Pedagogų taiko šias inovacijas ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo procese: naudoja IT priemones, žiūri su vaikais filmus, naudoja žaislus, taiko patirtinį ugdymo strategiją, gamina maistą, dirba su vaikais šiltnamyje ir kt. Anot pedagogų ne visada efektyvūs ekologinės-sveikatinančios veiklos mokymo(si) būdai yra kalbėjimas ir aiškinimas, paveikslų rodymas, veiklos imitavimas, neatliekant realios veiklos ir darbo, skaitymas, veiklos atlikimas, nesuvokiant rezultato.

4. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizės, empirinio tyrimo pagrindu parengtos rekomendacijos yra ekologinio ugdymo(si) proceso sveikatos aspektu tobulinimo gairės. Politikams ir mokslininkams siūloma ieškoti naujų, naujais faktais grindžiamų mokslinių įrodymų apie ekologinę situaciją ir jos gerinimo procesus, darančius įtaką žmogaus sveikatai bei siejant juos su ekologinio ugdymo plėtote. Rekomenduojama kurti ekologinio ugdymo(si) sistemą Lietuvos ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo aprėptyje.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovams siūloma tobulinti ikimokyklinio ugdymo įstaigos vadovo (lyderio) ekologinio ugdymo kompetenciją, telkti bendruomenę ekologiškai gyvensenai, tobulinti ikimokyklinio ugdymo įstaigos fizinę aplinką ekologiškai – sveikatinančiai veiklai realizuoti, pasirūpinti transportu ir dažniau organizuoti išvykas, realizuojant ekologines veiklas.

Pedagogams rekomenduojama formuoti teigiamas nuostatas ekologiškai gyvensenai, skatinti pedagogų ekologinį sąmoningumą ir sąžiningumą, inspiruoti vaikų savaiminę ekologinę-gamtosauginę, sveikatinančią veiklą, bendradarbiauti su tėvais ekologinėse veiklose ir skatinti šeimose gyventi pagal ekologinės gyvensenos principus, bendradarbiaujant su tėvais rengtis ekologinėms veikloms.

LITERATŪRA

1. A project 2061 report on literacy goals in science, mathematics and technology. 2016. American Association for the Advancement for Science. Washington, DC. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 01 d.] Prieiga per internetą: <<http://tinyurl.com/3nsqghk>>
2. Adaškevičienė E., Strazdienė N. 2013. Vaikų sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo ugdymas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Adaškevičienė E., Strazdienė N. 2017. Mokinių fizinio aktyvumo edukacija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla
3. Ahi B., & Alisinanoglu F. 2015. The Evaluation of Pre-service Preschool Teachers' Knowledge about the Concept of Environment. *European Journal of Educational Research*, 4 (2), 57–69 p.
4. Atraškevičienė R., Saviščevičienė S. 2014. Aplinkosauginių idėjų įgyvendinimas vaikų darželio aplinkoje. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. XX nacionalinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys, 13-18 p.
- Atraškevičienė R. 2000. Atliekų problemos nagrinėjimas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. *Ekologija: socialinis ir pedagoginis aspektai. Šiauliai: ŠU*
5. Baltrėnas P., Butkus D., Oškiniš V., Vasarevičius S., Zigmontienė A. 2008. Aplinkos apsauga. Vadovėlis. Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas. Vilnius. Technika.
6. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. 2002, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
7. Beišienė M., Lukavičienė M. 2015. Ekologinės aplinkosauginės veiklos organizavimas ikimokyklinėje įstaigoje. *Gamtamokslinis ugdymas*, 1 (12), 32 - 44 p.
8. Begon M., Harper J.L., & Townsend C.R. 1996. *Ecology: Individuals, Populations and Communities*. 3rd Edition. Blackwell Science
9. Belton S. 2016. Learning to Connect- A Case Study of a Nature Conservation Project at School in Bromma, Sweden. Master's thesis, Stockholm University, Stockholm.
10. Birontienė Z., Budreikaitė A. 2014. Ikimokyklinio amžiaus vaikų olimpinio ugdymo programa. Lietuvos tautinis olimpinis komitetas. Utena: Utenos Indra.
11. Bislytė V. 2018. Saugią aplinką kuri – sveiką vaiką augini. Iš: *Misija: vaikų sveikatos kompetencija. Gerosios patirties knyga*. Vilnius, 38-39 p.
12. Bitinas B. 2013. Rinktiniai edukologiniai raštai. I tomas. Vilnius: Edukologija.
- Bitinas B. 2004. *Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija*, Vilnius: Kronta.

13. Bhardwaj A. 2016. Importance of Education in Human Life: a Holistic Approach. *International Journal of Science and Consciousness*, Vol. 2, 23–28 p.
14. Braslauskienė R., Norvilienė., Šmitienė G., Vismantienė R. 2018. Patirtinis ugdymas vaikystėje. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
15. Brazauskienė M. 2010. Ekologinių žinių integracija mokymo procese. [interaktyvus], [Žiūrėta 2019 m. spalio 10d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-01-10-dalia-marija-brazauskiene-ekologiniu-ziniu-integracija-mokymo-procese/38205/print>>
16. Bruni, C. M., Winter, P. L., Schultz, W., Omoto, A. M., and Tabanico, J. J. 2015. Getting to know nature: evaluating the effects of the get to know program on children's connectedness with nature. *Environ. Educ. Res.* 23, 43–62. doi: 10.1080/13504622.2015.1074659.
17. Bulotaitė L., Kazevičiūtė A. 2018. Sąmoningas požiūris į sveikatą: samprata ir sąsajos su sveikatos kontrolės lokusu bei jaunų suaugusiųjų rūkymu, alkoholio ir narkotikų vartojimu. *Visuomenės sveikata.* 4 (84).
18. Burvytė S. 2018. Žmogaus socialinio gyvenimo kokybės įsivertinimo ir vaikystės potyrių sąsajos. Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius, *Socialinis ugdymas*, 48(1), 50-69 p.
- Burvytė S. 2017. Ugdytojų pozityvus edukacinis pokalbis kaip ikimokyklinio amžiaus vaikų harmoningo ugdymosi užtikrinimo sąlyga. Lietuvos edukologijos universitetas. Vilnius, *Socialinis ugdymas*, 47(3), 6-23 p.
- Burvytė S. 2016. Tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pozityvios tėvystės suvokimas. Vilnius. *Socialinis ugdymas*, 44(3), 36-57 p.
19. Cheng, J., and Monroe, M. 2012. Connection to nature: children's affective attitude toward nature. *Environ. Behav.* 44, 31–49. doi: 10.1177/0013916510385082
20. Colding, J., and Barthel, S. 2017. An urban ecology critique on the “smart city” model. *J. Clean. Prod.* 164, 95–101. doi: 10.1016/j.jclepro.2017.06.191
21. Creswell, J. W. 2014. *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. London: Sage Publications.
22. Dadelo S. 2015. *Sveika gyvensena. Vadovėlis*. Vilnius: VGTU leidykla Technika.
23. Dargužytė Ž. 2011. Ekologinis ugdymas darželyje. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio] Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/ekologinis-ugdymas-darzelyje/8749>>

24. Dodge D., Phinney I. 2008. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas. Vadovas tėvams. Vilnius: Presvika.
25. Duoblienė L. 2018. Pohumanistinis ugdymas - dekoduoti. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla
26. Dzikowska Ź. I., Chmielewski J., Wojciechowska M. 2016. Ecological and environmental education in the ethical context. *Environmental protection and natural resources.*, Vol. 27, 4–47 p.
27. Ekologijos ir aplinkos technologijų įstatymas. 2015. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 05d.]
Prieigaperinternetą:<[smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/Ekologijos%20ir%20aplinkos%20technologiju%20%20ugdymo%20samprata.pdf](http://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/Ekologijos%20ir%20aplinkos%20technologiju%20%20ugdymo%20samprata.pdf)>
28. Ernst J., and Theimer S. 2011. Evaluating the effects of environmental education programming on connectedness to nature. *Environ. Educ. Res.* 17, 577–598. doi: 10.1080/13504622.2011.565119
29. Gage N.L., Berliner D.C. *Pedagoginė psichologija*. 1994. Vilnius. Alma litera.
30. Geros mokyklos koncepcija. 2016. interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. spalio 19 d.]
Prieiga per internetą:<
<https://www.smm.lt/uploads/documents/.../Geros%20mokyklos%20koncepcija.pdf>>
31. Giusti, M., Barthel, S., and Marcus, L. 2014. Nature routines and affinity with the biosphere: a case study of preschool children in Stockholm. *Child. Youth Environ.* 24, 16–42. doi: 10.7721/chilyoutenvi.24.3.0016
32. Giusti, M. (2016). *Nature Routines for Children as Leverage Point for Sustainable Social-Ecological Urbanism*. Licentiate thesis, Stockholm University, Stockholm.
33. Giusti, M., Svane, U., Raymond, C. M., and Beery, T. H. (2018). A framework to assess where and how children connect to nature. *Front. Psychol.* 8:2283. doi: 10.3389/fpsyg.2017.02283
34. Glebuviienė V., Monkevičienė, O., Stankevičienė K., Montvilaitė S., Landsbergienė A. 2006. Kaip rengti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: ŠAC
35. Glebavičiūtė L., Ivenkovė I., Rimkuvienė V., Zykutė J. 2011. *Gyvenk Ekologiškai*. Viskas prasideda nuo tavęs. Vilnius: Alma littera
36. Gučas A. 1994. *Vaikų darželio pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
Gučas A. 1990. *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
37. Gudžinskienė V. 2011. *Sveikas darželis – sveiki vaikai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.] Prieiga per internetą

<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/sveikas-darzelissveiki-vaikai/3016>.

38. Hartig T., and Kahn, P. H. 2016. Living in cities, naturally. *Science* 352, 938–940. doi: 10.1126/science.aaf3759
39. Hedenus F., Persson M., Sprei F. 2015. Sustainable development: History, Definition & the Role of the Engineer. Gothenburg.
40. Hille K., Evanschitzky P., Bauer A. 2015. 3-6 metų vaiko raida. Psichologijos pagrindai ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdytojams. Vilnius. Tyto alba.
41. Hsiao Ch., Shih, P., & Yu. 2015. The Impact of Using Picture, Books with Preschool Students in Taiwan on the Teaching of Environmental Concepts, *International Education Studies*, 8(3), 14–23 p.
42. Ikimokyklinio ugdymo bendroji programa. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 15 d.] Prieiga per internetą: <[https://www.smm.lt/uploads/documents/Prie%C5%A1mokyklinio%20ugdymo%20bendroji%20programa\(3\).pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/Prie%C5%A1mokyklinio%20ugdymo%20bendroji%20programa(3).pdf)>
43. Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas. 2014. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. lapkričio 07 d.] Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/ikimok_pasiekimu_aprasas.pdf>
44. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. 2015. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
45. Ivanauskienė F., Lukavičienė V. 2003. Ekologinė veikla: samprata, vertinimas ir organizavimo situacija. *Pedagogika*, 68, 249–252 p.
46. Ives, C. D., Giusti, M., Fischer, J., Abson, D. J., Klanićki, K., Laudan, J., et al. 2017. Human–nature connection: a multidisciplinary review. *Curr. Opin. Environ. Sustain.* 26–27, 106–113. doi: 10.1016/j.cosust.2017.05.005
47. Jacevičienė R., Zlatkauskaitė N., Trusevič I. 2014. Ekologinis ugdymas ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje menine- pažintine veikla. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. XX nacionalinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Panevėžys. 41-48.
48. Jankauskienė L., Monkevičienė O ir kt. 2006. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
49. Javtokas Z. 2015. Sveikatos stiprinimo konspekto papildymas. Vilnius: Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras.
50. Jovaiša L. 2011. Edukologija. I tomas. Vilnius: Leidybos centras.

- Jovaiša L. 2007. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius.
51. Jankauskas P.J. 2015. Sveikos gyvensenos pagrindai. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
52. Jaunasis gamtininkas. 2011. Ekologija ir gamtosauga. Vilnius: Presvika
53. Jucienė R., Praninskienė R. 2019. Fizinės ir psichinės sveikatos veiksniai ankstyvoje vaikystėje: naudojimosi informacinėmis technologijomis vaidmuo. Visuomenės sveikata. 1 (84).
54. Juknys R., Ozolinčius R. 2008. Aplinkos politika ir valdymas. Vadovėlis, Aplinkos politika ir valdymas Mykolo Romerio Universiteto Leidybos centras, Vilnius.
55. Juknys R. 2005. Aplinkotyra. Bendrasis vadovėlis. Vytauto Didžiojo universitetas. Vilnius. Morkūnas ir Ko.
56. Jurevičiūtė G., Lekevičius E., Galkutė L., Motiejūnienė E. 1998. Nojaus laivas. Vilnius: Saulabrolis.
57. Juodaitytė A. 2003. Vaikystės fenomenas: socialinis edukacinis aspektas. Šiauliai: Šiaulių Kiliuvienė D. 2006. Integruotasis ugdymas Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. Universiteto leidykla.
58. Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi darbotvarkė 2030. 2015. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. lapkričio 27d.] Prieiga per internetą: <<https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/darnus-vystymasis/darnus-vystymasis-ir-lietuva>>
59. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaita. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <[https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/1467_jt_vaiko-teisiu_igyvendinimo-http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2013.4\(63\)/VS%202013%20%204\(63\)%20RED%20Sveikata%202020.pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/1467_jt_vaiko-teisiu_igyvendinimo-http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2013.4(63)/VS%202013%20%204(63)%20RED%20Sveikata%202020.pdf)>
60. Kalenda Č. 1998. Ekologinės etikos tapsmas. Vilnius: VPU leidykla.
- Kalenda Č. 1999. Gamtos ir jos apsaugos vertės supratimas kaip ugdymo tikslas. Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: ugdymo kaita ir šiuolaikinės pedagoginės technologijos: VI tarpt. moksl. konferencija: mokslo darbai. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 119-123 p.
- Kalenda Č. 2007. Homostazė kaip ekosistemos dėsnis ir moralinis žmogaus apsisprendimas. Vilnius: VU. Problemos. (71) 134-139 p. VU
61. Kara G.E., Aydo, E.H., & Aydın Ö. 2015. Changing Preschool Children's Attitudes into

Behavior towards Selected Environmental Issues: An Action Research Study. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*

62.Kardelis K. 2016. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: edukologija ir kiti socialiniai mokslai: vadovėlis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

63. Khetagurova V. S., Bryukhanova A. G. 2015. Aspects of continuity of ecological education in Russia on the path to sustainable development. *International Scientific Journal Theoretical and Applied Science*, Vol. 3,126–137 p.

64.Krivickienė R., Jurienė O. 2000. Ugdomoji vaikų veikla „Žaliajame takelyje“. *Ekologija: socialinis ir pedagoginis aspektai*. Šiauliai: ŠU.

65.KugienėD. 2008.Veiksnių, sąlygojančių ekologinį ugdymą ir aplinkos pažinimąikimokykliniame ugdyme, analizė. Magistro darbas, Šiauliai. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. liepos 17 d.] adresu: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-LABa001:E.02~2008~D_20080929_101506-66709/DS.005.0.01.ETD>

66. Kvieskienė G. 2005. Pozityvioji socializacija. Vilnius: VPU leidykla.

67.Lamanauskas V., Palionienė, A. 2008. Ikimokyklinės ugdymo įstaigos gamtinės aplinkos svarba vaikų pažinimo kompetencijos plėtotei. *Gamtamokslinis ugdymas*, 2 (22), 15–29 p.

68.Lamanauskas V. 2004. Ugdymas: Aksiomatinis ir sisteminis aspektai. Vilnius: UAB "Ciklonas".

69.Lekevičius E. 2013. *Ekologija: nuo individo iki biosferos*. Vilnius: Vilniaus Gedimino

70.Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija.

2013. Prieiga per internetą:<

https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/451_f91e8f0a036e87d0634760f97ba0722_5.pdf>

71. Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepcija. 1989. Tautinė mokykla. I d. Kaunas: Šviesa.

72. Lietuvos Respublikos aplinkosauginio švietimo (ugdymo, mokymo, informavimo) strategija ir veiksmų programa.1997. [Žiūrėta 2019 spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/LR_ministerijos/AM/kiti/Strategine_svietimo_programa.pdf>

73.Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija,2009. [http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2013.4\(63\)/VS%202013%20%204\(63\)%20RED%20Sveikata%202020.pdf](http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2013.4(63)/VS%202013%20%204(63)%20RED%20Sveikata%202020.pdf)

74. Lietuvos Sveikatos ministerija 2014-2025 m. programa. 2014. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://sam.lrv.lt/lt/naujienos/patvirtinta-lietuvos-sveikatos-2014-2025-metu-programa>>.
75. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. 2012. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lietuva2030.lt/old/images/stories/straipsniams/strategija.pdf>>
76. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. 2015. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos.[interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. liepos 11 d.] adresu: <https://www.smm.lt/uploads/documents/konkursai/kiti_konkursai/Ikimokyklinio%20ugdymo%20metodin%C4%97s%20rekomendacijos.pdf>
77. Lukavičienė V., Atutienė B.2000. Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo specifika ekologinėje-aplinkosauginėje srityje. Ekologija: socialinisir pedagoginis aspektai. Šiauliai: ŠU, 38-43 p.
78. Lukavičienė V. 2007. Aplinkosaugos projektų planavimas ir problemos. Aplinkosauginių projektų valdymas ikimokyklinėse įstaigose. Šiaulių apskrities metodinės- praktinės konferencijos medžiaga. Šiauliai: ŠU, 8-10p.
79. Lukavičiūtė G., Lukavičienė V. 2014. Aplinkosauginių renginių organizavimas ikimokyklinėje įstaigoje: turinio aspektas. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. XX nacionalinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Panevėžys, 96-113 p.
80. Lukavičienė V., Beišienė M. 2015. Ekologinės aplinkosauginės veiklos organizavimas ikimokyklinėje įstaigoje. Gamtamokslinis ugdymas. Vol. 12 (1).
81. Lukšienė M. 2000. Jungtys. Vilnius: Almalitera.
82. Mahat H., Yusri M.S., & Ngah, Ch. 2016. 3R practices among MOE preschool pupils, through the environmental education curriculum. SHS Web of Conferences 23 04 002 (2016). Retrieved from:<<http://dx.doi.org/10.1051/shsconf/20162304002>>
83. Mayer, F., and Frantz, C. (2004). The connectedness to nature scale: a measure of individuals' feeling in community with nature. J. Environ. Psychol. 24, 503–515. doi: 10.1016/j.jenvp.2004.10.001
84. Mayer, F., and Frantz, C. (2014). The importance of connection to nature in assessing environmental education programs. Stud. Educ. Eval. 41, 85–89. doi: 10.1016/j.stueduc.2013.10.001
85. Makarskaitė-Petkevičienė R. 2007. Veiksniai, įtakoiantys vaiko santykį su gamta. Gamtosauginių mokyklų programos tikslų integracija į mokymosi procesą. Kaunas: Lietuvos žaliųjų judėjimas. 41-45 p.

86. Maslow H. 2006. Motyvacija ir asmenybė. Atviros Lietuvos fondas. Vilnius: Apostrofa.
87. Monkevičienė O., Glebuviene S. 2011. Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
88. Monkevičienė O., 2014. Ikimokyklinė didaktika. – Ugdymo paradigų iššūkiai didaktikai: kolektyvinė monografija. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
89. Miller J. 2005. Biodiversity conservation and the extinction of experience. *Trends Ecol. Evol.* 20, 430–434. doi: 10.1016/j.tree.2005.05.013
90. Neifachas S. 2008. Vaikų ugdymas darželyje: dabartis ir atities perspektyva. Vilnius: Ciklonas.
91. Pauw B. J., Gericke N., Ollson D., Berglund T. 2015. The Effectiveness of Education for Sustainable Development. *Sustainability*, Vol. 7, p. 15693–15717.
92. Pakalnis R., Venskus Z. 2012. Kraštovaizdžio ekologija. VŠĮ "Šiaulių universiteto leidykla
93. Paulauskas A., Jankevičius K., Liužinas R., Raškauskas V., Zajančkauskas P. 2008. Ekologijos terminų aiškinamasis žodynas. Vilnius: Grunto valymo technologijos.
94. Pedagogo vaidmuo organizuojant ekologinio ugdymo procesą. *Ekologija: socialinis ir pedagoginis aspektai*. Šiauliai: ŠU. 44-49 p.
95. Pelėdžiuvienė I. 2000. Vaikų veikla ugdant aplinkosauginius įgūdžius. *Ekologija: socialinis ir pedagoginis aspektai*. Šiauliai: ŠU, 289-293 p.
96. Pivoriūnienė J. 2018. Darnios plėtros socialinė dimensija ir globalus švietimas. 3 (39), 39-47 p.
97. Pocienė J.S. 2010. Ikimokyklinis ugdymas: Raida, pedagoginės sistemos. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
98. Plytnykienė D., Vėželytė R. 2009. Gamtamokslinio ugdymo aspektai formaliojo švietimo sistemoje. *Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: ŠU.
99. PSO, Lietuva - šalies sveikatos profilis. 2017. [Žiūrėta 2019 kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/chp_lt_lithuanian.pdf>
100. *Psychol Front.* 2018. Fostering Children's Connection to Nature Through Authentic Situations: The Case of Saving Salamanders at School.
101. Raymond, C. M., Giusti, M., and Barthel, S. 2017. An embodied perspective on the co-production of cultural ecosystem services: toward embodied ecosystems. *J. Environ. Plann. Manage.* 61, 778–799. doi: 10.1080/09640568.2017.1312300
102. Report Key Findings. 2019. County Health Rankings, A collaboration between the Robert

Wood Johnson Foundation and the University of Wisconsin Population Health Institute.

103. Richardson M., Cormack A., McRobert L., and Underhill R. 2016. 30 days wild: development and evaluation of a large-scale nature engagement campaign to improve well-being. *PLoS One* 11:e0149777. doi: 10.1371/journal.pone.0149777

104. Sampson Scott D. 2016. Kaip užauginti gamtos vaiką. Meilės gamtai menas ir mokslas. Vilnius: Vaga.

105. Samuelsson, K., Giusti, M., Peterson, G. D., Legeby, A., Brandt, A., and Barthel, S. 2018. Impact of environment on people's everyday experiences in Stockholm. *Landsc. Urban Plann.* 171, 7–17 doi: 10.1016/j.landurbplan.2017.11.009

106. Soga, M., and Gaston, J. K. 2016. Extinction of experience: the loss of human-nature interactions. *Front. Ecol. Environ.* 14, 94–101. doi: 10.1002/fee.1225

107. Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25 d.] Prieiga per internetą:<<http://www.smlpc.lt>>

108. Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai bendroji programa. 2016. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija Nr. V-941.

109. Smolnikova N., Žalnieraitienė K. 2018. Ikimokyklinio amžiaus vaikų mitybos namuose ypatumų vertinimas: bandomasis tyrimas. *Visuomenės sveikata.* (1)80. LSMU VSFSTI.

110. Šalkauskis S. 1992. Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. I knyga. Vilnius:Mintis.

95. Šeštoji aplinkos ir sveikatos konferencijoje Ostravoje Čekijoje. 2017. [interaktyvus], [žiūrėta 2019m. liepos 05 d.] Prieiga per internetą https://www.respublika.lt/lt/naujienos/mokslas/mokslas/lietuva_isipareigojo_labiau_rupintis_sveikatai_palankia_aplinka,print.1>

111. Tijūnėlienė O. 2009. Žmogaus pašaukimas - tapti žmogumi. *Mokslo darbai.* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla

112. Ugdymasis paradigms kaitoje. 2017. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. spalio 07 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/Ugdymas%20paradigm%C5%B3%20kaitoje.pdf>>

113. Vaičiulė R. 2017. Medijų ekologija:ekoemocinės srities identifikacijos teorinis kontekstas. *Regional Formation and Development Studies*, No. 1 (21), 47-53 p.

114. Vaitkevičius J. 1991. Antikos pedagogai, Pedagoginiai raštai. Kaunas, Šviesa.

115. Vaikų sveikatos stiprinimas. 2019. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 17 d.]. Prieiga per internetą: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:X-PCFo5U03YJ:https://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/Veiklos_sritys/visuomenes-sveikatos-prieziura/Aktualijos/VSB%2520prioritetai%2520A_Sceponavicius%25202019.pptx+%&cd=9&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
116. Valstybinio audito ataskaita. Ar užtikrinamas vaikų sveikatos stiprinimas 2019. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-naujienos/specialistai-tikina-kad-efektyvios-investicijos-i-vaiku-sveikatos-stiprinima-atsipirktu.d?id=82944737>>
117. Varžgalytė L. 2013. Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ir Aleksandro Stulginskio universitetų studentų požiūrio į buitį ekologiją sąsajos su studijų programa bei praktine veikla. [interaktyvus], [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20130620_114601-86506/DS.005.0.02.ETD>
118. Vydūno 20-oji tarptautinė mokslinė konferencija „Į sveiką gyvenimą ir skaidrią būitį“. 2018. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
119. Židžiūnaitė V. 2011. Baigiamojo darbo rengimo metodologija. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija.
120. Žukauskienė R. 2012. Raidos psichologija: integruotas požiūris, Vilnius: Margi raštai.

PRIEDAI

KLAUSIMYNAS PEDAGOGAMS

Gerbiami Pedagogai,

Esu Klaipėdos universiteto, Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto II kurso Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo studijų programos studentė Jolanta Verbickienė. Atlieku tyrimą tema: Ekologinio ugdymo(si) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ypatumai: sveikatos aspektas. Ši apklausa anoniminė, visi surinkti duomenys bus naudojami tik analizei darbo tikslams pasiekti. Pasirinktus atsakymus žymėkite kryželiu (x).

1. Jūsų lytis: Moteris Vyras

2. Jūsų amžius: iki 30 m. 30-40 m. 41-50 m. 51-60 m. daugiau nei 60 m.

3. Jūsų kvalifikacinė kategorija: Mokytojas Vyr. mokytojas Mokytojas metodininkas Mokytojas ekspertas

4. Jūsų gyvenamoji vietovė: Miestas Miestelis Kaimas

5. Kas Jūsų nuomone yra ekologinis ugdymas(is)? (pasirinkite iš visų duotų teiginių Jums tinkamą vieną atsakymo variantą ir pažymėkite x).

Teiginiai	Atsakymas
„Ekologinis ugdymas - gamtos ir žmogaus apsaugos, jo mokėjimo gyventi gamtinėje, kultūrinėje terpėje visuma. (Enciklopedinis žodynas, 2007).	☐
Ekologinis ugdymas – gyvenimo įgūdžių mokymas, vidinio „Aš“ lavinimas (Mincevičiūtė, 2005)	☐
„Ekologinis ugdymas yra ne tik vertybių ugdymas, svarbiau pasiryžimas veikti ir patys veiksmi.“ (Bitinas, 2000).	☐
„Žmogaus dorybių formavimo pagrindas, visuomenės raidos būtinybė... suteikiantis žinių, psichologinio lankstumo, gebėjimą suvokti ir taikyti naują informaciją“(Khetagurova, Bryukhanova, 2015).	☐
Kita (rašykite).....	☐

6. Kokios ekologinio ugdymo(si) kryptys įgyvendinamos Jūsų ikimokyklinio ugdymo įstaigoje? (kiekvienoje eilutėje pažymėkite vieną atsakymo variantą):

Teiginiai	Niekada (1)	Kartais (2)	Dažnai (3)	Visada (4)
Ekologinė - gamtosauginė	☐	☐	☐	☐
Ekologinė - sveikatinimo	☐	☐	☐	☐
Ekologinė – kūrybinė-meninė	☐	☐	☐	☐
Ekologinė – pažintinė-tiriamoji (patyriminė)	☐	☐	☐	☐
Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐	☐

7. Kokia Jūsų nuomone yra ekologinio ugdymo(si) reikšmė sveikatos aspektu? Įvertinkite teiginius (kiekvienoje eilutėje pažymėkite vieną atsakymo variantą):

Teiginiai	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)

Suteikia ekologinės, sveikos gyvensenos žinių	☐	☐	☐	☐	☐
Skatina pažinti save, savo organizmą, jo funkcionavimą, aplinką	☐	☐	☐	☐	☐
Formuoja, įtvirtina sveikatos stiprinimo ir ekologinės gyvensenos gebėjimus: ekologinės mitybos, fizinio aktyvumo, taisyklingo kvėpavimo, ekologinių santykių ir kt.	☐	☐	☐	☐	☐
Keičia elgseną, motyvuoja rūpintis savo ir kitų sveikata	☐	☐	☐	☐	☐
Stiprina sveikatą	☐	☐	☐	☐	☐
Formuoja vertybines sveikatos nuostatas ir pasaulėžiūrą	☐	☐	☐	☐	☐
Skatina teigiamas emocijas	☐	☐	☐	☐	☐
Ugdo socialų, atsakingą pilietį	☐	☐	☐	☐	☐
Skatina dorinius jausmus ir juos taurina, skatina mylėti gamtą ir žmogų	☐	☐	☐	☐	☐
Lavina estetinį suvokimą ir skonį, ugdo kūrybiškumą	☐	☐	☐	☐	☐
Lavina kritinį mąstymą, pastabumą, atmintį, vaizduotę	☐	☐	☐	☐	☐
Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐	☐	☐

8. Kokie, Jūsų nuomone, ekologinio-sveikatinimo krypties komponentai yra reikšmingiausi ugdamt ikimokyklinio amžiaus vaikus? Įvertinkite teiginius (kiekvienoje eilutėje pažymėkite vieną atsakymo variantą):

Teiginiai	Visiškai nesvarbu (1)	Nesvarbu (2)	Nei svarbu, nei nesvarbu (3)	Svarbu (4)	Labai svarbu (5)
Suteikti sveikatos žinių (mitybos, grūdinimosi, dienotvarkės ir kt.)	☐	☐	☐	☐	☐
Formuoti pagarbos žmogui, gamtai ir aplinkai nuostatas	☐	☐	☐	☐	☐
Teikti ekologinio ir sveikatinančio elgesio pavyzdžius	☐	☐	☐	☐	☐
Formuoti ir įtvirtinti ekologinius-sveikatinančius kasdienio gyvenimo įgūdžius (mitybos ir valgymo, švaros ir aplinkos tvarkos, saugaus elgesio, taisyklingos kūno laikysenos).	☐	☐	☐	☐	☐
Mokyti saugoti gamtą ir aplinką: rūšiuoti atliekas, nekelti triukšmo ir kt.	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinti ir mokyti išlaikyti harmoniją ir darnius tarpusavio santykius	☐	☐	☐	☐	☐
Mokyti kultūringo elgesio ir etikos principų	☐	☐	☐	☐	☐

Mokyti saugoti savo sveikatą: sveikai maitintis, judėti, grūdintis ir kt.	☐	☐	☐	☐	☐
Sveikos gyvensenos įgūdžius formuoti praktine veikla: auginti daržoves, prieskonius; vaikščioti ant rasotos žolės, akmenukų; daryti rytinę mankštą ir kt.	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinti dorinius jausmus, estetinį suvokimą ir pasigėrėjimą	☐	☐	☐	☐	☐
Mokyti saugaus ir atsargaus elgesio aplinkoje: gamtoje (miške, vandenyje) kelyje, kieme ir kt.	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinti ekologišką, apgalvotą ir taupų prekių pirkimą, gamtos resursų taupymą (vandens, elektros, šilumos ir kt).	☐	☐	☐	☐	☐
Mokyti atsakingai pirkti ir vartoti maistą	☐	☐	☐	☐	☐
Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐	☐	☐

9. Kokios ekologinės-sveikatinančios veiklos vykdomos Jūsų darželyje? (kiekvienoje eilutėje pažymėkite vieną atsakymo variantą)?

Teiginiai	Niekada (1)	Kartais (2)	Dažnai (3)	Visada (4)
Aplinkos tvarkymo talkos lauke	☐	☐	☐	☐
Darbas šiltnamyje				
Savo grupės tvarkymo ir priežiūros darbai (žaislų tvarkymas, dulkių valymas, gėlių priežiūra ir kt.)				
Augalų (vaisių, daržovių, prieskonių) auginimas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje	☐	☐	☐	☐
Buitinių atliekų rūšiavimas	☐	☐	☐	☐
Vaikams ruošiami patiekalai iš ekologinių produktų	☐	☐	☐	☐
Rytinė mankšta grupėje ir lauke	☐	☐	☐	☐
Sveiko maisto gaminimas vaikų darželyje: duonos, sausainių, obuolių kepimas, salotų ruošimas, sulčių spaudimas ir kt.	☐	☐	☐	☐
Kasdieniai higienos įpročiai: rankų, burnos priežiūra, kūno švara, regėjimo sauga ir kt.	☐	☐	☐	☐
Antrinių žaliavų pritaikymas veiklose (muzikinėje, fizinėje, pažintinėje) ir kūrybiniai darbai iš jų.	☐	☐	☐	☐
Žolynų rinkimas ir arbatų gėrimas	☐	☐	☐	☐
„Miško mokykla“ visai dienai	☐	☐	☐	☐
Grūdintis saule, oru, vandeniu procedūros įvairiu metų	☐	☐	☐	☐
Dalyvavimas kasdienėse judrioje veiklose ir projektuose („Sveikatiada“, „Želmenėliai“ ir kt.)	☐	☐	☐	☐

Dalyvavimas ekologinėse-kūrybinėse parodose	☐	☐	☐	☐
Veikla gamtos kampelyje	☐	☐	☐	☐
Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐	☐

10. Kokiomis formomis ir būdais realizuojamos ekologinės-sveikatinančios veiklos Jūsų darželyje? (kiekvienoje eilutėje pažymėkite vieną atsakymo variantą):

Teiginiai	Niekada (1)	Kartais (2)	Dažnai (3)	Visada (4)
Talkos	☐	☐	☐	☐
Šventės	☐	☐	☐	☐
Rytmečiai ir popietės	☐	☐	☐	☐
Ekskursijos	☐	☐	☐	☐
Tyrinėjimai, bandymai	☐	☐	☐	☐
Projektai	☐	☐	☐	☐
Akcijos (antrinių žaliavų rinkimo, sveikos mitybos ir kt.)	☐	☐	☐	☐
Kūrybinė veikla (gamtinių medžiagų, buitės atliekų ir kt.)	☐	☐	☐	☐
Žaidimai (Ekologiniai, judrieji, vaidmeniniai ir kt.)	☐	☐	☐	☐
Stebėjimai	☐	☐	☐	☐
Išvykos	☐	☐	☐	☐
Integruotos užduotys	☐	☐	☐	☐
Grupinė veikla	☐	☐	☐	☐
Pratybos (įgūdžių formavimo ir įtvirtinimo)	☐	☐	☐	☐
Ekologinis būrelis				
Miško stovyklos	☐	☐	☐	☐
Edukacinės veiklos	☐	☐	☐	☐
Pokalbiai	☐	☐	☐	☐
Filmų, skaidrių, stebėjimas ir aptarimas	☐	☐	☐	☐
Kviestiniai svečiai	☐	☐	☐	☐
Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐	☐
Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐	☐

11. Įvertinkite ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kurioje dirbate ekologinio ugdymo(si) aplinką (kiekvienoje eilutėje pažymėkite vieną atsakymo variantą):

Teiginiai	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
Ikimokyklinio ugdymo įstaigos lauke yra daržas, kuriame su vaikais auginame daržoves, prieskonius	☐	☐	☐	☐	☐
Ikimokyklinio ugdymo įstaigos lauke yra sodas	☐	☐	☐	☐	☐
Yra buitinių atliekų rūšiavimui skirtos talpos	☐	☐	☐	☐	☐
Vaikų darželyje turime gyvosios gamtos kampelį	☐	☐	☐	☐	☐
Yra sanitarinius-higieninius reikalavimus atitinkančios sąlygos su vaikais praktiškai pasigaminti nesudėtingus, sveikus patiekalus	☐	☐	☐	☐	☐
Žalieji kampeliai žaidimams ir judriai veiklai (karklų nameliai, akmenukų, kankorėžių takeliai ir kt.)	☐	☐	☐	☐	☐
Dirbtinės balos ir vandens telkiniai (žaidimui, veiklai, braidžiojimui)	☐	☐	☐	☐	☐
Takeliai vaikščiojimui basomis (akmenėlių, smėlio, vandens, žolės ir kt.)	☐	☐	☐	☐	☐
Sporto aikštynas su saugiais įrenginiais	☐	☐	☐	☐	☐
Multimedia					
Interaktyvi lenta	☐	☐	☐	☐	☐
Interaktyvios grindys					
Muliažai, padedantys pažinti žmogaus organizmą, jo sistemas	☐	☐	☐	☐	☐
Žalieji kalneliai vasarą ir sniego kalneliai žiemą	☐	☐	☐	☐	☐
Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐	☐	☐

12. Kaip manote, kokių priemonių trūksta ikimokyklinio ugdymo įstaigai siekiant veiksmingai įgyvendinti ekologinio-sveikatinančio ugdymo programą?

Parašykite savo nuomonę:

13. Kaip vertinate Jūsų ugdomosios grupės vaikų sveikatą? (pažymėkite vieną tinkantį variantą)

- labai bloga bloga vidutiniška gera labai gera

Nuoširdžiai dėkoju už dalyvavimą apklausoje!

Interviu klausimai pedagogams

Gerb. Pedagogai, esu Klaipėdos universiteto, Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto II kurso Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo studijų programos studentė Jolanta Verbickienė. Atlieku tyrimą tema: Ekologinio ugdymo(si) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ypatumai: sveikatos aspektas. Interviu surinkti duomenys bus anoniminiai ir naudojami moksliniame darbe. Prašome išsakyti savo nuomonę ir kuo išsamiau atsakyti į pateiktus klausimus.

Jūsų pedagoginio darbo stažas..... Jūsų kvalifikacinė kategorija

1. Kas Jūsų nuomone yra ekologija ir ekologinis ugdymas(is)?

2. Kokios ekologinio ugdymo(si) kryptys įgyvendinamos Jūsų ikimokyklinio ugdymo įstaigoje?

Kurioms kryptims - gamtosauginei, sveikatinimo, kūrybinei-meninei, pažintinei-tiriamajai (patyrimini) skiriamas didžiausias dėmesys? Kaip manote kodėl?

3. Kokia, Jūsų nuomone, yra ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio ugdymo(si) reikšmė?

Koks yra ekologinio ugdymo(si) poveikis vaiko sveikatai?

4. Kokios ekologinės-sveikatinančios veiklos vykdomos Jūsų darželyje?

5. Kokiais būdais ir formomis realizuojate ekologines-sveikatinančias veiklas vaikų darželyje?

6. Iš kur semiatės naujų idėjų, žinių, informacijos apie ekologines-sveikatinančias veiklas taikomas ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui?

7. Kokias inovacijas (metodus, formas, priemones, technologijas ir kt.) taikote ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo procese?

8. Kokie darbo metodai, mokymo(si) strategijos ar veiklos pasiteisina ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio-sveikatinančio ugdymo procese? Kokie taikyti darbo metodai, mokymo(si) strategijos ar veiklos mažiau efektyvūs?

9. Lietuvoje 2018-2019 m. prasidėjo ekologinis maitinimas ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Vienas iš pirmųjų ši procesą įsitraukė ir Jūsų lopšelis-darželis. Kokie buvo teigiami šio proceso aspektai? Kokie buvo trūkumai?

10. Kokios priežastys lėmė, ribojo tėvų apsisprendimą nesirinkti ekologinio maitinimo Jūsų vaikų darželyje?

11. Kokios, Jūsų nuomone, priemonės efektyvintų tėvų švietimo ekologinės mitybos klausimais procesą?

12. Kokie būtų Jūsų siūlymai ekologinio-sveikatinančios ugdymo(si) proceso tobulinimui?

Dėkoju už pokalbį.